Julien Gracq

Ormanda Bir Balkon

ROMAN

Çeviren: İsmet Birkan

YKY
Yapı Kredi
Yayınları

Julien Gracq 1910-2007 yılları arasında yaşamış Fransız yazar. Gerçeküstücü akımın en önemli temsilcilerinden ve Fransız edebiyatının ustalarından sayılır. İlk romanı *Argol Şatosu*'nda ile dikkat çekmiş olmakla birlikte geniş kitlelerce tanınması, 1951 yılında *Sirte Kıyıları*'nın layık görüldüğü Goncourt ödülünü reddetmesiyle gerçekleşmiştir.

İsmet Birkan Emekli öğretmen. Türkiye'de (Gazi Eğitim Enstitüsü) ve Fransa'da (Sorbonne, Toulouse Üniversitesi) Fransız dili, edebiyatı ve uygarlığı konularında öğrenim gördü. Emekliliğine (1984) dek Gazi Eğitim Enstitüsü'nde çalıştı. Daha sonra Hacettepe Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde yüksek lisans yaptı. 1992 yılından 2004'e kadar aynı üniversitenin Mütercim-Tercümanlık Bölümü'nde ve Devlet Konservatuvarı Müzikoloji Bölümü'nde (felsefe, estetik, sanat tarihi alanlarında) öğretim görevlisi olarak çalıştı. Fransa "Palmes Académiques" nişanı sahibi. Halen yalnızca çeviriyle uğraşıyor.
Çevirileri: Patrick Modoiano, *Bir Gençlik* (Can, 1995); Julien Gracq, *Ormana Bakan Balkon* (Can, 1997); Louis Althusser, Gelecek Uzun Sürer (Can, 1998); Jorge Semprun, *Yazmak ya da Yaşamak* (Can, 1998); Thomas de Quincey, *Güzel Sanatların Bir Dalı Olarak Cinayet* (Ayraç, 1998); James R. Hamilton, *Budacı İyi ve Kötü Prens Masalının Uygurca Versiyonu* (Simurg, 1998); Patrick Rambaud, *Savaş* (Can, 1999); Antonin Arthaud, *Heliogabalos* (Dost, 2000); Robert Osserman, *Evrenin Şiiri* (Tübitak, 2000); Alexander Heidel, *Enuma Eliş: Babil Yaratılış Destanı* (Ayraç, 2000); Mircea Eliade, *Şamanizm* (İmge Kitabevi Yayınları, 1999, 2006); Jean-Jacques Rousseau, *Ekonomi Politik* (İmge Kitabevi Yayınları, 2005); Emmanuel-Joseph Sieyès, *"Üçüncü Sınıf" Nedir?* (İmge Kitabevi Yayınları, 2005); Anne Soprani, *Matmazel Ayşe* (İmge Kitabevi Yayınları, 2006); René Descartes, *Meditasyonlar* (BilgeSu, 2007); J.-F. Lyotard, *Fenomenoloji* (Dost, 2007); J.-P. Changeux - P. Ricoeur, *Neden Nasıl Düşünürüz?* (Metis, 2009); Géraud Poumarède, *Haçlı Seferi'ne Son Çağrı: Yeniçağ Avrupası'nda Osmanlı İmgesi* (İletişim, 2010); Jacques Derrida, *Gramatoloji* (BilgeSu, 2010).

JULIEN GRACQ

Ormanda Bir Balkon

Fransızca aslından çeviren:
İsmet Birkan

Roman

Yapı Kredi Yayınları

Yapı Kredi Yayınları - 3396
Edebiyat - 988

Ormanda Bir Balkon / Julien Gracq
Özgün adı: Un Balcon en Forêt
Fransızca aslından çeviren: İsmet Birkan

Kitap editörü: Füsun Önen Pinard
Düzelti: Nilüfer Altınel

Kapak tasarımı: Nahide Dikel

Baskı: Pasifik Ofset
Cihangir Mah. Güvercin Cad. No: 3/1
Baha İş Merkezi A Blok Haramidere - Avcılar / İstanbul

Çeviriye temel alınan baskı: Librairie José Corti, 1958
1. baskı: İstanbul, Temmuz 2011
ISBN 978-975-08-2053-3

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş. 2010
Sertifika No: 12334

© Librairie José Corti, 1958

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Yapı Kredi Kültür Merkezi
İstiklal Caddesi No. 161 Beyoğlu 34433 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
http://www.ykykultur.com.tr
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: http://alisveris.yapikredi.com.tr

ORMANDA BİR BALKON

He! ho! Waldhüter ihr
Schlafhüter mitsammen
So wacht doch mindest am Morgen.

Hey! Ormanın koruyucuları!
Ormanın değil uykunun
Şafağı gözleyin bari.

WAGNER - *Parsifal*

Treni, Charleville'in kenar mahalleleriyle dumanlarını geride bıraktığından beri, Asteğmen Grange'a sanki dünyanın çirkinliği dağılıyormuş gibi geliyordu; birden görünürlerde tek bir evin bile kalmadığının farkına vardı. Ağır ağır akan ırmağı izleyen tren eğrelti otları ve bodur çalılarla kaplı alçak tepelerin arasına dalmış, sonra da ırmağın her kıvrımında vadi biraz daha derinleşmişti. Trenin ağır madenî gürültüsü ıssızlığın içinde dik yarların birinden öbürüne yankılanırken, kapıdan başını çıkardığında, daha bu sonbahar akşamında ısırmaya başlamış çiğ bir rüzgâr yüzünü yalıyordu. Demiryolu keyfine göre, demir kirişlerden yapılmış tek göz köprüler üzerinden Meuse'ü aşarak, bir kıyıdan ötekine atlıyor, bazen bir kıvrımın boynunu kestirmeden geçmek üzere kısa bir tünele dalıyordu. Vadi altın sarısı aydınlığın içinde telli kavaklarıyla pırıl pırıl tekrar ortaya çıktığında, dar boğaz her defasında iki yakadaki orman duvarının arasında biraz daha derinleşmiş oluyor, Meuse de sanki çürümüş yapraklardan bir yatakta akıyormuş gibi, daha bir ağırlaşıyor, daha bir kararıyordu. Tren hemen hemen boştu; sanki bu ıssız yerlerde, yalnızca akşam serinliğinde, ekim ikindisinin duru mavi göğünü gittikçe daha yukarı doğru kemiren sarı ormanlarla kaplı yamaçların arasında, serbestçe koşmanın key

fi uğruna gidip geliyordu. Ağaçlar nehrin kıyısında ancak daracık, İngiliz çimi gibi temiz ve düzgün bir çayır şeridi bırakıyordu. *"Arnhem Malikânesi*'ne giden bir tren bu" diye düşünen Edgar Poe tutkunu asteğmen, sigara yakarak arkaya yaslanıp başını serj kaplı kapitone yastığa dayadı; yükseklerde, alçalan güneşe karşı tüm ihtişamıyla dikilmiş bir siluet çizen ağaçlık yamaçların üst çizgisini gözleriyle izlemeye koyuldu. Yan kolların Meuse'e döküldüğü yerlerde, görüş alanı bu boğazlara doğru genişledikçe, uzaklardaki yayvan yapraklı ağaçlar sigara dumanının gümüşi mavisi ardında kayboluyordu; burada, bu gür ve düğüm düğüm ormanın altındaki toprağın, taşıdığı bu sık ve kıvırcık örtüyü bir Arap başının doğallığıyla ürettiği hissediliyordu. Ne var ki, çirkinlik de kendini bütün bütün unutturmuyordu. Tren zaman zaman nehirle yamaç arasında toprak dolgu sahanlıklara oturtulmuş, demir cevheri renginde, yıkık dökük küçük istasyonlarda duruyordu; savaşın maviye boyattığı ama çoktan rengini atmaya başlamış camların arkasında, haki giysili askerler posta paketlerini taşımaya yarayan el arabalarının üzerine ata biner gibi oturmuş, uyukluyordu. Sonra yeşil vadi de bir an için kelleşiyor, tren, alçı ocaklarının tozunu tüm çevredeki yeşilliğin üstüne silkeler gibi görünen, sarı topraktan yontulmuş kasvetli evlerin önünden geçiyordu. Düş kırıklığına uğrayan göz yeniden Meuse'e döndüğünde, bu kez yer yer, kötü bir işçilikle tuğla ve betondan taze inşa edilmiş küçük kazamatlara, kıyı boyunca, taşkın sırasında çürümüş sebze artıklarının asılıp kalmış olduğu dikenli tel ağına takılıyordu. Daha savaşın ilk topu bile atılmamıştı ama paslanma, savaşın ürettiği çalılar, içinden fışkıran derisi yüzülmüş toprak kokusu ve içinde bırakıldığı mezbelelik durum, "gür saçlı Galya"nın henüz el değmemiş bu yöresinin onurunu çiğnemeye başlamıştı bile.

Asteğmen Moriarmé istasyonunda indiği zaman, ulu yarın gölgesi küçük kasabayı karartmaya başlamıştı. Hava birden soğumuştu. Bir canavar düdüğü kulağının dibinde o korkunç fil çığlığını salıverince Grange bir an için omuzlarının arasına ıslak bir paçavra darbesi yemiş gibi oldu. Ama yalnızca fabrika sireniydi; kasabanın küçücük meydanına kederli bir Kuzey Afrikalı grubu salıverdi, o kadar. Tatil geceleri bazen belediye itfaiye-

sinin sirenine kulak verdiğini anımsadı asteğmen. Bir kez çalarsa baca tutuşması demekti, iki siren köyde yangın, üç siren ise uzak bir çiftlikte yangın anlamına gelirdi. Üçüncü çalışın ardından, sokak boyunca kaygılı pencere kanatlarının arkasında rahatlama belirten derin nefesler, iç geçirmeler işitilirdi. "Burada tam tersi olacak herhalde" diye düşündü. "Bir siren barış için, üç siren ise bombalar için. Farkı fark etmek gerek..." Bu savaşta her şey birbiriyle oldukça garip biçimde uyuşuyordu. İstasyonda görevli subaydan alay karargâhının yerini öğrendi. Meuse'e doğru inen yoksul ve kasvetli bir sokaktaydı şimdi. Çabucak bastıran ekim alacakaranlığı sokağın sivil halkını birden boşaltıverdiyse de her yerden, evlerin sarı cephelerinden, asker gürültüleri sızıyordu; miğfer ve matara tıngırtıları, kabaralı postal tabanlarının yer karolarına vuruşu... "Birkaç saniye gözler kapansa" diye düşündü Grange, "yalnız işitme duyusuna dayanarak, çağdaş orduların da Yüz Yıl Savaşları'ndaki orduların tüm zırhlarına taş çıkartacak kadar tangırdadıkları söylenebilirdi!"

Alay karargâhı Meuse'ün kıyısında, iskeleden demir parmaklıklar ve cılız bir çiçek tarhıyla ayrılmış, değirmen taşı denen taştan, banliyö işi iç karartıcı bir yapıydı. Tarhın leylak ağaçlarının çıplak gövdelerine motosikletlerin dayanmış olduğu bölümü askerlerin gidiş gelişleriyle şimdiden âdeta loğlanmıştı. İki aylık garnizon yaşamı binanın tabanını, süpürgeliklerini ve –bir adam boyu yüksekliğe kadar– koridorların duvarlarını, kovanların daracık giriş delikleri gibi, sürtüne sürtüne iyice aşındırmış, âdeta iskeletini çıkarmıştı. Grange, yarı inik panjurların loşluğunda bir yazı makinesinin tıkırdadığı tozlu bir odada bir hayli bekledi. Levazım çavuşu ara sıra başını kaldırmadan izmaritini çalıştığı çizim masasının köşesinde eziyordu. Binada daha önce, dökümhanelerde çalışan bir mühendis oturmuş olmalıydı. Panjurların aralıklarından, cüruf kaplı kıyıları boyunca artık iyice kararmış olan Meuse'ün üstünde, ağaçlardan oluşan duvar tavana dek pencerelere yapışmış gibi görünüyordu. Zaman zaman sokaktan, savaşın ağır havasının boğduğu, tavşan çığlıkları gibi anlamsız çocuk bağırışları yükseliyordu. Albayın hâlâ oldukça aydınlık olan bürosuna girip topuk vurduğunda, deniz grisi gözlerdeki bakışlar ve sert fırça bıyıkların al-

tındaki dudaksız ağız karşısında şaşırdı. Albay, Moltke'ye benziyordu. Aniden parlayan delici bir ışık, bir canlılık atılımı vardı bu bakışlarda; ama sonra yine birdenbire gözler sanki perdeleniyor, ağır göz kapaklarının altına çekiliyor ve yüzün ifadesi yorgunluğa dönüşüyordu. Fakat aslında bu yalnızca tutumluluktan ibaret kurnaz bir yorgunluktu; bu örtülü şahin hareketsizliğinin altında pençenin hazır olduğu hissediliyordu.

Grange kendisini sevk eden şubeden aldığı görev emrini verdi, albay da yolculuğun süresine, çıkış ve varış saatlerine baktı. Önünde, parmağıyla dalgın dalgın karıştırdığı birkaç kâğıt vardı. Grange bu kâğıtların kendisiyle ilgili olduklarını sezdi. Askerî güvenlikte dosyası vardı herhalde.

Albay birkaç dakika oyalandıktan sonra, göreve özgü tekdüze ses tonuyla "Sizi Yukarı Falizes'deki berkitilmiş eve veriyorum" dedi. Fakat bu cümle aynı zamanda gizli bir niyet de taşıyor olmalıydı, zira gözler bir an için sertçe bir ifadeyle kısılmıştı. "Yarın sabah Yüzbaşı Vignaud'yla birlikte çıkarsınız. Bugünlük iaşe ve ibateniz ordu donatım bölüğüne ait olacak." Makinelerin arasında akşam yemeği Grange'a hiç cazip gelmiyordu. Fazla patırtı etmeden, âdeta ölü noktada yürüyen bu savaşa ister istemez dahil olmuştu bir kere, bu yüzden verilebilecek görevler konusunda mızmızlanmayı düşünmüyordu ama içinden katılamıyordu işte! İçgüdüsel olarak elinden geldiğince kendi görüşünü saklı tutuyor, araya mesafe koymaya çalışıyordu. Bavulunu kendisini Falizes'e çıkaracak olan kamyonete koyduktan sonra, artık panjurlarını kapamaya başlamış olan Aşağı Sokak'ta yoksul bir işçi lokantasında jambonlu yumurta yedi, arkasından da devriyelerin ayak seslerinin çınladığı, erkenden boşalmış sokaklardan geçerek odasına çıktı.

Odası, pencereleri Meuse'e bakan oldukça dar bir tavanarasıydı. Demir karyolanın karşısındaki köşede, topal bir komodinin üzerine yayılmış eski gazetelerin üstüne kurutulmak üzere meyveler serilmişti. Mayhoş elmaların başa vuran tatlımsı kokusu o denli keskindi ki Grange'ın midesi kalktı. Pencereleri ardına kadar açarak sandığın üzerine oturdu. Artık iyice ayılmıştı. Çarşaflarla battaniyeler eski meyve sıkacakları gibi çürük elma kokuyordu. Karyolayı açık pencerenin tam altına çekti. Mumun

alevi nehirden gelen hafif hava akımıyla sendeledi. Merteklerin arasından, çatıyı örten, Meuse şistinden kesilmiş, garip bir şarap tortusu renginde, ağır plakalar görünüyordu. Soyundu. İçi sıkılıyordu; bu küçük dökümhane kasabası, bu taş kömürü renkli sokaklar, albay, elmalar, kısacası hiçbir şey, garnizon yaşamıyla bu temas hiç mi hiç hoşuna gitmiyordu. "*Berkitilmiş ev* dedikleri ne acaba?" diyordu kendi kendine. Kırsal alan istihkâmlarının kullanımı hakkında yönetmelikten belleğinde kalan, artık iyice uzaklaşmış anılarını karıştırdı ama hayır, orada da hiçbir şey yoktu. Daha ziyade askerî ceza yasasına ilişkin bir şeydi herhalde. Bu sözcükte pek güven vermeyen, cezaevini ya da Force Hapishanesi'ni hatırlatan bir şeyler vardı. Mumu üflediği zaman her şey değişti. Bir yanına yatmış durumdayken bakışları yukarıdan Meuse'e dalıyordu. Yarın üstünde ay doğmuştu ve dolmuş bir barajın üstünden taşıp akan suyun sakin şırıltısıyla, hemen yakında, karşı kıyıdaki ağaçlara tünemiş gece kuşlarının çığlıklarından başka ses duyulmuyordu. Kasaba, dumanlarıyla birlikte erimişti sanki. Ulu ormanların kokusu, nemli sisle birlikte iniyor, kasabayı fabrika aralarındaki dar sokaklarına varıncaya dek sarıp boğuyordu; artık yalnızca yıldızlı geceyle dört yana doğru fersah fersah uzanan geniş ormanlar vardı. İkindinin büyüsü geri geliyordu. Grange yaşamının yarısının kendisine geri verileceğini düşündü. "Savaşta geceleri insanlar yıldızların altında yaşar..." diye düşündü. Aklından, belli belirsiz, ay ışığı altında tostoparlak elma ağaçlarının oluşturduğu kara gölgelerin arasından süzülen dar beyaz yollar, hayvanlar ve sürprizlerle dolu ormanlarda kurulan kamplar geçiyordu. Eli bir kayığın kenarından suya sarkar gibi karyolasından Meuse'ün üstüne sarkmış durumda uykuya daldı. Yarın çok uzaklara çekilmişti bile...

Moriarmé'nin son evleri geçilir geçilmez asfalt bitiyor, aynı zamanda dağın yamacına ulaşan yolun ilk kıvrımları başlıyordu. Yolun taşlık yüzeyi sanki boylu boyunca sabanla sürülmüştü. Sahra'dakilere benzer bir taş çölü, iki orman duvarı arasından yataksız banketsiz akan bir taş ırmağıydı âdeta. Grange arabanın sarsıntıları arasında haritasına baktı; bir ormancı yoluna gi-

riyorlardı. U şeklindeki her keskin dönemecin ardından yol biraz yükseldikçe vadi derinleşiyor, dibindeki nehir boyunca kalın bir sis ırmağı da, boşalan bir banyo küvetinin suyu gibi, çalkantılar içinde gittikçe hızlanarak aşağı doğru kayıyor, yavaş yavaş kuruyordu. Kuşluk vakti şen, duru ve taze bir güneşle pırıl pırıldı ama Grange'ı asıl etkileyen, bu kuşsuz ormanlarda hüküm süren sessizlikti. Kamyonetin brandasına asılıp yüzbaşıya hafiften sırtını dönüyor, ara sıra dönemeçlerde yerinden kalkıp bakışlarını vadinin derinliklerine daldırıyordu. Nerede olursa olsun, bulunduğu her bakış noktası onu arabaların kapılarına asılan çocuklar gibi, nezaket kurallarını unutturacak kadar manyetize ediyordu. Kamyonetin dibinde iki çuval peksimet, jütten bir çuval bezine sarılmış çeyrek gövde et, bir mitralyöz sehpasıyla birkaç makara dikenli tel vardı. "Bu sizin ilk çıkışınız olduğuna göre, Éclaterie'de biraz duralım" dedi Yüzbaşı Vignaud gülümseyerek. "Manzara görülmeye değer..."

Yamacın hemen hemen başında, yolun kenarında, yokuşu düzleyip küçük bir alan haline getirmiş, iki de sıra koymuşlardı. Oradan, bakışlar biraz daha alçak olan karşı yamacın üstünü yalayarak ötelere uzanıyor; kurt postu gibi sert ve tarazlı, fırtınalı gökler kadar uçsuz bucaksız ormanların ufka dek yayıldığı görülüyordu. Ayaklarının dibinde dar ve gevşek akışlı Meuse uzaklık nedeniyle dibine yapışmış gibi, Moriarmé de ormandan oluşan dev kabuğunun içine sinmiş, yuvasının dibinde avını bekleyen "karınca aslanı" gibi görünüyordu. Kasaba, Meuse'e yukarıdan bakan, yükselti eğrileri gibi üç kat halinde nehrin kıvrımına paralel uzanan üç dışbükey sokaktan oluşuyordu. En aşağıdaki sokakla nehir arasında bir küme ev dörtköşe bir boş alan bırakarak yok olmuştu. Eğimli gelen güneşin altında buraya bir güneş saatinin sivri çubuğunun ince gölgesi vuruyordu. Kilise alanıydı burası. Manzara, geniş koyu kütleleri ve aralara yayılmış çıplak çayırlık alanlarıyla, haritalar gibi okunabilen sert ve askerî bir açık seçikliğe, hemen hemen jeodezik bir güzelliğe sahipti. "Bu doğu bölgeleri savaş için yaratılmış" diye düşündü Grange. Kendisi yalnızca batıda, ağaçların bile ne büsbütün topağaç ne de büsbütün sivriağaç olduğu o karışık ve bulanık yörelerde manevra yapmıştı şimdiye dek... "Siper hattı ola-

rak hiç de fena sayılmaz buralar" dedi kibarlık olsun diye. Yüzbaşının kurmaylık belgesi vardı.

Yüzbaşı bıkkın bir tavırla piposunu silkti:

"Otuz kilometre cephe ama altmış kilometre nehir..." dedi ani bir terslikle. "Ben bunu savurgan bir savunma hattı sayarım..."

Grange baltayı taşa vurduğunu hissetti. Kurmay karavanalarında geçerli olan bir tabuya çatmıştı herhalde. Sessizce kalkıp kamyonete bindiler.

Kamyonet delik deşik patikada gayet yavaş, tangır tungur gidiyordu. Kıvrımlar bitip de araç tepenin üstündeki düzlüğe çıkar çıkmaz, yol sık ağaçlıklar arasında göz alabildiğine uzanan bir doğru çizgi izlemeye başladı. Orman oldukça kısa boyluydu; daha çok huş, bodur kayın, dişbudak, özellikle de armut ağaçları gibi eciş bücüş ve sık dallı bodur meşelerden oluşuyordu. Ama inanılmaz diri, gür ve köklü görünüyordu; ne bir seyrelme ne de açık yer vardı. Meuse'ün kasığının her iki yakasında da bu toprağın oldum olası böyle sık ve gür saçlı olduğu, her kesilişte daha aç olarak yeniden fışkıran ağaç örtüsüyle çok oduncu baltasını, çok açmacı satırını yorup bezdirdiği hissediliyordu. Zaman zaman ağaçların arasından daracık bir patikanın yaban hayvanlarının geçiş yolu gibi süzüldüğü görülüyordu. Sessizlik tamdı ama yine de birileriyle, bir şeyle karşılaşmanın mümkün olduğu düşüncesi insanın aklından tamamen çıkmıyordu. Bazen uzaktan, yolun kenarında uzun pelerinine bürünmüş bir adamın ayakta durduğunu sanıyordu insan. Ama yakına gelince bunun, açık renkli yaprakların önünde netlikle beliren, kopkoyu ve dörtköşe omuzlu küçük bir karaçam olduğu görülüyordu. Ormancı yolu aşağı yukarı yüksek düzlüğün sırt çizgisini izliyor olmalıydı, çünkü hiçbir yerden akarsu şırıltısı gelmiyordu. Fakat Grange üç dört kez yolun kenarında, ağaçların bıraktığı küçük bir açıklığa yerleştirilmiş, içinden incecik bir arı su akışının süzüldüğü taştan bir yalak gördü. Bu sızıntı, bu peri masalı ormanının sessizliğini daha da yeğinleştiriyordu. "Beni nereye götürüyor bunlar?" diye düşündü Grange. Meuse'den beri rahat on iki kilometre yapmış olduklarını hesapladı. Buna göre Belçika pek uzakta olmasa gerekti. Fakat zihni hoş bir boşluk,

bir bulanıklık içinde yüzüyordu; tek isteği de bu dingin sabahın içinde, yaban domuzu ini ve taze mantar kokan bu ıslak sık ağaçların arasında durmadan böyle gitmekti. Kamyonet bir dönemece girmek üzereyken yavaşladı, sonra tüm yaylarını gacırdatarak sola, dalların altındaki otlu bir açıklığa doğru direksiyon kırdı. Grange ağaçların arasında bir yapı olduğunu görmese de tahmin etti. Silueti biraz garipti; bu ıssız ağaçlıkların ortasına göktaşı gibi düşmüş ve dala yaprağa karışmış bir tür Savoie dağ evine benziyordu.

"İşte evinize geldiniz" dedi Yüzbaşı Vignaud.

Yukarı Falizes'deki "berkitilmiş ev", Belçika Ardenlerinden Meuse hattına doğru inen geçiş yollarını zırhlı birliklere kapatmak üzere orman içinde inşa edilmiş koruganlardan biriydi. Alçakça bir beton yapıydı. Dibine kadar gelen dikenli tel kaplı lahana bahçelerine benzer küçük bir alandan geçen zikzaklı bir patika ve arka taraftaki bir zırhlı kapıyla içine ulaşılıyordu. Küf kokan soluk zeytin yeşili bir boyayla üstünkörü boyanmıştı. Ağaç altlarının nemli ortamının eseri, derinin kabuk bağlamasına benzer mantar oluşumları duvarlarda, sanki oraya her gün ıslak çarşaflar seriliyormuş gibi, işleyen yaraların salgılarını andıran nemli lekeler bırakmıştı. Koruganın ön tarafı iki dar pencere ile delinmişti; küçüğü makineli tüfek içindi, daha genişçe olan diğeri ise tanksavar topu için... Kaide görevi yapan bu bodur blokun üstüne, daha geniş ve kenarlardan taşan tek katlı küçük bir ev oturtulmuştu. Buraya yandan, Amerikan evlerinin yangın merdivenlerini andıran delikli metalden bir merdivenle çıkılıyordu. Minik garnizonun lojmanıydı burası. Çirkinlik bakımından işçi veya hat bekçisi kulübelerinden aşağı kalmıyordu; nemli kışlar zaten üstünkörü yapılan tüm donanımı kemirmiş, badanayı plakalar halinde soyup dökmüş, pencerelerin ve merdiven basamaklarının altında betona kadar inen, gözyaşı gibi uzun pas sızıntıları meydana getirmişti. Çatının saçaklarının altına ve pencerelerle en yakın dallar arasına gerilmiş iplere kurutulmak üzere çamaşırlarla branda bezleri asılmıştı. Koruganın bir duvarına galvanizli tel kafesten yepyeni bir kümesle tahtadan yapıl-

mış uydurma bir tavşan kafesi dayanmıştı. Pencerelerden atılmış konserve kutularıyla küflü yarım tayınlar dikenli tel tarlasına saçılmıştı. Tarih öncesine ait bu *mastaba* ile en berbat banliyölerden birindeki evin döküntü, ormanda çingene pılı pırtısı arasındaki bu evliliğinde kesinlikle olasılık dışı bir şey vardı. Açık pencerelerden, âdeta metal bir akciğer, ormanı bir ucuz meyhane müziğiyle gümbürdetiyordu. Kamyonetin gürültüsü bunu bıçak gibi kesti.

Dans ederiz kafelerde barlarda
Ayağımız sert karaya basınca...

"Tabii ki hayır" diye düşündü Grange. Bu savaş hiç de sanıldığı gibi başlamıyordu. Sürprizler vardı. Adamlar palaskalarını bağlayarak, postallarının demir gürültüsü içinde, başlarına gönderilen asteğmene çadırlarının eşiğine çıkmış Berber aşireti gibi kuşkulu ve temkinli bakışlar atarak birer birer merdivenden iniyordu.

Grange artık bütün camlarda ağarmaya başlamış olan şafağın loş aydınlığı içinde, ranzasında bir yandan öbür yana dönerek uyku mahmurluğunu uzatabildiği kadar uzattı. Çocukluğundan beri bu kadar arı bir keyif duygusu yaşamamıştı. Ormanın derinliklerinde yitip gitmiş olan bu masallardaki büyükanne evciğinde, gemisindeki kaptan gibi özgür ve egemendi. Kapısının ardından duyumsadığı, uyanmakta olan bir çiftliğin gürültüsüz devingenliği de mutluluğunu arttırıyor, onu tekrar eski ve uzun bir alışkanlığın çarkına kaptırıyordu. Grange ilk kez, bir zevk ürperişiyle ve inanamayarak, belki de hep burada yaşayacağını –savaşın da böyle ıssız adaları olabileceğini– düşündü. Ormandan uzanan dallar gelip camlarını okşuyordu. Ağır bir demir şangırtısı merdiveni sarsıyordu: Grange ranzasından atlayarak er Hervouët ile er Gourcuff'ün, ısıran soğuğa karşı kaputlarının yakalarını kaldırıp bir omuz hareketiyle tüfeklerinin duruşunu düzelterek, ağaçların arasında uzaklaşmakta olduklarını gördü. Odasını ayıran bölmenin ardında birisi sobayı eşeli-

yor, teneke kap-kacak kulağa hoş gelen tıkırtılarla tokuşarak sıcak kahveyi haber veriyordu. Bir an kaputuna sarınıp yeniden yatağına uzandı. Gökyüzü kurşuni ve kapalıydı; odayı tam bir *sabah şekerlemesi* havası, köyde bir pazar gününün boşluğu dolduruyordu. Kapkacak tıkırtıları kesildikçe, askerlik yaşamında hiç de alışılmadık bir sessizliğin, mutlu bir kedi gibi mırlayarak odanın ortasına yeniden çöreklendiği hissediliyordu. Soğuk bile rahatsız etmiyordu insanı. Burada havanın yalnızca genç ve besili vücutlar tarafından dalgalandırıldığı, yokluklarında bile belli oluyordu. Grange bir an için gözleri dalarak soluğundan çıkan hafif buğunun havada yayılışını izledi, sonra öbür yanına dönüp genizden hafifçe güldü; burada savaşın *ön mevzilerinde* bulunduğunu düşündükçe, tamamen yabancı bir diyardaymış gibi geliyordu. Yüzbaşı Vignaud'nun ilettiği emirler basitti. Düşman saldırısı durumunda, önlerine doğru geri çekilecek olan istihkâm birliği yolu tahrip edecekti. Berkitilmiş evin görevi savunma hattının ardında durdurulmuş olan tankları tahrip etmek ve düşmanın hareketleri hakkında bilgi toplayıp göndermekti. "Asla geri çekilmeyi düşünmeden" düşmanı durduracaktı vesselâm... Sık ağaçlığın içine çıkan bir yeraltı yolu, ilke olarak, garnizonun fark edilmeden korugandan ayrılmasını ve çok acil durumlarda ormanın içinden Meuse'e doğru geri çekilmesini sağlayacaktı. Yatağından bakınca, masanın kenarından sarkan genelkurmay haritasında, bugünden tezi yok gidip keşfini yapması gereken geri çekilme yolunun Yüzbaşı Vignaud tarafından kırmızı kalemle işaretlenmiş güzergâhını görebiliyordu. Fakat düş gücü bütün bu olasılık dışı olaylara çengel atamıyordu. Önde ufka dek uzanan ormanlar, onun ardında perde gibi inen koruyucu Belçika'nın bir köşesi vardı. Yavaş yavaş uykuya dalan bu savaş, sınav kâğıtlarını verdikten sonra esnemeye ve homurdanmaya başlayan sınıflara benzeyen, manevranın bittiğini haber verecek boru sesini bekleyen bu ordu vardı. Bir şey olacağı yoktu bu gidişle. Belki de gerçekten hiçbir şey olmayacaktı. Grange dalgın dalgın resmî belgeleri, muharebe emirlerini, cephane envanterlerini içeren dosyayı karıştırdı: Usul-erkân düşkünü dâhiyane bir saçmalıktan çıkma, bir depremi bile daha olmadan hesaba geçiren bilgiç bilgiç bir yığın paragraf... Sonra bel-

geleri bir dosya kabına yerleştirip çekmecesinin ta dibine kilitledi: Âdeta bir uğursuzluğu yanından uzaklaştırıyordu. Bütün bunlar aşırı bir titizlikle öngörüldükleri için asla gerçekleşmeyecek şeylere dahildi; savaşın noterden onaylı arşivleriydiler, zaman aşımını bekleyerek orada uyuyacaklardı. Baştan aşağı savaşın öngörülemeyecek durumlarının peşinden koşan bu sayfaları okuyunca, insan dile getiremediği bir rahatlık ve güven duyuyordu. Sanki savaş olup bitmişti de burada tutanağı tutuluyordu. Kuvvetli bir postal gıcırtısının ardından şaşırtıcı gelen bir çekingenlikle, bir parmak kapıyı tıklattı:

"Kahve hazır teğmenim."

Grange yatağından fırlayıp ayakkabılarını giydi. Ne de olsa öteki evler gibi bir ev değildi burası. Postallar giyilip çıplak betonun üstünde yüründüğü zaman demirli topuklar yeni bir asfalt yolda ya da bir köprünün ayağının üstüne rastlayan kesiminde yürür gibi mat, titreşimsiz ve salınımsız tok bir ses çıkarıyordu. İnsan kendini altındaki bu serin siyah çukura kaynamış gibi hissediyordu; kepçesinden çıkıp gezinen kulak da bu boşluğu sorgulamadan edemiyor, o zaman insanı saran peri evciği birdenbire bir yer olmaktan uzaklaşıyordu. Burada, havanın dingin olduğu sıcak gecelerde, çevresindeki bezden perdeler hâlâ gerili güvertede açıkta uyuyan, kurşuni denizlere doğru yol alan ve bir gün gelip rüzgârın sertleşebileceğini unutmaya çalışan yolcular gibi uyunuyordu.

Küçük kaledeki yaşam düzeni artık oturmuş, değişmeyecek ritmini bulmuş gibiydi. Savaşın koca gövdesinin en az uyarılan sinirlerinden birinin uç noktasında, yavaş yavaş ve gayet ilkel yaşanan, köylü yaşamı denebilecek bir yaşamdı bu. Rüzgâr, yağmur, mevsimler, anlık duygusal ortam, ev işlerine ilişkin küçük kaygılar bu yaşamı genelkurmayın genelgelerinden çok daha fazla etkileyerek dalgalandırıyordu: Genelgelerin yankısı da küçük bir dalganın tembel tembel kıyıya gelip kumda ölmesi gibi bu uyuklayan orman kenarlarında sönüp gidiyordu. Burada savaşın, kendini insan yutan bir kumsalın ağzından uzuvlarını kurtarmak için çırpınan bir adam gibi, şiddetli hareketler-

le beslenip yaşadığı açıkça anlaşılıyordu; şimdiki gibi felçli durumdayken toprak onu kavrayıp köklendiriyor, bir yere bağlıyor, asker de köylülüğe dönüş yapıyordu. Falizes'deki berkitilmiş ev de böylece, ıssız ovalarda, yollardan uzak sapa yerlerde rastlanan sefil kulübelerde yaşamaya çalışan kenarda kalmış klanlardan birini barındırıyordu; kasabalarda dağlının vadiye inişinden daha seyrek olarak görünen, rüzgâr altında yalnız başına icra edilen küçük uğraşlarla geçinen, yarı kömürcü yarı kaçak avcı topluluklar... Hervouët ile Gourcuff haftada dört kez *şantiyelerine* gidiyorlardı; Falizes'den iki kilometre uzakta, Braye koruluğunda, tümen istihkâm taburunun açtığı bu küçük ağaç kesim yerinde sınır boyunca çekilmesi tamamlanmak üzere olan dikenli tel örgüsü için kazıklar imal ediliyordu. Fakat oraya varmak için geçmek zorunda oldukları Braye ormanındaki koyakların yamaçları av doluydu ve bu kısa kış günlerinde gidip gelme süresi de o kadar bol keseden hesaplanmıştı ki insan, erlerin pek fazla kazık yontmadıklarını düşünebiliyordu. Güneşten önce uyanıp yatağında hayal kumakta olan Grange sık sık temkinli ayak seslerinin ıslak basamaklardan kayarcasına dışarı süzüldüğünü duyar ve bunun, sırtında bir av çantasıyla kurduğu tuzakları yoklamaya giden Hervouët olduğunu bilirdi. Her iki er de, kendi yalnızlığına da bol bol olanak sağlayan açık hava yaşamından zevk aldıkları için Grange'ın hoşuna gidiyordu. Aynı zamanda dağda bayırda ve yolda izde dolaşmayı sevmeleri, ağızları kapalı kulakları dikili yaşamaya alışık olmaları, kendilerine özgü görüşleri olmakla birlikte küçük sorunlarını başkalarına açmaktan pek hoşlanmamaları ve göze batmayan kendi halinde davranışları da bu duyguyu güçlendiriyordu. Hervouët uzun boylu ve zayıftı; geceler boyu pusuda bekleye bekleye gözleri kedi gibi karanlıkta görür olmuş Brière'li bir ördek avcısıydı. "Vinn Rû" lakaplı, doğru dürüst okuma yazması bile olmayan Questembert'li gündelikçi Gourcuff ise daha kısa boylu ve kızıl tenliydi. Doğa onu pek fazla yetenekle donatmamıştı; temel kapasitesi, ancak kaliteli bir biberonun kapasitesine benziyordu. Çoğu kez olduğu gibi, burada da yerleşik, göçerin kölesi olmuştu. Hervouët –ağızdan çıkan her şeyin bir *İncil* ayeti gibi üzerine kazındığı– bu yumuşak muma pençesini geçirmiş, onu kendi

kılıç taşıyıcısı, av ürkütücüsü ve köpek bakıcısı yapmıştı. Dalların altında kaybolan orman patikalarına girdiklerinde, serbestçe hareket edebilmeyi seven Hervouët kendi tüfeğini de askıya asar gibi Goucuff'ün omuzuna asıyordu. Her ikisi sabah erkenden, Amazon bölgesinin ham kauçuk toplayıcıları *seringueiro*'lar gibi hiç konuşmadan ve uzun adımlarla ağaçların arasında eriyip gidiyorlardı.

"Yine nereye gitti bu Hervouët'yle Gourcuff?

"Şey... şantiyelerine teğmenim. Et kalmamış da..."

İki ahbap çavuş akşama doğru çantaları av, boş şişe ve Belçika sigarası dolu olarak, etrafa saldıkları yabani kuş kokusunu ve ıslak köpeklerden çıkan ağır buğuyu dağıtmak için silkine silkine sık dalların arasından çıkagelirlerdi. Yalnız av değil, haber de getirirlerdi, zira savaşın uyandırdığı saklanma ve mola yerleriyle dolu bu ücra ormanlar, sırasında telgraf tellerinden bile daha gürültülü olabiliyordu.

Hervouët'yle Gourcuff gidince onbaşı Olivon birtakım esrarlı ev işleriyle uğraşmak üzere ortak odaya kapanıyor, böylece Grange'ın önünde upuzun ve bomboş bir gün kalıyordu. Normal olarak, öğleye kadar ormana bakan küçük buğulu pencerelerin önünde, çam ağacından bir masada okuyup yazmakla vakit geçiriyordu. Bu iş Falizes'den gelen ikmal kamyonetinin kornası uzaktan duyuluncaya dek sürüyordu; kamyonet kampın ihtiyaç maddelerini, postayı ve gazeteleri, Olivon'un tavuklarını "semirtmek" için Moriarmé'den getirttiği çeşitli kaçak maddeleri, bazen de -kutu kutu boya, araç bakım aletleri, işaret fişekleri, dikenli tel ruloları gibi evin ve yakın savunma tesislerinin bakımı için gerekli olan gereçleri getirirdi. Grange'ın teslim tutanaklarını imzalamasından sonra, iki gün için insanların yaşadığı dünyanın üzerine bir perde iniyordu. Meuse'ün üstüne, yükseklere tünemiş bu ağaç çölünde, insan kendini, çıktıktan sonra merdiveni alınmış bir damdaymış gibi hissediyordu.

İki adam hemen her gün ağaç kesmekle görevli olunca, berkitilmiş evin tüm hizmeti de araç gerecin normal bakımı dışında, hemen hemen hiçe iniyordu. Yalnız "dükkânı" sürekli açık tutmak gerekiyordu. Grange kendini, ancak arada sırada, top ve makineli tüfek mazgallarının hâlâ yönetmeliklere uygun *düze-*

neklerle donanmış olmayıp hababam usulü toprak çuvallarıyla berkitilmiş olduğunu görünce kaş çatıp yüz buruşturan resmî komisyonun ziyaret etttiği bu boş beton blokun biraz yükseğe tünemiş kapıcısı gibi hissediyordu. (Grange gelenlere anahtarlar elinde koruganı gezdirirken gayet çekingen ve uysal davranırdı. Kendisine kırık camlarının yerine gazete kâğıdı yapıştırmış bir berduşmuş gibi tepeden bakan istihkâm subaylarının kınayıcı ve biraz da tiksinmiş bakışlarını hep üzerinde hissedererek onlar her defasında havada asılı kalan ve "Ama duvarlar iyi" gibisinden bir anlam taşıyan özür ifadesiyle uğurlamak gerektiğini sanırdı.) Hava güzel olduğunda öğleden sonra sık sık Falizes köyüne iniyordu. Berkitilmiş evden yarım fersah kadar ötede incecik beyaz toprak yol serin bir açıklığa çıkıyordu; bir düzine kadar evceğizin koruluklar çemberinin ortasında, yüksek sazlıkların ve Kanada ormanlarının ıssızlığında yan gelip güneşlendiği şirin bir çayırlıktı burası. Grange, Bihoreau çiftliğini, savaşın taflan kasalarının ardındaki panjurlarını kapattığı bakımevini sağında bırakarak gidip dünyanın bu ücra köşesine çıkagelebileceklerine hiç ihtimal verilmeyen atlı ve yayalara barınak sağlayan *Çınarlı Kahve*'ye oturuyordu. Bir zemin kattan oluşan binanın önünde, yola bakan tertemiz bir beton terasta, beyaza boyanıp iç açıcı biçimde kırmızı çizgilerle süslenmiş bir masayla iki demir iskemle, hatta bir de –buraya fazla kaçan modernliği insanı şaşırtan– direğinin üzerine katlanmış turuncu bir güneşlik vardı. Güneş batıda alçalır alçalmaz terasa, çınar yerine koca bir kestane ağacının gölgesi vuruyordu. Grange, boncuktan perdesinin arkasından gülümseyerek, barometre heykelciği gibi çıkan ("Bak hele, güzel havayla birlikte teğmenim de gelmiş!") Madam Tranet'yle karşılıklı birkaç nezaket cümlesi sarf edip zamanın belirsizliği ve her şeyin karneye bağlanmış olmasının yarattığı zorluklar konusunda gönlünü aldıktan sonra bahçe koltuğuna gömülüp yavaş yavaş kahvesini yudumlayarak hülyalı bir mutluluk âlemine dalıyordu. Öğleden sonra bu saatlerde köy normal olarak hemen hemen boş oluyordu. Çayıra rastgele serpiştirilmiş birkaç ev, açıklıkta otlayan siyah beyaz inekler, sonbaharın son günlerinin sararmış güneşi, panjurları kapalı bakımevi... Bütün bunlar yüksek dağlardaki otlakların, artık sürülerin toplandı-

ğı ve küçük dağ otellerinin de son turistin gitmesiyle kapılarını ilk karlardan önce kapamaya başladığı sıralardaki görünümünü anımsatıyordu. Bu çekingen ve hâlâ yaldızlı güzelliğin, bu üşüten mevsim sonu dinginliğinin ardında, soğuğun yükselip toprağı kapladığı hissediliyordu. Isıran bir soğuktu ama kış soğuğu değil... Bu orman açıklığı, kara koruluklardan yükselir gibi görünen belli belirsiz bir tehdidin ortasında bir adacıktı sanki. "Tamam işte, son tatilci benim, mevsim bitti artık" diye düşünüyordu Grange, yüreğinde bir sıkışmayla etrafındaki yeni boyanmış masaya, güneşliğe, kestane ağacına, güneşli çayırlara bakarak... "Tatil Ülkesi'nde on yıllık gençlik; semiz inek yılları. Artık bitti." Gözlerini kapayınca artık yalnızca iki hafif ses işitiyordu; buralarda, ormanda kaybolurlarsa bulması kolay olsun diye dağlardaki sürüler gibi üstlerine âdeta birer koşum takımı geçirilmiş küçük siyah ineklerin çanlarının çatlak çınlayışları ile çocukluğun derinliklerinden yükselir gibi gelen bir başka gürültü. Yolun aşağısında, nalbant dükkânına benzeyen minicik okulda, on on iki çocuğun bir ağızdan *ezbere ders okumasıydı* bu. Grange ağlamak üzereymiş gibi, içinde durgun ve umutsuz küçük bir dalgacığın kıyıya vurduğunu duyuyordu.

Güneş ufka iner inmez köylüler birer birer ormanın kıyısında belirir, el arabaları ve odun demetleriyle yolu izleyerek evlerine dönerlerdi. Tek işleri yüksek ağaçları budamak ve Brötanya ineği yetiştirmek gibiydi. Kestanenin altından geçerken, bazen havaya ilişkin ilginç gözlemlerle Grange'ı selâmlar ama savaş asla ağza alınmazdı. Grange arada sırada Bihoreau'ların oğlunu bir şeyler içmeye davet ederek sohbetin yükünü de kendi üzerine alırdı. Melankoli kısa zamanda dağılır, içinde bir büyüklük, önemlilik duygusu belirir, Grange kendini, topraklarının ahalisi köylülerle serinlikte bir şeyler içmek için şatosunun kulesinden inmiş babacan bir feodal beye benzetmeye başlardı.

Gece bastırmadan "evine" döndüğünde, kısa bir teftiş için küçük kaleye inmeyi hemen hemen hiç ihmal etmezdi. Bu işe "kaleciğe göz atmak" diyordu. Aslına bakılırsa, blok bütün gün kilitli olduğundan, bu göz atmanın hiçbir gereği yoktu ama garip bir saplantıya kapılmış, gün biterken birkaç dakika orada dikilmekten hoşlanır olmuştu. Keyfi yerinde olduğu zaman bu ha-

liyle kendisi de dalga geçer, sigaralarını içmek için geminin ambarına inmeyi yeğleyen yaşlanmış çarkçı subaylara benzediğini söylerdi. İçeri girip de bu kasa gibi yerin ağır kapısı üstüne kapanınca, bir an eşikte durup duvarlara ve insanın başını içgüdüsel olarak omuzlarının içine çektiren basık tavana, iç sıkıntısından hiç arınamayan bir bakış atardı. Benliğini yoğun bir yabancılık, yabancı yerde bulunma duygusu sarardı. Onu ilk etkisine alan, odanın darlığıydı; gözü bu darlığı binanın dıştan boyutlarıyla gerektiği gibi bağdaştıramıyor, bu yüzden kapalı kalmışlık izlenimi boğucu bir hal alıyordu. İnsanın vücudu burada sanki ancak sert kabuğunun içindeki kuru badem kadar hareket edebiliyordu. Sonra bu sımsıkı yalıtılmış *blokun* canlı olduğu duygusu –Grange bu sözcüğün burada ne denli anlamlı olduğunu düşünüyordu– geliyordu. Omuzlara çöken ekşimiş tazelik, havanın yavan ve aseptik kuruluğu, inşaat sırasında kalıpların aralıklarından sızmış olan ve incecik damarlar halinde odacığın dört bir yanını dolaşarak zemini duvarlara ve tavana kaynaklayan beton çapaklardı bu duyguyu yaratan. "Betondan bir tavla zarı" diye düşünürdü Grange, elinde olmadan kıvrılmış işaret parmağıyla duvarı tıklatarak. "Devrilebilir bir sandık... *Yukarı* ve *Aşağı* diye etiketler konmalıydı buraya... Umarım *Kırılacak Eşya* etiketine gerek kalmaz!" Ham ve çıplak bir yerdi oda, şiddetli bir içinde yaşanmazlık duygusu veriyordu. Arkada bir köşede, tahliye tünelinin ağzına açılan kapak, duvar boyunca serilmiş bir saman dolu döşekle yarı yarıya örtülmüştü. Solda cephane sandıkları ve boş mitralyöz şeritleri sıralanmıştı. Yağ bidonları, gres kutuları ve kirli paçavralar betonu, otomobil tamircilerinin duvarlarındaki gibi nefti akıntılarla kirletip lekelemişti. Sağda duvara kırmızı bir yangın söndürücü ile beyaz ve üstündeki kızıl haçla pırıl pırıl bir ilaç dolabı raptedilmişti. Odanın ortası boştu, insan nerede duracağını bilemiyordu. Grange mekanik olarak, bu karanlık odayı uyandıran keskin ışık deliğine doğru birkaç adım atar, birkaç saniye için tanksavar topunun namlusu boyunca topçu nişancısının yerine uzanırdı. Daracık mazgal deliğinden yalnızca tatlı bir meyille ufka doğru yükselen –ormanın dallarından oluşan iki duvar arasında sımsıkı kavranmış– sert kırma taş renginde, iki yanında ince çakıldan toz

şeker gibi bembeyaz iki dar şeridi olan orman yolu görünüyordu. Delikten beş yüz metre uzakta bu yol yavaş yavaş bir tümseğin arkasına dalıp kayboluyordu. Yolun düz yüzeyi ile iki yandaki budanmış ağaçlardan duvarlar, gökyüzüne karşı boşlukta beyaz bir kale mazgalı çiziyordu; bunun çizgisi o kadar düzgün ve netti ki kenarları gümüşlenmiş gibi görünüyordu. Göz nişan alma dürbününe dayanınca, mazgalın kenarlarını oluşturan bütün küçük dallar, yolun sivri ve köşeli kırma taşları ve tekerleklerin yolda kazdığı ince çukur izler birer birer ve açık şekilde görülebiliyordu. Grange yine mekanik olarak nişan alma vidasını çevirir, birbirine dik iki ince siyah telden oluşan arpacığı yol ufkunun biraz üzerine, mazgal biçimli girintinin tam ortasına getirirdi. Beyaz ve bulanık gökyüzü, uykulu yolun ıssızlığı, en küçük budakların hareketsizliği, bunları yaklaştıran dürbünün yuvarlak görüş alanında, insanı âdeta büyülerdi. Göz siperlerindeki ustura ağzı gibi ince iki dik çizgisiyle bu koca yuvarlak göz apayrı bir dünyaya açılmış gibi olurdu; beyaz bir ışıkta yüzen, dingin bir açıklıkla ortaya serilen, sessiz ve ürkütücü bir dünyaya... Grange bir an farkında olmadan nefesini tutar, sonra omuzlarını silkerek kalkardı:

"Sersem!" diye homurdanırdı kendi kendine. Ama bir yandan da kolunun ucunda sinirden titreyen eline bakardı.

Falizes'de erkenden yenen akşam yemeği Grange için her zaman güzel bir andı. Dördü de iyice doldurulmuş sobanın yanında, gündüz Grange'ın çalıştığı ve akşamları yemek için ortak odaya çekilen beyaz tahtadan küçük masanın çevresine otururlardı. Gourcuff genellikle yemek bitmeden uykuya dalarsa da Hervouët, Olivon ve Grange sık sık sobanın çevresine yerleşip sigara tüttürerek sohbet ederlerdi. Sobanın üstünde de her zaman, Flaman çiftliklerinin kuzinalarında olduğu gibi, uzun saplı derin bir kapta acı ve yavan bir kahve ısınır dururdu. Olivon fincanları koyup törensel bir hareketle koca cezvenin kapağını açınca Grange "Falizes'in yuvaları koruyan Penat tanrıları da burada" diye düşünür, hiç aklına gelmediği halde kendine bir yuva bulmuş olmasına şaşar kalırdı. Sohbet hiç teklemeden yürürdü. Penhoët tersanelerinde ekip başı olan Olivon'un Hervouët'yle ortak dostları –her gün Saint-Nazaire'e çalışmaya giden Brière'lilerin yarı-

sı– vardı. Her ikisi de *sol fikirli* idiler ve siyasal tartışmalar ısındıkça hararetlenirdi. 1936 grevleri, Halk Cephesi gibi konular basık tavanlı salonda, Napolyon'un Büyük Ordu'sunun, emekli askerlerin anılarındaki gürültüsü ile dalgalanır, yankılanırdı. Sanki savaş, radyodaki gibi bir *teknik arızadan,* şirazesinden çıkmış bir mekanizmanın, piyesin en heyecanlı anında indiriverdiği perdeden başka bir şey değildi. Sonra Hervouët pusuda geçen gecelerle dolu av öyküleri anlatır, bu öykülerde sık sık yaşlı bir Brière'linin adı geçerdi. Şarkıcı, çapkın ve ehlikeyif bir kaçak avcı, bir tür folklor kahramanı olan bu adam Grange'ın hoşuna gidiyordu, çünkü *Kazaklar*'daki Yeroçka Baba'ya benziyordu. Zaman zaman, tartışmalar uzayıp gittiğinde, radyoda bir kere kendi alaylarından da söz etmiş olan *Stuttgart haini*'nin programını dinlerlerdi. Uzun çatırtı ve cızırtılardan sonra, savaşın tüm gerçekdışılığı, yanıtlarını hiç acele etmeden tane tane *figüran gibi* sıralayan o ince ve keskin sesle yayını bozmaya çalışan parazitlerin arasından süzülüp gelirdi. Sessizlik anlarında evin etrafında dallardan düşen damlaların şıpırtısı ve bazen de ormanda av arayan büyükçe bir yabani hayvanın çıkardığı gürültü duyulur, bunun üzerine Hervouët hemen pencereye koşardı. Pencere açılınca, soluk alan ormanın üzerinde göz alabildiğine koşuyor gibi gelen ve insanın içini açan bir hışırtı ve küflü ekmek artıkları için çevreye gelmiş küçük kemirgenlerin peşinde dikenli tellere kadar sokulup tüneyen baykuşların çığlıkları duyulurdu. Grange'la takımı bu ortamda kendilerini rahat, bir arada bulunmaktan memnun, sıcak ateşin etrafında zinde ve neşeli ama yine de dışarıdaki ürkütücü dünyanın gecesine açılan bu pencere ve oradan gelen yabanilik uğultusu yüzünden hafiften gergin hissederlerdi. Gourcuff de uyanmak için işte tam bu anı seçerdi. Tombul bebek yüzünde faltaşı gibi açılan gözleri üzerine yapılan şakalar, yatma zamanının gelmiş olduğunu haber verirdi.

Olivon esneyerek "Canına yandığımın savaşı!" diye bir küfür savurarak boş kahve kabını yeniden doldururdu. Erler birbirlerine iyi geceler dileyip Grange'ın "mürettebat salonu" dediği, dikenli tellere bakan odalarına çekilirlerdi. Grange kendi penceresinden biraz dışarı sarkınca bir an için komşu pencerede, sabahleyin tuzaklarını yenilemeden önce bir av köpeğinin

nemli burnuyla ormanı koklayan Hervouët'nin sigarasının kırmızı ışığını görürdü.

Grange odasına girince, masasının üst tarafına, tahta perdeye çengelle astığı kötü bir gece lambasının ışığında biraz kitap okurdu. Fakat akşam yemeğinin üstüne içilen kupalarca kahve sinirlerini aşırı uyardığından, hava yağışsızsa, ay ışığı da varsa yatmadan önce kısa bir gezintiye çıkardı. Ormanda gece hiçbir zaman kapkaranlık olmazdı. Meuse tarafında, ağaçların aralıklarından fark edilen vadinin karşı yamacı zaman zaman bir tür yalancı şafakla yüksek fırınların çalıştığı vadilerin üzerinde kimi zaman patlayıp dağılan kocaman ışık toplarına benzeyen belli belirsiz yumuşak, ipeksi ve parlayıp sönen bir aydınlıkla ağarıyordu. İnşa edilmekte olan istihkâmlardı bunlar; yetiştirmek için artık iki misli çalışılıyor, geceleri de büyük projektörlerin ışığında beton dökülüyordu. Sınır tarafında, düzlüğün yavaş yavaş yükseldiği yönde, küçük ışık noktalarının birer birer belirerek gecenin karanlığı içinde birkaç saniye gürültüsüzce kayıp gittikleri ve bazen ağaç doruklarını anlık bir ışınla yalayıp geçtikleri görülüyordu. Ardenne'in yavaş yavaş parçalanmaya başladığı yerde, seyrelen ormanın daha genişçe açıklıklarında, başka bir dünyanın huzurlu ortamında giden Belçika otomobilleriydi bunlar. Gecenin birdenbire belli belirsiz alarma geçirdiği bu iki dar şerit arasında Çatı (Grange, vadinin üzerinde asılı görünen ormanla kaplı yüksek düzlüğe bu adı veriyordu) derin bir karanlığa gömülü kalıyordu. Orman yolu, iki orman duvarı arasında, beyaz çakıldan pudrasını sürünmüş yarı fosforlubir hayalet şose gibi göz alabildiğine uzanıyordu. Hava ılık ve yumuşak, bitki kokularıyla dopdoluydu. Başının üstünde azıcık daha açık renkli, bazen uzak ışıkların yansımalarıyla uyanırmış gibi gözünen bu neredeyse canlı gökyüzü parçasıyla dalların gölgelerine gömülmüş bu gıcırtılı ve hışırtılı yolda yürümek bayağı keyifli olurdu. Grange hepsi o kadar da hoş olmayan kimi bulanık düşüncelerin de gelip katıldığı bir fiziksel dinginlik ve doygunluk duygusu içinde yürürdü. Gerçi gece onu koruyarak ona bu mutlu solukları, önlerinde özgür yolların tekrar açıldığı gece yaratıklarına özgü bu rahatlığı sağlıyordu ama aynı gece savaşı da ona yaklaştırıyordu... O saatte ilkçağların korkusuna sımsıkı sa-

rınmış olan yeryüzünde, sanki ateşten bir kılıç gayet net ve okunaklı işaretler çiziyordu. Ormanların üzerindeki uyanık gök karanlık Fransa'ya, karanlık Almanya'ya ve ikisinin arasında, ışıkları ufkun kıyısına gelip sönen Belçika'nın garip sakin parıltısına bakıyordu. Gece uyumuyordu. Tetikte olan yeryüzünün onu bir kamuflaj gibi sarınmış olduğu hissediliyor, göz ister istemez uzaklardaki farların bazen birbirini kesen, geniş ve ürkütücü ufkun arkasından böceklerin antenleri gibi tedbirlice havayı yoklar görünen ışın demetlerine takılıyordu. Grange orman yolundan ayrılıp bir yan patikayla sola sapar, *457 rakımlı tepeye* çıkardı. Ağaçları yeni kesilip açılmış bu hafif yükseltide görüş alanı tüm düzlüğü kaplıyordu. Grange bir kütüğün üzerine oturup sigara yakarak uzun uzun üzerinde ışıkların kuluçkaya yatmış olduğu geceyi seyrederdi. Burada ateşböcekleri birdenbire çoğalıp önünde, ufukta birbirini uyarır ve sorgular görünen hızlı göz kırpmalardan bir yarım daire oluştururdu. Duru bir gecede açık denizden insan dolu bir kıyının önündeki sığlıklara gelinmiş gibi. Sanki ivedi olarak anlaşılması gereken bir soru sorulmuştu da Grange soruyu anlayamıyordu. Yalnızca bir zaman sonra içinde belli belirsiz bir telaş ve gerginliğin yükseldiğini, gözlerinin çevresinde de uykusuzluğun göz kaslarını hafifçe kastığını duyuyordu. Bu fazlasıyla uyanık gecede yoruluncaya dek, sabaha dek yürüme arzusuna kapılırdı. Yola döndüğü zaman her şey eski sakinliğine kavuşur, ağaçların arasındaki karanlıkta gece yine hafif hafif solumasını sürdürürdü. Grange hiç gürültü etmeden evin merdivenini çıkardı. Yatmadan önce, erlerin sobanın sıcaklığı içeri girsin diye aralık bıraktıkları *müretteba salonunun* kapısı önünde bir an dururdu. Odadan, karanlıkta elinde olmadan gülümsemesine neden olan sesli ve sağlıklı soluk sesleri gelirdi. Etrafındaki dünya kuşkuluydu, güvenli değildi ama bu uyku onu yaşanır kılardı. "Dördü de" diye düşünürdü kapısını iterken. İçinden ıslık çalmak gelir gibi olurdu. On beş gün önce adlarını bile bilmediğini düşündükçe şaşırıyordu.

Grange, bölüğüne komuta eden Yüzbaşı Varin tarafından pazarları sık sık Moriarmé'de öğle yemeğine davet edilirdi. Kasabaya

bazen kamyonetle iner, güzel havalarda ise Falizes'den bisiklet kiralayıp kırma taş kaplı sel yatağında üç fersah boyunca hoplayıp zıplamaktansa yaya inmeyi yeğlerdi. Aslında, Çatı'yı insanların dünyasından koparan ve kendisine rahat davranma olanağı sağlayan bu kötü yola şükrediyordu Grange... Yola erkenden çıkar, Éclaterie'ye yaklaşınca Moriarmé'nin, pazar ayininin bitmesiyle vadiden yükselmeye başlayacak olan çanlarının sesine kulak verirdi. Dört bir yanı çevreleyen ormanların içinde yitip giden zayıf çatlak çınlayışlar –neredeyse unutulmuş karşılama işareti gibi– Grange'ın hoşuna giderdi. Sessiz Çatı'ya kadar hiçbir zaman çıkamayan bir gürültüydü bu. Kasabaya varınca, her iki bölüğün –birinci ve üçüncü bölükler sofrayı ortak kurardı– subaylarını yemekten önce birer kadeh içkinin başına çökmüş bulurdu. Pencerenin birinden üstüne sarkan ormanın dibinde ağır yağ rengi ve koyuluğuyla akan Meuse görünürdü, diğerinden ise zaten seyrelmiş olan pazar giysilerini giymiş grupların pastanenin önünde büsbütün dağılmaya başladıkları kilise meydanı... Sofrada gürültülü, biraz da zorlama bir içtenlik hüküm sürerdi. Sınırdaki beton kutularının içinde kaybolmuş *ormancıları* belli aralıklarla bir araya getiren Yüzbaşı Varin'in bu pazar yemeklerinin, *topluluk ruhunu* canlı tutmak kaygısıyla bir bağlantısı olduğu belliydi. Üçüncü bölüğe komuta eden Yüzbaşı Magnard'ı tanımlamak uzun sürmezdi; içi içine sığmayan sarışın –sarı oğlan diyesi geliyordu insanın– bir delikanlıydı. Etek düşkünlerine özgü tatlı bakışlı mavi gözleri olan, kendine ve üstüne başına iyi bakan, Dreyfuss olayı zamanındaki subaylar gibi korse takmış görünen, her nasılsa kale birliklerine atanmış bir avcının biraz küçümseyen yanar döner hoşgörüsünü taşıyan bir subaydı... Ordu tarafından dağıtılan ve şaka yollu *Geleceğin Habercisi* adı takılmış olan *Cepheden Yankılar* adlı dergide zaman zaman küçük yurtseverlik şiirleri yayımlar, biraz üstelenirse bu şiirleri yayımlanmadan önce sofrada, tatlı yerken okuduğu da olurdu. Savaşın ilan edildiği gün, asker hal ve tavırlarını *hayatının en güzel gününün* sabahında yakasına bir çiçek takar gibi takınmış olduğu hissediliyordu ama evlilik zifafa varmamıştı, çiçek de kendisi hariç herkesin burnuna kötü kötü kokuyordu. Kışla yaşamına özgü karı-kız öykülerini o çiğ argosuy-

la ayrıntılı olarak anlattığı zaman, zaten kendisini kızdıran çocuğa, Grange içinden "Bir kızın yatağından çıkma dükkân çırağı" diyordu. Yüzbaşı Varin genel havaya pek girmez, sanki orada değilmiş gibi dururdu ama tabağının arkasında kırpıştırdığı keskin gözü herhangi bir zevzeklik karşısında göz kapaklarının arasından yarım saniyelik bir şimşek gibi parlayıverir ve hedefini bulurdu. Varin'in bu yemeğe, en başta da Magnard'a sabırla katlandığı gözle görülebiliyordu. "Bize gelince, hiçbir şeyi gözden kaçırmıyor, her şeyi not ediyor" diyordu Grange kendi kendine, biraz alınmış olarak. Fakat Varin'in yemeğe getirdiği bu hafif gergin ve sıkıntılı havayı rahatsız edici de bulmuyordu. Düğün şöleninde rahibin bulunması gibi bir şeydi, en kötü olasılıkları önlüyordu. Sofradaki konuşma kupkuru ve bomboştu; söylenen sözlerin, gezici satıcıların tabldotundan farkı yoktu. Tabaklara vurulup koro halinde biraz bağrılıp çağrıldıktan sonra keyiflerin yorulup soluklandığı sessizlik anları gelirdi. Yüzbaşı Magnard bir komedi babacanlığıyla yedek subaylara ve genç asteğmenlere üstünlük taslar, sırtlarını sıvazlayıp omuzlarına vurarak ve kadeh kadeh sert içkiyi burunlarına dayayarak sözümona "içlerini rahatlatırdı".

Burun flütü, bir köşeden, taze boya kokan bir argoyla "Albayın yanında... *kendine Hızlı Jules mü dedirtmek istiyorsun yoksa* yavrum?" deyiverirdi. Çok içki içilirdi. İyice kafası kızan Grange, "Buradakilerin hepsi göründüğünden daha düzgün aslında" diye düşündü. "İyi aile babalarını kerhaneye koymuşlar..." Pencerede Meuse, yamacın düşen gölgesi altında yavaş yavaş söner, koyulaşırdı. Boş ve kasvetli taşra pazarının iç sıkıntısı savaşa karşın panjurların arasından süzülüp içeri girer, havada Pernod, bayat tütün ve ağır et kokuları olurdu. Burada bir şeylerin yansılandığı gözle görülürdü, ama neydi? Sessizlik anlarında sofradakiler pencereden, artık akşam duası için meydanda sıra olmaya başlayan kilise okulunun çocuklarına bakarlardı. İyice kafayı bulmuş olan Yüzbaşı Magnard'ın genizden gelen trompet sesi birden baygın baygın yükselirdi:

"Yeterince işten bahsettik! *Biraz da baldır bacak konuşalım!*"

Yemekten sonra Grange bazen, emekçi Pazar gününün uyuyan sokaklarından geçerek bir arkadaşını Charleville treni-

ne yolcu etmeye gider, sonra göreviyle ilgili bazı ufak tefek sorunları halletmek için bölük karargâhına uğrardı. Normal olarak orada Yüzbaşı Varin'i kâğıt yığınlarının arkasında sigarasını içerken bulurdu. Hâlâ simsiyah sert pos bıyıkları, yassı burnu, etrafı koklayan burun delikleri ve geniş çenesiyle oldukça kaba görünen bir yüzü vardı yüzbaşının. İlk bakışta, insan karşısında pek yontulmamış bir asker görüyordu ama aslında içki içmeyen, şaka yapmayan ve hiç gülmeyen bir askerdi. Tümen cepheye sürüleli beri, subayların pazarları sırayla gidip bir tur attıkları Charleville'de *Dükalık Meydanı*'daki "kümese" adımını atmamıştı. Bölüğünü soğuk, sert, işini bilir bir havada yönetiyor, subayların dizginini kısa tutuyor, sorunları kuru bir sesle, gerektiği kadar dinleyerek ve hiç tartışmadan birkaç kelimeyle çözüveriyordu. "*Ya buyururum ya da susarım* üslubu için yaratılmış" diyordu Grange, "Ama yanlış zamanda doğmuş ya da yanlış orduya gelmiş..." Yüzbaşıyı ilginç buluyordu. Buram buram kural kokan, manastır kapıcı kulübeleri gibi tertemiz yıkanmış, ziyaretçiler için bir sandalyenin bile bulunmadığı, hiçbir içki şişesinin göze çarpmadığı bu çalışma odası onu şaşırtıyordu. Ama pazarları durum farklıydı. Grange yüzbaşıyla baş başa kaldığı zaman bazen birkaç dakika için onun kendine daha yakın, nerdeyse içini dökecek kadar samimi olduğunu hissederdi. Hayır, gevşeyip rahatladığından değil, zaten bütün gün çalışıyordu. Daha insancıl olduğundan da değil, dertleşmesi bile buz gibi soğuk denecek kadar kişisel sıcaklıktan uzaktı. Grange'ı rahatlatmak gibi bir kaygısı da yoktu; yüzbaşı savaştan bahsediyordu. Grange Varin'in, Charleville'e gitmek için hiç izin istemediğinden –bir de belki daha genç olduğundan– dolayı kendisiyle böyle açık konuştuğunu sanıyordu. Yüzbaşının gizli kötü huyu insanları şaşırtıp kızdırmaktı.

"Şuna bak hele Grange... İkinci büro bizi şımartıyor..."

Üzerine, "Yalnız subay kadrolara bildirilmek üzere" yazılı küçük bir kırmızı kâğıt iliştirilmiş olan belge, Siegfried hattının çeşitli korugan tiplerine ilişkin bol bol fotoğraf içeren bir albümdü. Bunların çoğu, Falizes gibi ormanın içindeydi. Fotoğrafların çekim açıları mükemmeldi; mazgal girintilerini, daha açık renkli garip körüklü çerçeveleriyle birlikte ayrıntı-

larıyla gösteriyordu. Kuşe kâğıt üzerine basılıp karton kapak içine konmuş, yapıların ölçülerini ve referans numaralarını da içeren ayrı ayrı yapraklardan oluşan eser, modacıların ilkbahar kolleksiyonlarını sunmak için hazırlattığı özenli broşürleri çağrıştırıyordu.

"Şu nasıl? Size gider mi? Ya da şu mu daha çok yakışır?"

Yüzbaşı yüzünü buruşturuyordu. Özellikle kuşe kâğıda son derece sinir olduğu açıktı. "Genelkurmaydaki zibidiler bize hava atıyor... Nasıl, güzel değil mi?" diye düşünüyordu besbelli.

Parlak kâğıdı parmağıyla oynatarak yansıttığı ışıkları çamlıklar arasında oldukça kapalı gözüken, üçlü mazgallı sağlam ve ciddi bir modelin üzerinde gezdirirken gözünü kırpıyordu.

"... Güzel olsun olmasın, gözünü hep bunun üstünde tutmanı tavsiye ederim asteğmen efendi."

"Saldıracağız da ondan mı yoksa?"

"Sen de ben de gidip bu müzik kutularına yakından bakmayacağız da ondan! Bu ne demektir, biliyor musun?"

Yüzbaşı muzip ve sinsi bir melek tarafından dürtükleniyormuş gibi odada enine boyuna dolaşmaya başlamıştı.

"Çok bilinen bir numaradır bu. Genel Karargâh bize yolculuk anıları gönderiyor. Üstünde ilgili ülkelerin pullarıyla... Yoksul yeni evliler vardır ya, elâleme karşı, fotoğraflardan böyle balayı yolculukları kurarlar kendilerine; dost ve tanıdıklarına karşı durumu kurtarmış olurlar böylece... Polonyalıları da mutlu etmiştir herhalde."

"Ama Almanlar da kıpırdamıyor" deyiverdi Grange. Bu en kötü olasılıklar oyunu hep iştahını kabartır, insanları eğildikleri yöne doğru itmeyi severdi Grange... "Belki de hiç saldırıya geçmezler."

Yüzbaşı onu kurşun gibi ağır bakışıyla süzdü. Burun kanatları oynuyordu. "Garip" diye düşündü Grange, "bana bakmıyor, yalnızca bir itirazı kurşuna diziyor." Düşünce adamı değildi yüzbaşı ama düşünce adamlarının niteliklerinden bazılarına sahipti; bir fikri hırçınlıkla, kötü adam olarak ele alabilirdi.

"Peki siz burada neyi bekliyorsunuz güzel gençlik? Kartpostal mı gelecek?"

"Burada mı?"

"Burada mı?" Yüzbaşı insanı hafiften ürpertecek şekilde güler gibi yaptı. "Burada mıymış! Ne demek burada? Hem burada hem başka yerde... Esaslı bir gezinti olacak... Baston elde!"

Yüzbaşı yine odayı arşınlamaya koyuldu.

"... Baston elde!"

Bu ani çıkışlardan sonra yüzbaşı genellikle sertçe "İzninle" deyip kâğıtlarının arkasına gömülürdü; bir haftadan önce çakmağı tekrar çakmaya çalışmak işe yaramazdı. Grange bu farklı baş başa görüşmelerden yarı eğlenmiş yarı etkilenmiş çıkardı. "Tedavi amaçlı kan aldırmak gibi" derdi, "onu rahatlatıyor..." Ne kadar garip gelirse gelsin –zira Grange savaşın gidişini büyük bir kayıtsızlıkla izliyordu– yüzbaşının acı çektiğini anlıyordu. Tekrar sokağa çıktığında aydınlık azalmış gibi geliyordu. Dik yamaçtan düşen yarım ay şeklinde geniş ve aniden soğumuş bir gölge, Meuse'ün öte yakasından Moriarmé kıyısına doğru aydınlığı kemirmeye başlamıştı. Grange hep bomboş duran ama şimdi kabarelerin önünde bisikletlerin biriktiği ve istasyon taraflarında birkaç sarhoş askerin dolaştığı bu esneyen sokaklarda artık yapacak işi kalmadığını fark ediyor, korulukların örttüğü kendi dünyasına kavuşmakta acele ediyordu. Yüzbaşının sözleri gününü berbat etmiş oluyordu. İnandığından değil ama bu sözler Grange'ın kendine kurduğu sessiz ve yalıtılmış yaşamın içine, sudan merceklerinin altında dinlenen sempatik gölcüğe düşen taş gibi düşüyordu. Kara su bir saniyeliğine kendini gösteriyor, başa vuran bir çürük kokusu yüzeye çıkıyor, bir daha da kendini unutturmuyordu. "Savaş ha?" diyordu öfkeyle omuzlarını silkerek, "Savaşın olup olmadığını bilen var mı ki?" Savaş olsaydı bilinirdi... Ama istemeyerek de olsa geri ldiğini hissediyordu. Etrafındaki bu orduyu, çimende uyuyan ve zaman zaman uykusunda dönerek vızıltısını duyduğu bir sarıca arıyı eliyle kovalayan bir canlı olarak duyumsuyordu. Nehrin kıyısından geçerken kuşkulu gözleri, mazgalları uzaktan uzağa Meuse'ü gözetleyen küçük koruganlara takılıyordu. Betonla başlayıp tuğlayla biten subasmanlarının üstünde bunları çapaçul, zayıf ve kırılgan buluyordu. Kazamat yapılmak üzere başlanıp birer taşra otobüs durağı olarak bitirilmiş gibiydiler... "Ne de olsa Maginot hattı değil tabii" diye düşünüyordu Grange gözle-

rini istemeden nehrin üstünde çok yükseklerdeki çalı çırpıdan kartal yuvalarına çevirerek... Ama bu tembel işi istihkâmlar ona biraz da güven veriyordu. Belliydi ki burada kimse öyle ciddi olaylar beklemiyordu. Bu ormanların ardında ise.... Ama işte kış da geliyordu, birkaç hafta sonra kar yağacak, kamyonet günlerce Çatı'ya çıkamayacaktı. Grange zevkten ürpererek Falizes kalesinde mahsur kaldığını hayal ediyordu. Kızgın sobanın başında kendi kışlağına kapanmış, uzun günler boyunca bu Noel masalı ormanından kıpırdayamayacak durumda... Nisanda bile, aşağıda ovada elma ağaçları çiçek açarken yukarıda Ardenne kütlesinin kenarı bembeyaz görünürdü buralarda... "Varin'in kafası bozuk, çünkü onu böyle önemsiz bir cepheye getirip park etmişler. Bu muvazzafların hepsi terfi peşindedir." Yolun ilk kıvrımları ormana girer girmez Grange daha rahat soluk almaya başladığını hissediyordu. Moriarmé her dönemeçten sonra vadide biraz daha küçülmüş görünüyordu. Grange üstüne kapanan ıslak sessizlik içinde yürüyor, kendini daha hafif, daha genç hissediyordu. Çevresinde göz alabildiğine yayılan bu ormanlara dalmak bile, sanki ciğerlerini genleştiren o rahatlık duygusunu canlandırıyordu. Havada bir sağanak sonu kokusu vardı. Akşam olmadan Çatı'ya yağmur yağacaktı. Falizes'e gelince başka bir toprağa ayak basmış gibi oluyordu insan. Sonra bir dönemeçte birdenbire ince bir ısırılışla, sanki batan bir iğneyle, gözlerini kısıyordu:

"Peki siz burada neyi bekliyorsunuz güzel gençlik? Kartpostal mı gelecek?"

Yine bir gün berkitilmiş eve böyle yaya dönerken –kasım ayının son pazarlarından biriydi– yağmur Grange'ı daha yolun ilk kıvrımlarında yakaladı ve her zaman olduğu gibi düzlüğe ulaşır ulaşmaz da sağanağa çevirdi. Akşam olmaya başlamıştı, bulutlar Çatı'yı yalayarak ve bazen tümseklere takılarak geçiyor, o zaman bu tepecikler bir an için akıp giden sise sarınarak gözden kayboluyordu. Çatı'da günlerce bu yumuşak buğu kütlelerini sıkıp sağacak olan uzun yağmurların habercisiydi bu. Yağmur Çatı'ya yerleşince Grange kendini diri ve keyifli hissediyor, daha da canlanan evine dönme duygusu bütün organlarına bir sıcaklık akıtıyordu. Kuruyan kaputların buğusuyla dolu ortak salonda sobanın başına toplanmış *kendi insanlarını*, ken-

di dünyasını, önceden gözünde canlandırıyordu. Yalnızca duyduğu hafif yorgunluğun ve sırtından aşağı birer birer süzülen damlaların serinliğinin farkında olarak, bir eliyle ıslanmış kaputunun çenesini tahriş etmeye başlamış olan yakasını kaldırarak sıkı adımlarla sağanağa karşı ilerliyordu. Bakışlar yan patikalara takılınca, pamuk gibi bir sisin yirmi adım ötede bunları âdeta bir duvarla örmüş olduğu görülüyordu. İnsan bulutların içinde, kendisiyle birlikte yer değiştiren bir açıklığın içinde ilerliyordu. Yalnız ana orman yolu, dalların sisi biraz kaldırmasıyla, ileri doğru daha uzunca bir açık alan gösteriyordu. Sisin sardığı ormanın içindeki bu yolculuk Grange'ı yavaş yavaş kurmayı en sevdiği hayalin yamacına doğru itiyordu. Burada tüm yaşamının yansımasını görüyordu. Neyi varsa üstündeydi. Yirmi adım ötede dünya kararıyor, görüş yolları tıkanıyordu. Çevresinde yalnızca şu küçük bilinç halesi, boş toprağın çok yukarılarındaki beşiğinde sallanan o yuva vardı. Yolun suyu yeterince tahliye edemediği düzlükte, banketlerdeki su birikintileri, şiddetini bir kat daha artıran sağanağın iri kurşuni damlalarının sivilcelendirdiği yüzleriyle genişleyip yola yayılmaya başlamışlardı bile. Grange, gözlerini ileri doğru kaldırdığı sırada biraz ileride, yağmur perdesi içinde henüz yarı yarıya erimiş gibi görünen, su birikintilerinin arasındaki taşlarda zaman zaman tökezleyerek giden bir siluet gördü. Kapüşonlu uzun bir pelerine bürünmüş kauçuk çizmeli bir kız çocuğu siluetiydi bu. Onu böyle, sanki pelerininin altında beline yapışık bir deri çanta taşıyormuş gibi sırtı biraz kamburlaşmış, birikintilerin arasında tereddütle seke seke yürümeye çalışır görünce, insan evine dönmekte olan bir öğrenci olduğunu düşünüyordu ama çevrede en az iki fersah mesafede ev olmadığını biliyordu Grange, birden o gün pazar olduğunu da hatırladı. Küçük silueti daha dikkatle izlemeye koyuldu. Yürüyüşünde ona tuhaf gelen bir şey vardı; artık adamakıllı şiddetlenen ama hiç tınmaz göründüğü sağanağın çıtırtısı altında şaşılacak derecede okul kaçkını yaramazları andırıyordu. Bazen ayaklarını birleştirip su birikintilerinin üstünden atlıyor, bazen yolun kenarında durup dal koparıyordu. Bir an yarı yarıya dönüp Grange'ın ne kadar yaklaşmış olduğunu anlamak istermiş gibi, kapüşonunun altından

geriye doğru bir bakış attıktan sonra tekrar seke seke, bazen önündeki bir taşa tekme atarak yürümeye koyuluyor, gölcüklerdeki suları sıçratarak birkaç adım koşuyordu. Grange, uzaklığa karşın birkaç kez siluetin ıslık çaldığını bile fark etti." Orman yolu gittikçe ıssızlığa dalarken çevrelerini sarmış sağanak tüm ormanı tavada kızartır gibiydi. "Yağmurun kızı" diye düşündü Grange, ıslak yakasının arkasından elinde olmadan gülümseyerek. "Peri. Küçük bir orman cadısı..." Sağanağa karşın adımlarını yavaşlattı, kıza hemen yetişmek istemiyordu; ayak seslerinin onu ürküterek bu zarif ve büyüleyici orman hayvanı oyununu bozmasından korkuyordu. Ama artık biraz daha yaklaşmıştı. Siluet artık bir küçük kız değildi; koşmaya başlayınca kalçaları hemen hemen bir kadınınkilere benzemişti. Olağanüstü gençlik, tazelik izlenimi veren boyun hareketleri de tavladan kaçmış tayı andırıyordu. Ama zaman zaman bunlara, tümden başka duygular uyandıran nazlı bir kıvraklık da katılıyordu; sanki baş kendi kendine vaktiyle bir erkeğin omuzuna yaslanmış olduğunu hatırlıyormuş gibi... Grange biraz alınmış olarak "Acaba arkasından gittiğimi gerçekten fark etti mi?" diye merak ediyordu. Siluet ara sıra yolun kenarında durup dağcının kendisini izleyen takım arkadaşına yönelttiğine benzer keyifli bir gülüşle gülüyor, sonra dakikalarca sanki onu unutmuş gibi, Çingene kızı ve kuş yuvalarını bozan yaramaz çocuk hoplamalarına geri dönüyordu. Derken birdenbire, iplik yumağını görünce sahibini bırakıp ona giden kedi yavrusu gibi, son derece yalnız ve *kendi işiyle uğraşır* görünüyordu. Bir süre böylece ilerlediler. Yolu döven sağanağın gürültüsüne karşın, yolun önlerinde oluşturduğu daha aydınlık açık alan Grange'a havanın güzelleştiği yer gibi görünüyordu. Artık kanı kaynamış, merakı kamçılanmış olarak bir kadının peşinden giden bir erkekti yalnızca. Bir tür huzursuzlukla "Küçük bir kız!" diyordu ama siluet ne zaman yolun kenarında dursa, bir el bir an için ne zaman ağır kapüşonun kenarını ona doğru birazcık açsa, kalbinin daha hızlı çarpmaya başlamasına engel olamıyordu. Derken siluet birdenbire yolun ortasına dikildi, bileklerine kadar su birikintisinde bacaklarını sallayarak kauçuk çizmelerini bol suyla yıkamaya koyuldu. Grange kızın karşısına varınca, kendine

dönük kapüşonun altında çiğ ve keskin mavi renkte ama eriyen buz gibi ılık bir çift göz gördü; kapüşonun derinliklerindeyse, "yemliğin"[1] dibindeki saman gibi yumuşacık sarı saçlar vardı.

Birden taze ve telaşsız bir ses "Vay canına, ormanınız amma da ıslakmış!" dedi. Bu sırada kapüşon da köpek yavrusu umursamazlığıyla silkinip sularını Grange'a sıçratıyordu. Sonra, gözler için için gülerken aniden sevimli bir hareketle kalkan çene, yüzün tamamını –bir çift dudağa sunar gibi– yağmura sundu.

"Birlikte dönmek daha iyi" diye devam etti hiç de Grange'a danışırmış gibi gelmeyen bir sesle. "Daha eğlenceli olur!"

Sonra da yeniden o taze yağmur gülüşüyle gülmeye başladı. Artık kendisine yetişmiş olan Grange'ın yanında aynı sıkı adımlarla yürüyordu. Grange ara sıra kıza kaçamak bir bakış atıyordu; kapüşonun kenarından yalnızca burunla ağız görülüyordu, ikisi de ıslaklıktan parlıyor, inatçı dar çene de onları yağmura uzatıyordu. Kızı böyle genç ve sağlıklı, mis gibi ıslak yün kokulu, ceylan yavrusu gibi esnek ve çevik, yanında hissetmek Grange'ı sarsıyordu. Adımlarını kendiliğinden Grange'ınkilere uydurmuştu. Sanki ona yaslanıyormuş gibiydi, hoş bir duyguydu. Ara sıra başını biraz çevirip koyu renkli kapüşonun kenarını yağmurdan sonra açılmış gök rengindeki gözlerinin üzerine kaydırıyordu. Bakışları karşılaşıyor, hiçbir şey demeden, katkısız bir mutluluk gülüşüyle biraz gülüşüyorlardı. Kışın yolda giderken parmaklarının donmasından korkan küçük köylü kızlarının o kaba jestiyle ellerini pelerininin ceplerine daldırmıştı. "Ama köylü kızı değil" diyordu Grange yüreğinde hafif bir sıkışma duyarak. "Öte yandan çocuk da değil... Kaç yaşındadır acaba? Hem nereye gidiyor?" Yanında yürümek bile o kadar hoştu ki soru sormaya cesaret edemiyordu. Sorarsa büyü bozulacakmış gibi geliyordu.

Birdenbire, üzülmüş gibi başını sallayarak ve Grange'a alttan alttan muzip muzip bakarak "Yamaçta sizi bekledim ama hızlı yürümüyordunuz!" dedi. Sesinde Grange'ın oyununu açığa çıkaran uyanık, şakacı bir alay ifadesi seziliyordu. Ses, bu tür

1 İsa'nın doğduktan sonra ahırda bir yemliğe koyulmasını simgelemek üzere, samanla döşenip hayvan kuklalarıyla donatılan ve Noel zamanı kiliselerde "ziyarete" açılan "doğum sahnesi"ndeki yemlik. *Crèche.* (ç.n.)

numaraları çoktandır yutmadığını söylüyordu âdeta. Hoşa gittiğini, beğenildiğini biliyordu.

"Ne olur ne olmaz, tedbirli olmak istedim" diye de ekledi hemen. İyi bellemediği bir dersi tekrarlar gibiydi. "Pazar akşamları yoldan sık sık askerler geçiyor. Dediklerine göre, pek de edepli davranmazlarmış..." diye tamamladı sözünü. Başını düşünceli düşünceli sallamakla birlikte aslında pek de korkmadığı anlaşılıyordu.

"Peki benden korkmuyor muydunuz?"

"Ben sizi gayet iyi tanıyordum!"

Birden zarifçe sekti. Bu narin vücuda, çayıra salınmış tay gibi canlılık salıverilmişti sanki.

"... Sizi evimden görüyordum. Her gün Çınarlı'ya gelip kahvenizi içiyorsunuz." Önemli bir şey söylüyormuş gibi kelimeyi vurgulayarak *"Şahane!"* diye de ekledi. Sanki kelimeyi yeni öğrenmişti. Ama boynu Grange'ın kafasını karıştıracak şekilde şişerken çene, ağızla gülen gözleri yeniden ona doğru uzattı. Söylediği her sözde, omuzların ve başın yaptığı her harekette, Grange'ın kafasında kızın hakkında oluşan imge inanılmaz biçimde *dağılıyordu*

Yine bir süre konuşmadan yürüdüler. Sağanak artık eskisi gibi şiddetli değildi ama hâlâ yolu dik ve sıkı darbelerle dövüyor, uzun saatler boyunca orada kalacakmış gibi görünüyordu. Rüzgâr yavaşlamış, hava hafiften kararmıştı. Etraflarındaki buhara doymuş ormanlar üzerlerindeki suyu yavaş yavaş yere akıtıyordu. Grange "Demek burada tatildesiniz?" dedi birdenbire sinsice. Her şey göz önüne alınınca, bu kız olsa olsa bir lise öğrencisi olabilirdi. Ayrıca "ormanınız" dediğini de hatırladı. Kız, kısa bir sessizlikten sonra, bilgiç ve kendinden memnun bir tavırla "Yok, hayır, ben dulum!" dedi. *"Evlilik cüzdanım* bile var!" diye de ekledi çocukça bir coşkuyla. Elini pelerininin iç cebine sokarak, Noel'de bacadan hediye çıkarır gibi, sayfaları sert kartondan, resmî antetli küçük bir defter çıkardı. Afallayan Grange bir an gözlerini kırpıştırdı; her dakika yeni bir esintinin saçlarını dağıttığını hissediyordu.

Sözlerini, *misafircilik* oynayan küçük kızların komik ciddiyetiyle başını sallayarak "Çok üzücü tabii" diye bitirdi. Bunun üze-

rine her ikisi de sağanağın altında yolun ortasına durup kahkahalarla gülmeye başladılar.

Kızın rastgele dağınık cümlelerinden anlam çıkardıkça, Grange'ın fikirleri azıcık daha netleşmeye başlamıştı. Anlaşılan, yılın başlarında genç bir doktorla evlenmişti. Güzelliğine kapılan adam fazla sabredememiş, kızı okumakta olduğu ortaokulun sıralarından çekip almış olmalıydı. Ama iki ay sonra dünyadan göçerek dul bırakmıştı. En azından, kızın sözlerinin binbir güçlükle birleştirilmesinden böyle bir anlam çıkıyordu; zira sözlerinin arasında doktor yalnızca "Jacquot" diye geçiyor, bu kadarcık tanımlama ona yeterli geliyordu. Bunun üzerine babası –sözlerinde, biraz dalgın, biraz mesafeli bir hami gibi geçiyordu– kendisine Falizes'de bir ev tutmuştu. "Jacquot" onu böyle birdenbire bırakıp gitmeden önce ciğerlerinde duman teşhis etmiş, Mona da hastalığın kendisinden ziyade doktorun isteği, ölümünden sonra son arzulara özgü şiirsel bir önem kazandığı için ormanda iyileşmeye, daha doğrusu onun son dileğini yerine getirmeye gelmiş, savaş gelip onu orada bulunca da kalmıştı.

Kapüşonunun altında küçük başını sallayarak "Burası güvenli!" diyordu inançla.

Grange dinliyordu ama bütün bu ayrıntılar garip bir biçimde havada kalıyordu. "Baba", "koca" kelimeleri kıza uymuyordu; denenen giysiler gibi bir anlığına üstüne konuyor, ama onu gerçekten ilgilendirmiyorlardı. Kızın, bulunduğu yerde her şey olduğu hissediliyordu. "Şu an onun gölgesinde nasıl da yoğunluk kazanıyor!" diyordu Grange, "Hem de nasıl bir ikna gücü, nasıl bir enerjiyle *'var' olabiliyor*!" Bir su birikintisini geçmek için Grange'ın koluna girmiş, sonra kolunu bir daha bırakmamıştı. Kaputunun üstünden hafif parmaklarının kavrayışını hissediyordu; sağanakla cilalanmış pürüzsüz görünüşü ve kararlı yürüyüşüyle, buhar olup uçacakmış izlenimi vermekten son derece uzaktı. Birden, dolgun ve yuvarlacık küçük bir çakıl taşı gibi Grange'a sokuluverdi.

"Beni eve götürmelisiniz" dedi yola vardıklarında. "*Beyefendice* olur. Julia bize çay yapar ("Al sana bir bilmece daha" di-

yordu sahneye yeni giren bu şahsı merak eden Grange içinden.) Büyük meşelikte hep çok korkarım!"

Falizes'e giden dar yolu tuttukları zaman, ağaçların gölgesiyle birlikte gece de sanki aniden bastırıvermişti. Yağmur bir an durmuş, yolun açtığı perspektifte, göğün açılmaya başladığı Meuse taraflarına dönüp bakınca ufukta, karlı akşamlardaki gibi soluk kızıl bir şeridin sönmekte olduğu görülüyordu. Yol burada düz gövdeli yüksek ağaçların arasından geçiyor, gecenin soğuğu, ıslak dallardan oluşan kubbenin omuzlarına çöküyordu. Grange kızın titremekte olduğunu ve hiç konuşmadan koluna yaslandığını fark edince neşesi söndü, yerine daha ciddi, daha sevecen bir acıma hissetti. Artık gece olmuştu, yanında savaşın ormanlarında kaybolmuş, korunmasız bir küçük kız vardı. Kıza adıyla hitap etme isteği duydu.

Biraz değişmiş bir sesle "Adım Mona" dedi kız. Grange, başını eğdiğini gördü ve birden dudaklarını elinin üzerine değdirdiğini hissetti... "Sizi bayağı sevdim" diye ekledi aniden, biraz muğlak bir nezaketle. Bir kez daha sarsılan Grange ne diyeceğini bilemedi. Kız içinden geldiği gibi davranıyordu ama saydam değildi; toprak ve yaprak dolu bahar selleri gibiydi... Sözleri çocuk sözleri olsa da cüretkârlığı çocukça, saf değildi. Birdenbire elinin üzerinde hissettiği şey de, hakkını aramayı uzun zamandır bilen, ağır dudaklı dolgun bir ağızdı.

Ormandan çıktıklarında köy, açıklığında gecelemeye yatmıştı. Yalnız *Çınarlı*'nın açık kapısından öndeki küçük terasa bir ışık dörtgeni vuruyor; önce kestane ağacının alt dallarını, ardından da –daha zayıf olarak– damları bahçelerin çevresindeki çalıdan çitleri ancak aşan çimene uzanmış alçak ev sürüsünü karanlıktan çıkarıyordu. Grange, Falizes'e hiç gece gelmemişti; birdenbire çok uzaklara gelmiş gibi oluyordu insan. İnsanı büyüleyen kaybolup gitmiş bir yaşam boylu boyunca uzanıp yere yapışmış, ormanın açıklığında uykusuna yatıyor, genizleri bitki ve ıslak toprak kokusuyla dopdolu, sakin sakin geceyi soluyordu. Grange'ın kolunu bırakan Mona iki elini ağzına megafon yapıp siyah evlerden birine doğru bağıra bağıra koşmaya başladı:

"Julia! Çay yap! Konuğumuz var can eriğim, küçük maymunum! Asker... *Yakışıklı* bir asker!" Birkaç saniye sonra çitin ardın-

dan çılgınca çalan bir çıngırağın sesi gelirken hızla çarpılan kapılar kovboy filimlerindeki posta arabası soygunlarının gürültüsü içinde, ormanın açıklığında yankılar uyandırıyordu.

Grange'ın girdiği oldukça geniş oda, Meuse hattındaki çamurlu kışlalardan sonra, bu ücra mezrada insanı şaşırtan bir konfor sıcaklığı hatta neredeyse lüks izlenimi uyandırıyordu. Kaba yontulmuş tavan kirişlerine, ocağı arduvaz plakalarla kaplı yan dikmesiz koca şömineye, üst üste gelen iki kanattan oluşmuş, demir kilit ve mandallar takılı köylü işi kapıya bakılacak olursa, burası mevsimi ormanda geçirmeye gelen yazlıkçılar veya domuz avcılarına göre yeniden düzenlenmiş eski bir çiftlik eviydi. Zemin kalın bir yer halısıyla kaplanmıştı. Rafyadan başlıklı ayaklı abajurun ışığı ile şöminede çıtırdayan çalı çırpı ateşi, pırıl pırıl cilalı yuvarlak hatlı köylü mobilyalarını karanlıktan çıkarıyordu. Bir köşede divan, bütün çekmece ve dolapların üstünde kitaplar, odanın ortasında da üstünde dövme bakır büyük bir tepsi duran Fas sehpası vardı. Bu şekilde döşenmesine neden olan beğeninin kendine göre ödün vermez, hatta kuru ve ciddi bir yanının olduğu hissediliyordu. Fakat bu masif mobilyaların, bu gösterişsiz ve ağır düzenin üzerine bebek odalarının sevimli düzensizliği saçılmıştı. Halının üzerine zarfları buruşmuş plaklarla kitaplar saçılmış, koltukların diplerine sırça bilyeler yuvarlanmış, duvarlara çapkınlık temalı kartpostallar, aktör resimleri, gazeteden kesilmiş yazılar iliştirilmişti. Pencerenin tutamağından dolabın anahtarına gerilmiş ipte küçük kadın çamaşırlarının suyu süzülüyor, yatağın üstünde, iplerden ve çamaşır mandallarından karmaşık bir düzenek koca bir gemici fenerini asılı tutuyordu. Yatağın karşısındaki köşede, duvarlara çakılı iki demir çengele hamak asılmıştı; içinde birtakım moda dergileri, ağız mızıkası, bir çift kırmızı deri terlik, tırnak makası, yelpaze ve boynuzdan mücevher kutusu gibi işlenmiş büyük bir İspanyol tarağı darmadağın duruyordu. Bu yerli kampı kargaşasının üstünde ise insanı baştan çıkaran, hafif, sabah yüklü bir rayiha süzülüyordu. İnsan burada ormanı yoldakinden daha belirgin biçimde çevresinde hissediyordu. Mona, içeri girer girmez bir omuz hareketiyle pelerininden kurtuldu, pelerin uçup çamaşır ipinin üzerine kondu ve çavdar rengi bir saç örtüsü be-

line kadar iniverdi. Pelerinin altına etekle mürekkep lekeli mavi bir bluzla giymişti. Saçları çözülünce, ağırlaşan başın altında boynun bükülüşü daha melankolik bir hal alıyor, omuzlarını bu ağır saç seliyle okşamak üzere biraz oynattığında ise tekrar –dağınık bir yatak gibi ılık– tam bir kadın oluveriyordu.

Grange'ı oğlan çocuğu hoyratlığıyla elinden tutup ocakta alevlenen çalı ateşine doğru çekerek "Gel, biraz ısın" dedi. Ama bu senli benlilik Grange'ı şaşırtmadı bile; kızın dilinde "siz" kelimesinin, kralların *ululuk çoğulu* "biz"den daha garip ve yorucu bir kullanımı olduğu açıktı... "Julia'yla tanışın. Hizmetçim..."

Grange dönünce, önce kendisini süzen iki meraklı ve tedbirli göz gördü, sonra da çay tepsisinin ardında, en az Mona kadar çocuk görünüşlü bir hizmetçi kız... Mona'nın giyimine öyküdüğü belliydi, yalnız Julia'nın saçları kısa ve bukleliydi. Bir de ruj sürmüştü. Elbisesinin üstüne bağladığı önlük o kadar küçüktü ki tamamen sembolik olduğu belliydi. Fakat yalnız şeytanın güzelliğine sahip olan Julia'da Mona'nın insanın kafasını karıştıran yanı, çift anlamlı bir büyüleyicilik noktasına dek kayıyordu. Masum bakışlarına karşın, rimelli kirpikleri ve rujuyla, küçük ama atılgan göğüsleri ve belindeki önlük müsveddesiyle, Julia, erotik dergilere hizmetçi kılığında poz veren kızları andırıyordu.

Mona, fincanını Grange'ın eline tutuşturarak "Gel de saçını düzelteyim can eriğim" dedi ve kolunu Julia'nın omuzuna atıp kızı aynanın önüne götürdü; ağzı tokalarla dolu, ellerini saçlarına daldırıp çıkarmaya koyuldu. Julia parmaklarından gıdıklanarak gülüyor, belini biraz kırarak omuzunun üstünden Grange'a bakıyordu. Tiz gülüşlerin arasında şöminedeki yüksek kızıl alevler iki kızı fondan keserek cadı adayının evindeki dağınıklığının içine salıverilmiş, pek de güven vermeyen iki ifrit gibi gösteriyordu.

Julia çay tepsisiyle ortadan kaybolunca bir an sessizlik oldu. Aralık pencerenin kalp şeklinde oyulmuş kapalı panjurlarının arkasında ormanın, üstündeki suları süzüp durulandığı, ara sıra da çok yakında, sağanaktan sonra gerinen dalların çatırdadığı duyuluyordu. Mona, yorgunluk ifade eden hafif bir iç çekmeyle yatağın kenarına oturdu. Sonra, yine o kendine özgü çene jestiyle saçlarını arkaya atarak gözlerini ve ağzını –güneş alan bit-

kinin uzaması gibi– Grange'a doğru kaldırdı. Hafif , biraz da boğuk bir sesle "Çizmelerimi çıkarsana" dedi. "Ayaklarım öyle üşüdü ki... İkisi de su içinde..."

İçlerinde iki küçük su birikintisinin şapırdadığı kauçuk çizmelerinin içine giydiği kalın yün erkek çorapları sırılsıklamdı. Grange çorapları ayaklardan kaydırarak çıkardı. Gözleri yanıyor, bir tür sevecen bunaltı boğazına düğümleniyordu; dişlerinin takırdamaması için çenesini kenetlediğini hissediyordu. Parmaklarının ucuyla soğuktan kıvrılmış küçük ve ıslak parmaklara, arkasından da yumuşak tabana dokundu. Hafifçe morarmış tırnakların kenarlarına yün parçacıkları takılmıştı. Birden içinin yeniden sevecen ve karmaşık bir acıma hissiyle dolduğunu hissetti. Ağzını bu ayaklara yapıştırdı; parmakların kımıldadığını, yün liflerinin dişlerine sürtünüp gıcırdadığını duydu. Mona, aniden tuzağa yakalanmış bir av hayvanının çılgın silkinişiyle vücudunu gevşetti. Divana sırtüstü devrilerek iki eliyle Grange'ı kendine çekti. Grange ağzının üzerinde bir ağız ve vücuduna yapışmış ağır ve dolgun, sürülmüş toprak gibi açık bir kadın vücudu hissetti. Mona birkaç saniyede çırılçıplak kalıverdi; şiddetli bir rüzgârla koparılmış gibi üstünden uçan giysileri, çalılara serilmiş çamaşırlar gibi mobilyaların üzerine dağılıverdi. Ama bu fırtınanın ortasında, safça ve oburca Grange'ın ağzına asılmış olan ağız hiç yerinden ayrılmamıştı. Grange farkına bile varmadan kendini içeri girmiş buldu. "Cennet gibisin!" dedi dingin bir afallayış içinde. Kendi dediğine kendisi de şaşırmıştı. Mona parmaklarının ucuyla lambayı arayıp bulunca, oda bir durgun göle dalıyormuş gibi oldu; yalnızca kapının üstündeki küçük pencereyle panjurlardaki kalp biçimli delikler karanlığın içinde daha açık tonlu lekeler oluşturuyordu. Ormanın süzülmesi durmuştu. Üzerlerine ay doğmuş olmalıydı. Grange yumuşak hareketlerle kıza tekrar sarıldı; Mona tepeden tırnağa titriyordu ama ateşli değil, bütün yapraklarıyla rüzgâra yanıt veren genç bir fidan gibi tutkulu, neredeyse görkemliydi... Grange kendini ne gergin ne de tedirgin hissediyordu; öğle vakti ağaçların gölgesinde akan ırmaktı bu... "Kendimi çok rahat hissediyorum. Aradığımı bulmuş gibiyim. Burada kendimi sonsuza kadar iyi hissederim..." Zaman zaman, göğsün iki yanına

doğru biraz kayan memelerin uçlarını dudaklarıyla birer birer kavrıyor, o zaman onları ağzına bastıran, çok uzaklardan gelme diri, karanlık, uzun bir itişin varlığını duyuyordu. Mona ara sıra Grange'ın yeni çözmeye başladığı ve "iyi" kelimesinin "elde edilmeye değer"den başka hiçbir anlamını hatırlamaz olduğu o yalansız dille "Ah, ne kadar iyisin!" diyordu. Bazen Grange'ın başını elleriyle tutup iki gözüyle seyretmek ister gibi kendi yüzünden biraz uzaklaştırıyor, istediğini elde etmiş bir tonla "Seni *baştan çıkardım* işte!" diye ekliyordu. Sonra yine inatçı ağzını onunkine bastırarak çayırına dönüyordu. Grange berkitilmiş eve bulutların üstünde döndü. Sabah uyandığında güneş çoktan odada gezmeye başlamıştı. Daha uykusunda, bahçede erkenden duyulan fıskiyenin sesi gibi tanıdık gelmeye başlamış küçük ve aydınlık bir sesin aşağıdan penceredeki Olivon'la konuştuğunu duymuştu; yatağından atlayıp pencereye koştu ve yukarıdan, şafakla birlikte tıpış tıpış gelip penceresinin altına dikilmiş, küçük bir mantardan daha sakin, mavi kapüşonu gördü. Çiğ güneş ışığında gözlerini kırpıştırarak "Harika!" dedi, "yeniden başlıyoruz..." Bir dakika sonra Mona odasındaydı; çene ıslak bir burnu ona doğru kaldırmıştı bile; Grange kızı, bacadan inmiş gibi, şaşkın ve inanmaz bakışlarla süzüyordu.

Süvari birliklerinin zırhlı araçları ve Motorlu Ejder Alayı'nın birimleri yol boyunca manevra yapıyorlardı. Oldukça küçük birliklerdi bunlar, çünkü Meuse'le sınır arasındaki alan fazla yayılmaya elverişli değildi; asıl zırhlı birlikler –söylentilere bakılırsa– eğitimlerini daha gerilerde, Champagne'daki kamplarda yapıyorlardı. Ama ne olursa olsun, Meuse süvari birlikleri Ardenne'de, ikincil patikaların hiç de iyi aralayamadığı bu dar ve uzun orman yollarında harekât yapmak üzere görevlendirilmişti. Bazen Falizes'i motor gürültüleriyle uyandıran bu manevraların ana amacının, tarağın dişlerini aynı hizada ilerletmek olduğu anlaşılıyordu. Olivon'un erkenden Grange'ın kapısını çaldığı ("Bisiklet yarışları başlıyor teğmenim!") o günlerde hava güzelse ormancılar da inzivalarını terk edip eskiden prens ormanlarındaki köylülerin büyük sürek avı partilerinin geçişi-

ni görmek için yaptıkları gibi, yolların kenarına yerleşiyor ve saatler boyu orada kalıyorlardı. Bundan başka, arabalarıyla uzaktan hızla geçen ama molalarda konuşma fırsatını buldukları bu süvariler onlar için limana uğramış gemi mürettebatı gibi yararlıydı; Meuse'ün ötelerinde, kolordu alanının derinliklerinde kaybolmuş mevzilerden haberler, başka yerlerden esintiler, dış dünyadan daha uzak yankılar getiriyorlardı. Süvarileri beğeniyordu Grange. Subay olsun er olsun hepsi Moriarmé'de rastlanan yedeklerden daha gençti; stadyumlarda esen diri bir rüzgârla, bayağı hoşa giden sabırsız bir atılganlıkla dolaşıyorlardı ortada. Sonra, Almanların saldırdıkları gün kendilerinin çok önlerinde, en ileri saflarda düşmana karşı atılmak üzere hazırlanmış birliklerin ve gereçlerin böyle iyi durumda geçişlerini görmenin verdiği –ve niteliğini aydınlatmaya fazla çalışmadığı veya yanaşmadığı– o iç rahatlığı da vardı. Otomatik mitralyözler, tırtıllı araçlar, motosikletli birliklerin araçları ağır bir hayvan sürüsü gibi Belçika'ya doğru çıkan yamaçta geçit yapıyor, tırtılların taze kırma taşları ezerken çıkardıkları gıcırtı, tam gaz çalışan motorların homurtusunu nerdeyse bastırıyordu. Grange bazen eğlence olsun diye gözlerini kapıyor ve savaşın, en uykulu demlerinde bile, altüst edilen toprakta gezdirilen dev bir tırmığınkine benzer bir tür tangırtıyla nasıl gözden ziyade kulağı daha yakından uyardığını algılıyordu. Ona çarpıcı gelen başka bir şey de, ormanın büyük ölçüde bu kibirli ve engel tanımaz geçişler için biçimlendirilmiş olmasıydı. Bu dümdüz ve uzun orman yollarının boşluğu, ormanları tünel gibi delen ve gizemli ışıkla parlayan bir göz gibi ufka doğru fersahlarca uzanan bu dallardan oluşmuş tonozlar, perde kalkıncaya kadar buralardan rızıklarını sağlamış olan oduncu ve kömürcülerin sönük ve kendi halinde hayatçıkları için yapılmış değillerdi. Orman soluk alıyordu böylece; daha geniş ve yayılmış, daha uyanık, koruganlarının ve kimbilir hangi çağların –büyük vahşi avlarla görkemli biniciliğin çağı– geri gelmesiyle birtakım gizemli işaretlere uyarak aniden hareketlenen saklanma yerlerinin diplerine dek dikkatli ve tetikte... Sanki Merovée soyunun[2] eski domuz ini, hava-

2 Galya'ya yerleşen Frankların ilk krallık hanedanı "Merovenjler". Öykünün geçtiği yerler Frankların Galya'daki ana yurdu oluyor. (ç.n.)

da hâlâ kendisini yeniden canlandıran unutulmuş bir eski kokuyu bulup soluyordu.

Grange'la Olivon yolun kenarında, biraz gerideki boş benzin bidonlarının üzerine oturmuş, zırhlı araçların geçişini seyrediyorlardı. Pek ilgi göstermiyorlardı gerçi –manzara hiç de yeni değildi– ama sıkılmıyorlardı da... Hani yaz akşamları kapıcıların, caddeden akan trafiğin kenarında, alçak iskemlelerine ata biner gibi yerleştikleri görülür; onlar da kendilerince havasız kulübelerinden kaçmış olurlar ya böylece... Aynı şekilde burada da uzaktan hızla geçen bu askerlerle birlikte uzak dış dünyadan bir rüzgâr, bir esinti geçiyordu yoldan... Tanklar Grange'da merak uyandırıyordu; bu ağır makinelerin içinde tangır tungur giden insanlarda nasıl bir yeni ruh filizleniyordu acaba? Bir gün bir arkadaşı, bu korkunç gürültü içinde miğferin kenar yastığını aracın zırhına dayayıp öylece gitmenin insana verdiği garip ve akıl dışı güvenlik duygusundan söz etmişti. Subaylar, savaş gereği el konmuş arabalarının içinde yan taraflardan giderek kolları sık sık geçiyor; konvoy, yolun üzerinde dalgalanan ve kalın tırtılların en küçük paletlerini bile kireç ocaklarındaki gibi boz bir una bulayan tozdan bir koza içinde, dişlilerini gıcırdata gıcırdata kayıp gidiyordu. Bütün kol yolun üstünde, gayet pis ve gri, birikinti ve çalkantılarla, taşlara sürtünerek, dallarla kamçılanarak, yatağından taşmış nehir gibi akıyordu. Hemen hemen doğal bir manzara gibi. Savaşın, sandıklarının ardı arkası kesilmeden geldiğini gören çok eşyalı kiracıların –biraz yorucu– pişkinliğiyle, doğal manzaranın içine mobilyasıyla birlikte gelip yerleşmiş olduğu hissediliyordu.

Olivon, gürültülü geçit resmini hiç konuşmadan bir süre seyrettikten sonra "Fark etmez" dedi "Süvarilerde de hiç kafa yok... Burası üstünde tırtıl gezdirilecek yol değil ki!"

"Ama paletler yolu fazla bozamaz, değil mi?"

"Hayır teğmenim, onu demek istemedim." Olivon yine başını salladı. "Sorun, tırtıllar. Yıpranıyorlar..."

Grange öylece bakakaldı. Olivon onu sürekli afallatıyordu. "Lamı cimi yok" dedi içinden, "savaşta her türlüsünü görüyor insan... Tutumluluk kaygısındaki askerleri bile..."

"Git, içecek bir şey getir" dedi. Olivon'un konuşma ihtiyacı duyduğunu anlıyordu. Grange'ın dediği gibi, *savaşı düşündü-*

ğü günlerdendi bu; süvarilerin geçişi hep kendine özgü birtakım stratejik görüşler yeşertirdi kafasında. Koruganın anahtarını uzattı. Küçük tahliye tüneli şarap mahzeni işlevi görüyor, şişeler orada soğutuluyordu. Bardaklarını ellerine aldıkları zaman, kendi toz bulutunun ardından giden her araçtakiler onların hizasına gelince dillerini şaklatmaya ve kaba şakalar yapmaya başladılar. Olivon zaman zaman konvoyu selâmlamak için şişeyi havaya kaldırınca, kukla tiyatrosunda perde kaldırmış gibi, bağırışlar iki katına çıkıyordu. "Susadıklarından değil" diyordu Grange içinden yarı alaylı yarı ciddi, "fetişi selamlıyorlar o kadar..."

"Kafalarını böyle çarpıtan da işte budur teğmenim!" Olivon hâlâ üzgün üzgün başını sallıyordu... "Bu orduda içmekten başka şeyden anlayan yok.. Bazen şeytan diyor ki..."

"Ne o Olivon, kafan bozuk galiba?"

"Bazı günler..." Olivon omuzlarını silkti..."Hayatımız rahat geçmiyor diyemem burada... Ama yine de ara sıra insan diyor ki..."

Yapmacık bir kayıtsızlıkla şişeyi çakılların üstünde salladı.

"Süvariler kendilerinden çok emin... Diyorlar ki, iş çarpışmaya dökülürse Liège'e kadar giderlermiş... Dört saat... Bu kadarı yetermiş."

"Olabilir, neden olmasın..."

Grange, kendininki başta olmak üzere, aşırı merakların önünü kesmekten hoşlanırdı. Savaş haberlerine, harekâtın belli bir günde alabileceği durum hakkında ister istemez kendisine ulaşan bilgi kırıntılarına karşı, derinin tehdit oluşturan sivri uç karşısında sertleşip kasılması gibi, içgüdüsel olarak dikiliyordu. Bu yalancı savaşın sürdüğü ülkeler yaşanır, hatta çok güzel yaşanır yerlerdi ancak insan buralarda sanki havadaki oksijen oranı düşmüş, ışık da belli belirsiz zayıflamış gibi yaşıyordu. Artık iyi haber beklenmeyen bir dünyaydı burası; ne olabileceği konusundaki düşünceleri dakika dakika aldatıp saptıran bir tür kurnazlığa sığınarak, ancak iki tehlike arasında soluk alıp veriliyordu. Ağrısız sızısız ama can sıkıcı bir şekilde ilerleyen hastalıkların dünyası; *özel tanı* dünyası.. Olivon konuşmaya devam etti:

"Falizes'de çiftlikler var; belediye başkanı önceki gün oralara uğramış. Çocukları gerilere, içeriye göndermelerini öğütlemiş..." Hâlâ Grange'ın yüzüne bakmadan konuşuyor, gözlerini, tekerleklerin daha büyük bir hırsla taze kırılmış taşları ezdiği yoldan ayırmıyordu.

"Ama tahliye emri gelmedi..."

"Öyle mi?" Olivon haberi büyük bir ciddiyetle düşünüp tarttı ama içine tam olarak güven duygusu gelmiş gibi görünmedi. "Yine de... Dün Moriarmé'ye kodamanlar gelmiş. Hervouët şantiyesinde duymuş."

"Kodamanlar mı?"

"Kodamanlar, evet. Generaller..." dedi Olivon iştahsızca yüzünü buruşturarak... "Teftiş ediyorlarmış... Ta sınıra kadar gitmişler... Buttés koruganına da uğramışlar."

Birliklerin içinde binlerce kanaldan dolaşan ve komuta kademesini, yerli kitlesi içinde yalıtılmış durumdaki sömürgeci azınlık gibi, özenle kısa devreye uğratan bu bilgi ve haberleşme ağı Grange'ı hep şaşırtıyordu.

"Bu sayede onları evimizde ağırlamak zorunda kalmamışız demek..."

"Doğru!" Olivon bu kez biraz gevşediğini gösteren yarım ağız gülümsemeyle Grange'a döndü. Ama yüzü tekrar karardı. "Yine de durum iyi sayılmaz. Sekiz günden beri Meuse'ün ardına ağır silah yığıyorlar... Bu hafta olması pek mümkündür..."

"Neyin olması?"

"Aman siz de teğmenim!" Olivon başını bu kez biraz alınmış bir tedirginlikle çevirmişti. "Ne olacak, büyük saldırı işte!"

"Güneşin de daha adı konmadı ama varlığı aramızda" diye düşündü Grange. Ensesinden aşağı hafif bir çimdiklenme duygusu yürüdü. Zihni öyle biçimlenmişti ki mantıklı bir fikir onu pek sarsmıyor ama başkalarının önsezileri hemen hiç direnme görmeden içine akabiliyordu. Varin'da gördüğünde yalnızca kendisine biraz batan şey şimdi daha ince ve sinsi yollardan sinirlerine saldırıyordu; havada yıldırım kokusu gibi bir şey, fırtına öncesinde hayvanların o bulaşıcı korkusu...

"Almanlar deli değil" dedi omuzlarını silkerek. "Kasım ayında ha! Bir kere kar yağdı mı, burada yollar..."

Değneğinin ucuyla rüzgârın toplayıp yolun kenarına yapıştırdığı kuru yaprak yığınını dalgın dalgın eşeliyordu. Kuruyup bozarmış yapraklar arabaların geçişiyle oluşan hava akımlarında bir an için uçuşup burgaçlanıyorlardı. Yolun iki yanında, iyice zayıflamış ormanın çıplak dallarının arasından artık daha solgun bir gök kendini gösteriyordu. Uzaklarda, baltalık ormanların pürüzlü yüzeyinin üstünde, ince bir toz yılanı dallardan yavaş yavaş yükseliyordu; demek ki süvari birlikleri Houches yolunda da manevra yapıyordu. Savaş çabucak değil, küçük küçük adımlarla, fark edilmeden gelip yerleşiyor, yöreyi kötü bir mevsimin toprağı teslim alması gibi teslim alıyordu. Sustukları zaman artık yalnızca motorların uğultusu ile, Meuse'ün dumanları üstünde gevşek gevşek sallanan, pilot okulundan bir uçağın uzaktan gelen hırıltısı duyuluyordu. Hava açıktı ama soğuk artık bastırmıştı. Gürültüler çok uzaklara dek ulaşıyordu.

"Almanlar kurnazdır teğmenim..." Olivon inatçı ve somurtkan, bilgisinden emin biri gibi başını salladı... "Numara çoktur onlarda!"

Artık pek konuşmadan şişeyi bitirdiler. Geçen arabalar artık seyreliyor, kış günbatımının dertli sessizliği ormanın üstüne çöküyordu. Korugana dönmek üzere kalkarlarken arkalarında tekleyen bir motorun hızlı öksürüklerini işittiler; bastıran akşamın alacakaranlığında topçu grisi rengiyle kocaman görünen bir otomatik mitralyöz yolun kenarına yanaşıp hemen hemen hizalarında durdu. Araç komutanıyla sürücü dışarı çıkıp motorun içini biraz kurcaladılar, depoyu da kontrol ettikten sonra ağaçların altında durmuş kendilerine bakan Grange'a doğru yürüdüler. Asteğmen "Benzinimiz bitmiş" dedi. "Burada ulaşabileceğimiz bir telefon var mı? Korkarım artık arkadan kimse gelmeyecek..." diye de ekledi dönüp boş yola bakarak.

Telefon henüz Falizes'e kadar gelmemişti. Grange şantiyeden yeni dönmüş olan Gourcuff'ü bisikletle Moriarmé'ye gönderdi. Kurtarıcı iki saatten önce gelemezdi. Grange yolda kalan ekibi evine davet etti ve yeni bir şişe getirtti. Otuz yıl gecikmeyle deri değiştiren bu orduda motor, artık unutulmuş bir hiyerarşiyi tekrar canlandırıyordu. Sürat koşucularınınkine benzeyen başlıkları, kocaman gözlükleri ve yağ lekeli giysileriyle bu süva-

riler ne olursa olsun Grange'ı etkiliyordu. Bir kulübecikte biraz serinlemek için o pırıl pırıl görkemli arabalarından inen, ilk dönemlerin otomobilli kahramanlarının karşısındaki bir köylü gibi hissediyordu kendini. Küçük merdiveni çıkarken teğmen dilini şaklatarak "Bungalovunuz şipşirinmiş" dedi. "Ne yapıyorsunuz burada? Mantar toplamak gibi şeyler mi?"

Süvariler biraz afallamış bir tavırla gözlerini odada gezdiriyor, dalların hemen hemen ördüğü pencerelere bakıyorlardı.

Grange durumu açıkladı. Berkitilmiş evlerin sırrının bilinmeyecek tarafı yoktu gerçi ama ayakta uyuyan bu ordunun meraksızlığı her şeye karşın bu sırrı biraz koruyordu; Grange, Meuse'ün ardında hemen hiç kimsenin bunların adını bile duymadığını biliyordu. Sözlerini bitirince odada bir sessizlik oldu.

"Buluş fena değil" dedi teğmen. Bir şey demiş olmak için konuştuğu belliydi. Pencereye yaklaştı, konuyu değiştirerek avdan söz etmeye başladı. Bir önceki hafta Houches'ta kendi mangasından bir er aracına saldırmak üzere olan yaban domuzunu tabancayla vurmuştu.

"Umarım daha büyük avlar vurmak zorunda kalmazsınız" dedi Grange nazikçe.

Şişeyi boşaltırken birkaç beylik laf daha ettiler. Grange kendini rahatsız hissediyor, teğmen ayakta duruyor, hasta odasında birden çıkıp hava almak arzusuyla kıvranan ziyaretçiler gibi gözleri pencerelere doğru kayıp gidiyordu. Karanlık artık iyice bastırmıştı. Teğmen aniden, bir an baş başa konuşmak istiyormuş gibi bir tavırla "Bana blokunuzu gösterseniz..." dedi.

Geceyle birlikte yağmur da çiselemeye başladığından merdivenin basamakları ıslak ve kaygandı. Korugan elektrik fenerlerinin ışığında gündüzkinden de daha itici görünüyordu. Duvarlardan geniş parlak yüzeyler halinde mağaralardakiler gibi bir sızıntı akıyordu. Ötede beride, ayakların, karanlıkta gecenin nemiyle birlikte ağaç altlarından kalkıp mazgal deliklerinden içeri girmiş olan salyangozların kabuklarını çatırdattığı duyuluyordu. Ormandan insanın gırtlağına sarılan ağır ve yapışkan bir koku –ağzı örülmüş mağaraların ve mantar mahzenlerinin kokusu– yükseliyordu.

"Ne tuhaf yer!" dedi teğmen yüzünü buruşturarak. Durgun serinlikte titriyor ve havayı kokluyordu. Eliyle topun ince namlusuna dokunarak kundağı örten bezden kılıfı kaldırdı... Aile mahzenlerine çok benziyor, değil mi? Sonra pek de rahatsız görünmeyen bir gülümsemeyle ekledi: "Affedersiniz, galiba bu şakanın sırası değildi..."

Grange omuzlarını silkerek "İnsan alışıyor" dedi sertçe. Keyfi kaçmış, süvarileri korugana çağırdığına pişman olmaya başlamıştı... Sizin araçlarınızda da yağ ısınmaya başladığı zaman..."

"Tabii, tabii, zevk meselesi..." diye sözünü kesti teğmen uzlaşmacı bir tavırla. Mazgal deliğine merakla bir göz attı. Yüzündeki bütün alay ifadesi, tavşan burnu gibi hafifçe titreyen burun deliklerinde ve üst dudağında oynaşıp duruyordu. Bu sürekli hayvanca koklama Grange'ı sinirlendiriyordu; adam sanki koyu havada kuşkulu bir izi, kokudan daha maddesiz bir şeyi kovalıyordu. Ara sıra da Grange'a, bulundukları yerin kasvetli kıldığı bir neşeyle göz kırparak yan yan bakıyordu.

"Bu da ne böyle?" dedi tünelin kapağını göstererek. Grange kapağı kaldırınca fenerin ışığında ilk basamaklar biraz karanlıktan sıyrıldı; delikten hafif bir bitki kökü ve ıslak toprak kokusu yayıldı.

"Yani siz bu yolla panzerleri burada durdurmayı mı düşünüyorsunuz?" diye devam etti teğmen ellerini ceplerine sokarak. Bu fikir kendisine akıl almayacak kadar tuhaf gelmiş gibiydi...

Grange kaşlarını kaldırarak "Tanklar ormandan nasıl geçebilir ki!" dedi ters ters. "Bu şey de bayağı hasar yaratacaktır elbette..." Postalının burnuyla topun mekanizmasını gösteriyordu.

"Yalnız tanklar olmayacak ki karşınızda..."

Teğmenin sesi iyice netleşip garip bir tarafsızlık kazanmıştı.

"Size hediye olarak en son, turfanda haberi vereyim. İlk zırhlı araçlarla birlikte öncüler ve bindirilmiş piyade de gelecek; hemen ve ısırmak üzere.. Ayrıca bu arkadaşlar yoldan gelmeyecek, arkadan dolaşıp sizin bu kasanıza nazikçe kapıdan vuracaklar! Tabii birkaç mayın çatapatıyla. Siz de o zaman biribirinize 'Hadi güle güle!' diyebilirsiniz..."

Gözlerini tekrar tavana kaldırıp hafifçe ıslık çalarak kıvrılmış parmağıyla duvarı yokladı.

"Koruganın çevresine mayın döşemeli, tamam. Ama ben ne yapabilirim ki?" dedi Grange omuzlarını silkerek.

"Yedek subay mısınız?"

Grange işaretle onayladı.

"Bir tek yol görüyorum, aziz yoldaş..."

Elini hafifçe omuzuna koyarak gözlerini artık şaka etmeyen bir bakışla Grange'a dikti.

"Güzel içkinize karşılık size güzel bir öğüdüm olacak. Yerinizde olsam bir hava değişimi ayarlamaya çalışırdım. Ormanda size kiraladıkları bu zamazingoya ben ne ad veririm biliyor musunuz? Alınmayın ama, ben buna avanak tuzağı derim! Bunun içinde fare gibi kapana kısılacaksınız."

Bir an sessizlik oldu.

"... Bu konuda benim diyeceğim... " Yüzünde hafif, nerdeyse kibar bir gülümseme belirdi. "Her neyse, burada serin serin oturuyorsunuz işte. Gelmesinler diye Tanrı'ya istediğiniz kadar dua da edebilirsiniz..."

Orman yolundan gürültülü korna sesleri gelince mahzenden çıktılar. Kurtarıcı gelmişti. Süvariler veda edip ayrıldı.

"Koruganın içinde kükürt yakayım" diye düşündü Grange; canı sıkılmış, öfkelenmişti. Neyse ki yanında kimse yoktu da kendini çok kaygılı ve ütülmüş hissetmiyordu. Bütün parasını dolandırıcıya kaptırmış bir adam gibiydi.

Sonbahar Falizes sırtlarında Grange'ın tahmininden çok daha uzun süre oyalandı. Günlerce süren, ağaç altlarını sırsıklam ıslatarak postalların tabanlarına çürümüş yapraklardan birer hedik yapıştıran yağmurların ardından, kuru ve duru bir doğu yeli çıkageliyor, bodur meşelerin hâlâ dallardan sarkan yapraklarını hışırdatarak göğü temizliyor, yolları sertleştiriyordu. Yolunu şaşırıp aralık ayının ortasına kadar gelmiş, diri ve ayazlı, kenarları şimdiden donla nakışlanmış bir pastırma yazıydı mevsim. Grange kahvesinin üstüne orman yolunda ilk sigarasını tüttürmek üzere sabah erkenden merdivenden inerken her ot yaprağında bir kırağı taneciği parlıyordu ama en küçük dallar kendilerine ağır gelen damlacıkları yolun kenarındaki kumun üstüne akıt-

maya başlamışlardı bile. Meşelerin hâlâ yapraklıymış gibi gösterdiği ormanın üstünde cam gibi parlayan soğuk mavi gök, iyice serinlemiş rüzgârda donup katılaşıyordu. Yolları sertleştirip sağlamlaştıran, Falizes'in küçük hızarının cızırtısıyla balta vuruşları altında devrilen ağaçların kalın boğuk çatırtısını bazen korugana kadar taşıyan bu donlu sabahları seviyordu Grange; kabaralı postalların kırma taşlardan kıvılcımlar çıkardığı yolda, sabah taze orman ve çakmak taşı kokuyordu. Şafağın mayhoş havasıyla birlikte, o savaş sabahlarına özgü omuzlardan yeni kalkmış yorgunluktan, açık havada geçirilen gecelerin diriltici soğuğundan ve yeniden açılan yolların verdiği özgürlükten gelen bu hafif sarhoş neşeyi de birkaç dakika solumaktan kendini alamıyordu. Yaklaşan kışın tüm belirtileri hoşuna gidiyordu; içinde uzun uykuları ve kısa günleri karşıladığı bu korunmuş havayı seviyordu. Uykusunu alamayan ama yine de tüm öteki zamanlara yeğlenecek çalınmış bir zamandı bu; bir yangın ya da salgının okul çocuklarına getirdiği sihirli tatiller gibi...

Artık Falizes köyüne varmadan önce açıklığın girişinde ana yoldan ayrılarak, baltalık ormanın kenarıyla bahçeciklerin çalı çitlerinin arasından kıvrılan bir toprak patikaya sapıyordu. Yataktan kalkar kalkmaz serbest olduğunda en sevdiği şey, Mona'yı erkenden uyandırmak ve onun evine ıslak sabah kokularıyla girmekti. Çok erken geldiği zamanlar, içinden yalnızca evlerin, çitlerin tepelerinin ve top elma ağaçlarının başlarını çıkarabildiği sisten bir gölün hâlâ çayırların üstünde gezindiğini görüyordu. Bacalardan ince bir duman yükselmeye başlıyor, bazen daha bu ilk saatlerde, bir derenin sığ yerinden taşlara basarak geçer gibi, sisin içinde görünmez bir yolu izleyen bir kadın, sebze tarhlarının arasına çamaşır seriyordu. Bahçelerin arasında kıvrılan bu patikalar Grange'ın zihninde her zaman bir mutluluk düşüncesine bağlıydı. Savaş bunu daha da canlı kılıyordu; gecenin yıkadığı, taze bitkiler ve yenecek şeylerle dolup taşan bu yol onun için şimdi Mona'ya giden yoldu. Ormanın kenarına, mutlu bir adanın kıyısına ayak basar gibi yaklaşıyordu. Mona'nın kapısı hiç kapalı olmazdı. Dostu sabahleyin kendisini uyandırmadan girebilsin diye değil, kendisinin kilit şakırtısından tedirgin olan çöl göçebelerinin soyundan gelme olma-

sındandı. Nerede olursa olsun, çadırını hep rüzgâra açık kuruyordu. Grange içeri girdiğinde, açık kapıdan düşen dörtköşe boz ışıkta, önce bakır orta masasının üzerinde Mona'nın yatmadan önce rasgele boşalttığı ceplerinden çıkan şeyleri görürdü: Anahtarlar, üstlerine ekmek kırıntıları yapışmış nane şekerleri, sırça bilye, küçük bir parfüm şişesi, ucu ısırılmış kısa bir kurşunkalem, yedi-sekiz tane bir franklık bozuk para... Odanın kalan kısmı henüz karanlık olurdu. Grange panjurları hemen açmaz, geniş ve karanlık olsa da şöminedeki korlarla ve bakır zincirlerden yansıyan yağlı ışıkla aşağıdan yukarı aydınlatıldığı için gölgeden birazcık kurtulan yatağın yanına gürültüsüzce otururdu. Mona kendine özgü, ışıktan gölgeye anlık geçişiyle (çok küçük çocuklar gibi bazen bir cümlenin ortasında uykuya daldığı oluyordu) uyandığı zaman, Grange kendini âdeta nisan sağanağı altında hissediyordu; kırbaçlanıyor, ısırılıyor, kaşağılanıyor, mıncıklanıyor, o gün boyunca kendisinden koparılıp alınıyordu. Fakat Mona'yı henüz uyurken seyrettiği bu an daha ciddiydi, yanına oturmuş, onu koruyormuş izlenimi doğuyordu içinde. Soğuk, ocaktaki yorgun ateşe karşın odaya sızıyor, iyi kapanmayan panjurların arasından boz bir şafak içeri süzülüyordu. Grange bir an için kötü yıldızların yakıp yıktığı sönmüş bir dünyanın dibindeki çukurda hissediyordu kendini. Tüm benliğini kapkara bir düşünce kaplıyordu. Sabahı bu denli solgun yapan, bu kederli odayı öldüresiye soğutan o pahalı yarayı arar gibi gözlerini etrafta gezdiriyordu. "Ne olur, ölmesin!" diye mırıldanıyordu batıl inançlı biri gibi. Sözleri, panjurları kapalı odada dalgın bir yankı uyandırır gibi oluyordu. Dünya başvuru merciini yitirmiş, sanki onun uykusunu dinleyen bir kulak bile kalmamıştı...

Mona yüzükoyun uyurdu; çarşafları vücuduna sarınmış, kollarını boylu boyunca yana açmış, ellerini yastığın altına daldırıp yatağı iki kenarından kavramış olarak. Grange ona doğru eğildiği zaman elinde olmayarak gülümserdi; bu küçük vücudun, "kendisine iyi gelen" ve "yem" olarak bellediği şeyi bir kez ele geçirdiğinde, uykuda bile bu denli açgözlü oluşuna hep şaşardı. Mona çoğu kez çıplak uyurdu. Grange omuzunun üstünden çarşafın ucunu biraz kaldırınca, onu yere çalan ve kendisini de bu denli şaşırtan bu delişmen çocuk uykusunun, yorgunluğu-

na, son anda şefkatli bir tuzak anısı da karıştırmış olduğunu anlardı. Sanki uzun kış gecesinin içinden Mona'yı bir telaş ona doğru getirmişti; içi kıpır kıpır olur, çabucak ve sessizce soyunup yanına uzanırdı. Bazen bir kolunu uyuyan kızın altına sokar, ötekini de üstten göbeğinin altına dek kaydırarak onu bir süre böylece çarşaflarına sarınmış olarak, uyandırmadan, kendi vücuduna yapışmış durumda tutardı. Dolu ellerinden gelen sıcaklığın karıncalanmaya başlayan kollarından omuzlarına dek çıktığını duyarken battaniyelere sarılıp kaçırılan çalınmış çocuk gibi hem büyüsüne kapılmış hem de ürkmüş olarak dakikalarca onu seyrederdi. Sonra dudaklarını omuzuna yapıştırır, Mona bir anda uyanır, Grange'ı iki eliyle sımsıkı kavrayarak hemen o inatçı alnını öpücüklerine sunardı. Hiç yorulmayan, bıkmayan bir öpücük yağmuruydu bu kız; sevecen bir neşe, savurgan bir tatlılık fırtınasıydı. Grange yataktan çıplak atlar, bahçelerdeki sisin dağılmaya başlayarak kocaman parlak bir güneşin çarşafların üzerine kadar süzülmesine izin verdiği, artık iyice aydınlanmış olan sabahın üzerine panjurları açardı. Bitkin, duvarda dallardan oluşmuş örgüyü nazlı nazlı oynatan sarı güneşte boğulmuş durumda, ayrılmadan saatlerce yatarlardı. Mona yanı başında, ağacın dayandığı küçük destek gibi yaşardı. Derken muzip bir parmak kapıyı tıklatır, Julia izin beklemeden, elinde dumanlar tüten kahvaltı tepsisiyle içeri girerdi. Grange hemen çarşafı üstüne çeker ama darmadağınık yataktan yarı beline kadar dışarı sarkmış çıplak Mona hiç istifini bozmazdı. Julia tepsiyi koymak üzere eğilirken, köpükler içinde denizden çıkar gibi çarşaftan çıkan hafif göğüslerle genç ve dinç karın karşısında, o derinden gelen gülüşüyle gülerdi. "Hanımıymış..." diye düşünürdü Grange aklı karışarak. Bu kelime karşısında içindeki her şey bir anda bulanık bir sarhoşlukta eriyiverirdi. Bu ikinci genç ve sütten kesilmiş ağzın gülümseyişi ve korkusuz gözleri, Grange'ın öpücüklerine her şeyin birbirine karıştığı bir tür çılgınlık, bir sayıklama nöbeti havası verirdi. Hiçbir şey ona, Mona'ya duyduğu doygunluk da bıkkınlık da tanımayan iştah, bu iştahın insanı korkutan, yakan, duygudan uzak, gelecek vaat etmeyen ilk ortaya çıkışı kadar yönünü şaşırtmamıştı. Mona'nın kendisini yakalayıp hâlâ nefesini kesen o delice hızla yatağına atmış olmasından belliydi; bu işte sevecen bir cinin parmağı vardı

"Aşkta Napolyon'un taktiğini uyguluyorsun" diyordu kıza; önce girişirsin, sonra duruma bakarsın... Bir parmağıyla, Mona'nın boynunda taşıdığı küçük altın haçla oynuyordu; akşamları uyumadan önce uslu bir rahibe adayı gibi duasını ettiğini ve Julia'yla birlikte ayrıntılarıyla bildiği *Légende Dorée*'den[3] bölümler okuduğunu hatırlıyordu. İlk kez birlikte olduklarında, karanlıkta dinlenirken birdenbire çocuk bağışlayıcılığıyla damdan düşer gibi aziz Benedictus'la –bir fırtınanın ağabeyini yanında tutup kendisinin onun sohbetinden ve derslerinden yararlanmasına olanak vermesine sevinen– kızkardeşi Scolastica'nın öyküsünü anlatmaya koyulmuştu. Dışarda Ardenne'in ağır yağmuru fersahlarca uzaklara dek ormanları dövüyordu. Beklenmedik ama bir o kadar da şirin bir şeydi... Olağanüstü bir çocuksuluk taşıyan anlatış tarzı, şiddetli yağmurdan bir yere sığınan ve fırtına geçinceye dek birbirlerine öyküler anlatan küçük öğrenci kızları anımsatıyordu. Grange bazen şaşkınlık içinde, bu küçücük sarışın ve mavi gözlü başı omuzuna bastırarak "İyi ama, sen nereden biliyordun bunu?" diyordu.

"Hiç de aptal değilsin" diye yanıtlıyordu Mona, akıllı yeni gelin ağzıyla. Dirseğine dayanarak yarı doğruluyor, bir parmağını dudaklarına dayadığı Grange'ı yakından bilgiç bilgiç süzüyordu. "Aptal değilsin ama biraz şapşalsın!"

Kahvaltı ederken bile bacaklarıyla Grange'ı sarıyor, kaşıkla çayı karıştıran ya da şekerliğe uzanan elini köpek yavruları gibi küçük küçük ısırıyordu. "Ağacının dalındaki papağan gibisin" diyordu Grange gülerek ve elini su gibi akan sarı saç yığınına daldırarak. "Pençenden ya da gagandan hep bir şeye asılısın..." Bunun üzerine hafif dişlemeler gerçekten ısırmaya dönüşüyordu. Grange kızı göğsüne bastırıyor, kan tadının da karıştığı belli belirsiz bir çılgınlık duygusuyla ötesini berisini tırnaklıyor, bir yandan da duvarda gittikçe alçalan ve az sonra yatağa ulaşacak olan sarı güneşi gözlüyordu. "Zaman az" diyordu afallamış gibi, "çok az zaman var önümde..." Yataktan atlayıp alelacele giyiniyordu; kamyonetin Falizes'e çıkış saati gelmiş oluyordu. Savaş Mona'yı hep kuşkucu ama hoşgörülü bir şekilde hayrette bırakıyordu.

3 "Altın Efsane": Hıristiyan azizlerinin yaşam ve eylemlerini anlatan, çok yaygın bir dinsel söylence kitabı.

"Bu kadar çirkin bir evde işin ne senin sevgilim?" diyordu bazen Grange giyinirken. Dirseklerini yatağın kenarına dayayıp çenesini iki elinin arasına alarak, zor bir fikri kavramaya çalışıyormuş gibi alnını kırıştırarak Grange'a bakıyordu. Bu söz birdenbire onu Mona'dan ayırıyor, bulunduğu kıyıdan açığa çekiyordu; altında, daha o anda denizin soluk alışıyla inip çıkmaya başlamış dev bir tekne, durdurulamazcasına sürükleniyormuş gibi geliyordu.

Falizes'e döndüğünde bütün günü canlı ve soluklu geçiyordu; Randevuları olmadığı zamanlar bile Mona'nın bir anda belirmesi olasılığını hiç gözden uzak tutmamak gerekiyordu; ya köyden Moriarmé'ye inen bir arabadan yararlanıyor ya Julia'yı da alarak ormanda gezintiye çıkıyor, Grange birdenbire küçük adımların berkitilmiş evin merdivenini koşar adım tırmandığını duyuyordu. Ölü zamanlar yaşamından çıkıp gitmişti sanki. Mona'nın yokluğu bile canını sıkmıyor, her bir gününün içinde, plaj kentlerindeki o esintili caddelerde yürüyormuş gibi ilerliyordu; bu caddeler ötekilerden daha canlı olurdu çünkü her dönemeçte insan ister istemez başını kaldırıp önündeki yolun ucunun bir kez daha denize çıkıp çıkmadığına bakardı...

Kamyonet Moriarmé'den erzak ve posta dışında gazete de getirirdi. Berkitilmiş evde öğleden sonra Mona'yı beklerken, gelişini daha uzaktayken yakalamak için, sarkınca yolun tümüyle görülebildiği pencerenin önüne yerleşir, bir tomar gazeteyi de önüne açardı. Bunlara duyduğu ilgiyi pek iyi açıklayamıyordu kendi kendine. Okuduklarından çıkan, insanı rahatlatan bir esnemeydi daha çok. Yaz sıcaklarının en berbat aylak günlerini doldurmaya yarayan türden ama açık hava sporlarından alınan derin zevki *gönül postalarının* son iç çekişleriyle birleştiren, "üflemeli çalgıların parçaya girişiyle" biraz renklenen bir okuma malzemesi: *Lorient limanında bir rıhtım şefi teftiş sırasında boğuldu. - Otuz sekiz yaşına kadar aşk romanı, otuz sekiz yaşından sonra şan ve şeref romanı; Kosciusko'nun efsanevi ve kahramanca hayatı işte böyle geçti. - Avam Kamarası'nda Tuğgeneral Spears "Neden* God Save the King*'in ardından birkaç ölçü de* Marseillaise *çalmıyoruz?" diye sordu.* Hasta odalarına yaraşan bu gevezelikler, neredeyse insanı büyüleyen bir boşluğu çerçeveliyordu. Birden-

bire bir paragrafın sonunda ağzı açık kalan gizemli ve imalı bir cümle, oradan bir çift sayfanın koparılmış olduğunu düşündürüyordu. Savaş, tamamen söndürülmemiş orman yangını gibi şurada burada tekrar parlıyor, çatırdıyor, korlanıyordu; ani bir rüzgâr birden yüzlerce fersah uzaklıkları aşıyor, alevleri Karelya'nın en ücra ormanlarına kadar taşıyordu. Finlandiya'da bir savaşın ne anlamı olabilirdi ki? Çok uzaklarda, özgürlük havasında, hayatın eskisi gibi dalgın dalgın akmayı sürdürdüğü hissediliyor, oradan gelen haberler her zamankinden farklı görünmüyordu; hatta düşününce, insan bu savaşın bu denli yaşanabilir olmasına şaşıyordu. Yalnız bütün bu çırpınışlar, kalın camlı bir lombozdan seyrediliyormuş gibi sessiz kalıyordu. Sanki Avrupa'nın ortasına, dünyanın ortasına, kocaman bir dalgıç çanı indirilmiş de insanlar bunun içinde kısılıp kalmışlardı; içerdeki yoğun hava şakaklara baskı yapıyor, kulakları hafifçe uğuldatıyordu. Grange zaman zaman gözünü bu yoklukla dolu gazetelerden kaldırıp ormana doğru bakıyor, çocukluğunda bazen tavan arasında koleksiyonlarını bulup karıştırdığı 1914 yılının sararmış gazetelerini düşünüyordu. Beyaz çizginin gerisinde fırlamaya hazır durumda uzun uzun ama sabırsızlıkla bekleyen, başlama işareti veren silah atışıyla bir anda tepinen kalabalığın önüne boşanıveren koşucuların o amansız atılışıyla doluydular... Bu savaşın dünyaya böylesine bir uyuşukluk hastalığı bulaştırması neden ileri gelmiş olabilirdi acaba? Ara sıra kurumuş bir yaprak dalından kopup duru ve soğuk havada süzülerek anlamsızca ve sessizce yola kadar iniyordu ama yaklaşan, kışın uykusu değildi. İnsanın aklına daha çok, her tarafta çifti çubuğu, pulluğu tırmığı bırakıp cehennem korkusu içinde kıyamet alametlerini beklemeye başlayan, 1000 yılının yaşamaktan vazgeçmiş dünyası geliyordu[4]. "Yok, hayır" diyordu Grange kendi kendine, "bu kez gözlenen Kıyamet atlılarının dörtnala gelişi değil." Aslında hiçbir şey beklenmiyordu. Bir şey dışında; şimdiden belli belirsiz sezilmeye başlanmış, kötü rüyalarda in-

4 Gerçekten de, İsa'nın yeryüzündeki saltanatının süresine ilişkin *İncil*'deki bir ifadenin yanlış yorumlanması yüzünden, tüm Hıristiyan dünyası 1000 yılını büyük korkular içinde kıyameti bekleyerek geçirmiş, hatta bu olayın gerçekleşmemesi Kilise'nin saygınlığını bile bir ölçüde zedelemişti. (ç.n.)

sanın karnını allak bullak eden ve belirginleştirilmeye çalışılırsa –ama kimse bu arzuyu duymuyordu– belki de *yolun sonu* adı verilebilecek olan o son serbest düşüş duygusu... Şimdi en iyisi kumun üzerinde körkütük bir uykuydu; Fransa o zamana kadar hiç ağzında mide bulantısı tadıyla, çarşafı böylesine bir hınçla başına çekmemişti. Grange gazeteleri bitirince, sobanın üstünde kaynayan kaptan kendine kahve koyup sigara yakardı. Tekrar kitap okumaya hemen koyulmaz (sandığında çoktan yuttuğu ama tekrar tekrar okuduğu birkaç polis romanıyla – cep baskısı bir Shakespeare, Gide'in yeni çıkmış olan *Günlük*'ü, ve Swedenborg'un *Anılmaya Değer Şeyler*'inin İngilizce baskısı vardı), bir an için gelmekte olan savaşı kafasında tasarlamaya çalışır, yani ormandaki bu *kampingin* belirsiz kalıcılığını içeren akla yakın bir olaylar çerçevesi kurmayı denerdi. Sahici savaş durumunda onu en çok kaygılandıran, tehlikeden çok hareketti; olabilecek en büyük felaket, berkitilmiş evi terk etmek kalmaktı. Fakat bu konuda şansları fena sayılmazdı. Belçika'ya girmek söz konusu bile değildi, bir defada olurdu. Belki de Almanlar İsviçre'den saldırıya geçer ya da Maginot hattını kuşatırlardı... Ama uzun sürerdi. Biraz akademik bir topçu düellosu, bayramlıklarını giymiş ailelerin kilisedeki ayinden sonra şarapnel parçaları toplamak üzere kalelere doğru gezinti yaptıkları, 1870 Paris kuşatması gibi bir şey olurdu... Ya da sorunu havacılar aralarında çözerlerdi. Grange bazen yabani otlardan balta girmemiş ormana dönmüş bir *border*'ın iki yanında sonsuza dek görevlerini sürdüren nöbetçilerden oluşmuş iki ordu hayal ediyordu. En sevdiği düşünce buydu, *Kazakların* anısı da buna bir tür şiirsellik katıyordu. Vahşi bir hayat olacaktı; uzun uzun kafa çekmeler, ormanı tarayan haydut çeteleri, hayvan izleriyle dolu tuzak kurma geceleri... Zamanla bir ölçüde düzenli bir hayat bile olanaksız değildi ama daha tehlikeli, daha tetikte bir yaşayış, silah sesinin mutlaka avı akla getirmediği bir yaşam olurdu... Grange da burada, Mona'yla birlikte yaşardı.

"Evet, kim bilir?" diyordu kendi kendine şimdiye dek hiç tanımadığı ve kendisini korkutan bir sevinç dalgası karşısında gözlerini biraz kısarak. Parmaklarının ucuyla da masasının açık renkli tahtasına dokunuveriyordu. Birkaç haftadan beri iyice ba-

tıl inançlı biri olmuştu. Fakat bu düşüncelerle bile yeterince dinlenemiyor, bütün gece hızla giden ekspresin sarsıntılarını etkisiz hale getirmeye çalışan bir vücudun yalancı uykusunu uyuyabiliyordu ancak.

Önünde konuşlandığı pencereden Mona'yı yarım fersah uzaktan, Falizes yolundan sapar sapmaz seçebiliyordu. Uzakta, çit boyunca bir an tereddüt eder görünen, sonra yatağına girip eve doğru akan küçük siyah bir nokta. Onun olduğunu biliyordu; ormancı yolundan ancak belli saatlerde geçen olurdu, Grange da bu saatlerin hepsini bilirdi. Bazen bir başka siyah nokta –Julia– da onunla birlikte yürürdü. Yapabildiği kadar uzaktan hangisinin Mona olduğunu seçmeye çalışır, daha hiçbir ayrıntı belirginlik kazanmadan Mona'yı –akıntının hızlı yerine kendini bırakmış küçük kayık gibi yol boyunca daha serbest ve daha hafif kayışından– tanıyıverirdi. Beyaz yolun iki tarafında, koca göğün altında artık fırtınalı bir kızıllıkla alev alev yanıyor gibi görünen ıssız baltalık ormanlar yayılıyor, Grange da çevresinde dünyanın bu kuşku dolu orman gibi huzursuz ve karanlık olduğunu ama önünde işte bu yolun bulunduğunu hissediyordu. Sanki Mona denizde açılmış bir yoldan geliyordu kendisine...

Orman, geceleri artık eskisi kadar sakin ve huzurlu değildi. Moriarmé'den, geceleri berkitilmiş evler arasına devriyeler çıkarılarak aradaki sınırların gizlice aşılması olaylarının denetlenmesi yönünde emirler gelmişti. Falizes koruganı da sabah gelen kamyonetle devriye konusunda sık sık uyarılıyordu. Bu gece gezintilerine tüm personel gönüllüydü; görevin daha etkinleşip canlanması hoşlarına gidiyordu. Fazla uyuşuk bir huzur hiç de iyiye işaret değildi, buna karşılık geceleri böyle tetikte bekleyiş onları zararsız bir savaşın içine yerleştirmiş oluyor, böylece içlerini rahatlatarak güvenlerini pekiştiriyordu. Grange devriyeye çıkarken, fazla konuşmaktan hoşlanmaması ve sessiz bir kedi esnekliğine sahip olması nedeniyle yanına Hervouët'yi almayı yeğliyordu. Korugandan dışarı süzüldükleri sırada gece o denli sakin oluyordu ki uzaklaşırlarken vadideki uzak bir kilisede saatin, uzaklığa karşın ağır ve kunt vuruşlarla on biri çaldığını, daha sonra da çok daha yakından Belçika çan kulesinin hafif

çatlak sesini işitiyorlardı. Yarım fersah boyunca ormancı yolundan gidiyorlar; bir dönemeci geçince ağaçlar birden yolun iki yanına ve üstüne üşüşüp yolu sarıyor, karanlıkta içinde yosun ve durgun su kokularının dalgalandığı derin bir mahzene daldırıyordu. Bu karanlık koruluğun dış kenarı sınırı belirliyordu. Orada durup birer sigara yakarak yürüdükleri patika, yar kenarında sona erdiğinden durmak zorunda kalan gezinti meraklıları gibi, uyuyan Belçika'nın kenarında bir süre sessizce sigaralarını tüttürüyorlardı. Koruluğun içi zifirî karanlıktı. Grange'ın birkaç adım ötesinde her şey, gecenin içine daha da koyu bir gölge düşüren sık ağaç altlarında yitip gidiyordu. Grange yalnızca yanı başında bir sigaranın kırmızı noktasını görüyor, Hervouët'nin tabancasına sürdüğü şarjörün tıkırtısını işitiyordu. İşte o zaman, bulundukları yerin sessizliği nerdeyse büyülü bir nitelik kazanıyor, Grange bu ücra orman diplerinde her sigara yakışında içini garip bir duygunun kapladığını hissediyordu. Sanki gerçek dünyadan palamarlarını çözerek kefareti ödenmiş, insandan arınmış, boş okyanusların kendinden geçmiş yükselişiyle yıldızlı göğüne yapışmış başka bir dünyaya giriyordu. Kendisini kapıp koyuverdiği bir yürek hafifliğiyle, "Dünyada benden başka kimse yok" diyordu.

Bazen orada hiç konuşmadan uzun süre kalıyorlardı. Sınırın ötesindeki ormandan –istemeyerek de olsa kulak verdikleri– birtakım hafif sesler, denizin kumsala attığı ve gezinenlerin gözlerinin takıldığı, ne olduğu anlaşılamayan ufak tefek kalıntı ve artıklar gibi onlara kadar süzülüyordu. Savaşın devriye gezdiği ormanların soluk alan, kulak veren mutlu bir sessizliğe gelip dayandığı bu içten içe uyanık ve tetikte sınır bölgesi Grange'ı kendine çekiyor, merakını kamçılıyordu. Hervouët sigarasını atıp matarasından birkaç yudum içiyor, sonra ormancı yolundan ayrılıp sağa, sınırı yakından izleyen bir patikaya sapıyorlardı. O noktadan sonra artık konuşmuyor, ayak seslerini boğan çürümüş yapraklardan oluşan bir katmanla döşeli yumuşak bir zemin üzerinde, baltalık ormanların sık ve ince dalları arasında büyük bir yabani hayvan tarafından açılmış –geçidi de hayli olmuş– gibi görünen belli belirsiz bir patikada sırtlarını biraz kamburlaştırarak yürüyorlardı. Grange elektrik te

nerini bir an önüne tuttuğunda, ışık konisi patikanın üzerinde çalı çırpıdan bir kubbe gibi birbirine kaynamış, sık, alçak dalların oluşturduğu kemerleri şiddetle aydınlatıyordu. İnsan burada, bir kürkün kılları arasında tarak çizgisini izleyen böcek gibi ilerliyordu. Grange fenerini söndürünce, uzun ve hafifçe fosforlu bir kuşak yavaş yavaş koyu karanlık gecenin göbeğinden süzülerek ve dalların uçlarına takılıp yırtılarak başının üzerinde beliriyordu. İlerledikçe gece de değişiyordu; geceyarısının uyuşukluğu yavaş yavaş ağaçların doruklarına tırmanıyor, rüyaların daha hafif havası ağaç altlarına mavimtırak tütsü buğusunu akıtıyor, ay yükseliyor, yağmurdan sonra gelen güzel havanın yolları kurutması gibi bütün dünyayı göz alabildiğine geçilebilir kılıyordu. Grange arkasında yalnızca Hervouët'nin ara sıra kuru dalları çatırdatan ayak sesleriyle, yürürken matarasından bir yudum almak için her bırakışında yeniden başlayan, süngü kınının düzenli şıkırtısını işitiyordu. Fener sola, ağaç altlarının derinliklerine doğru tutulduğunda, zemini yalayarak geçen, üstlerine damlacıklar dizili parlayan teller ve sınır boyunca sürüp giden bu alçak ağı taşıyan kazıklar seçiliyordu. Işık demetine yapışıp kalan birkaç çift göz bir an parlıyor, sonra yaprakların arasından tavşanların yıldırım gibi fırlayışlarının neden olduğu küçük çatırtılar işitiliyordu. Sağ tarafta göz, Meuse'ün yan kollarının koyaklarına doğru inen uzun bir orman eteğinin üzerinden aşağı kayıyor, kara ormanların üstünde, çok yüksekte vahşi bir ay yüzüyordu. Kömürcü ateşlerinden çıkan, gecenin soğuğunun bastırıp ağırlaştırdığı dumanlar, ağaçlarla kaplı dümdüz sirkin üzerinde yer yer kül rengi geniş lekeler oluşturuyor; bunlar gecenin üzerinde ağır ağır dalgalanıp dönüyor, kimi zaman da denizanalarının o yumuşak dairesel dalgalanmalarında olduğu gibi, kenarları kalkıp iniyordu. Grange, alnı dikkatten ve garip bir gerilim duygusundan kırışmış, öylece bakıyordu. Yeryüzü kiliselerinde geceyarısının vuruşundan o kadar sonra, ormanlardan ruhlar ve cinler gibi buharların yükseldiği saatte, sisten gölcüklerle yoğun biçimde terbiyelenmiş ve rüyaların karmakarışık teriyle sırılsıklam ıslanmış bu kepir toprak üzerinde öylece dururken güçlü bir büyünün etkisinde kalıyordu insan. Eliyle Hervouët'ye işaret edip her ikisi de bir an

nefeslerini tuttukları zaman, kendilerini çevreleyen ormanların açık deniz uğultusu, pes ve çırpıntılı bir tür müzik üzerinden kulaklarına kadar geliyordu. Fraitures taraflarındaki karaçam koruluklarından gelen, kıyıya vuran dalgaların pes ve ağır hışırtısını andıran bu solumanın üstünde, bazen ormanların tüten çanağından bir gece hayvanının geçerken kırdığı dalların çatırtısı, bir pınarın şırıltısı ya da dolunayın kışkırttığı bir köpek havlaması yükseliyordu. Bu uçsuz bucaksız av koruluklarının üzerinde göz alabildiğine incecik mavi bir buğu dalgalanıyordu. Uykunun yavan dumanı değildi bu; tersine, beyni özgürleştirerek ve önünde uykusuzluğun tüm yollarını dans ettiren duru ve uyarıcı, dürtükleyici bir soluktu. Sesli ve kuru gece, gözleri dört açık uyuyordu; gizliden gizliye uyarılmış toprak, meşelerin dallarına kalkanların asıldığı zamanlardaki gibi, yine işaret ve belirtilerle doluydu.

Fraitures çamlıklarının arkasında, bir koyağın yamacından ana yola iniyorlar, kenardaki çimene oturup yolun kıvrımının ötesinden, Buttés koruganından gelen devriyenin asfaltta yankılanan ayak seslerinin işitildiği saate kadar sessizce sigaralarını tüttürüyorlardı. Grange kafasında harika bir hafiflik, bir boşalmışlık hissediyordu; sabahın ilk saatleriyle birlikte topraktan iliklere işleyen bir soğuk çıkıyordu. Kaputuna sarınıp çimene yan gelmiş olan Grange, tedbirli bir adam olan Teğmen Lavaud'nun az sonra bir termostan kendisine sunacağı sıcak kahvenin kokusundan başka şey düşünmez oluyordu. Savaşın, ilk belirtilerini böyle çiğ ve ham duyguların tokuşmasıyla göstermesi onu çileden çıkarmıyordu. Bazen, beklediği devriye gecikince, açlığa karşın buz tutmuş çimenin üstünde biraz uyuduğu da oluyor, uyur uyumaz da rüya görmeye başlıyordu. Rüyalarında hep yollar görüyordu; koruganın mazgalının önünde uzanan açıklıktan tankların kaleye doğru süzüldüğünü görüyordu. Olacak şeyleri görüyordu...

Gece aydınlık ve yollar da kuru olduğu zaman, dönüşte ulu meşelerin altında, patikanın yoldan saptığı yerde Hervouët'den ayrılıyor, onu berkitilmiş eve gönderip kendisi genç bir karaçam korusundan geçerek kestirmeden Falizes'e çıkan başka bir patikadan dosdoğru yoluna devam ediyordu. Bu taraftan, köyün

bulunduğu açıklığa kiraz bahçelerinden ve otların içine devrilmiş taş loğların ay ışığında kollarını göğe kaldırdığı yonca tarlalarından geçerek ulaşılıyordu. Grange avluların üzerinden atlayıp bahçelerden geçerek Mona'nın küçük evinin kapısına varıyordu. Kızı uyandırmamak için, açmadan önce köylü işi demir mandala mendilini sarıyordu. Eşiği aşar aşmaz, mehtabın yer yer zırh parıltıları serptiği mobilyaların koyu karanlığında, yorgunluğunun üstüne taze taze esen uzun ve hafif bir soluma işitiyordu. Yuvarlak hatlı dolaplardan lavanta kokusu gelirken açık kapıdan da bahçeyi geçen yolun kenarındaki, ay ışığında denizin dibindeki mercanlar gibi dallı budaklı ve donmuş görünen ilk armut ağaçları seçiliyordu. Grange, Mona'nın yanına oturarak yere sarkmış kırmızı yorganı gecenin soğuğuna karşı onun omuzlarına kadar çekiyordu. İkinci sabah uykusunda Mona'nın, rüyasında sepetine döşenmiş kumaşlarda pençelerini bileyen kedi yavrusu gibi, ancak yatak takımlarını darmadağın ederek rahat uyuyabildiğini biliyordu. Karanlığa saklanmış, kim bilir hangi yitik rehavete dalmış olan kızı uyandırmıyor, hatta ona bakmıyordu bile. Yalnızca dizinin dibindeki uzun hafif solumayı ve açık kapıdan artık uzaklık nedeniyle iyice hafiflemiş olarak gelen Fraitures'ün o deniz gümbürtülerini dinliyordu. Hayatını bölmeleyen perdeler kalkmış gibi geliyordu Grange'a; uyku ve gündüz saatlerini birbirine karıştıran, kendisini bu uyanık savaş gecesinin içinden Mona'ya fırlatan bu kapı yoluyla sanki her şey orada hep birlikte ve karmakarışık duruyordu. Bir an gözlerini kapıyor, karanlıkta, birbirine karışmış iki soluğun, ormanın uzun ve pes hışırtısının üzerinden geçişini dinliyordu. Kıyıda kırılan yüksek dalgaların çığlıklarının üstünde, mağara diplerindeki dalgacıkların çıkardığı gürültü gibi bir şeydi bu; güçlü omuz atışıyla dünyayı süpüren koca gelgit dalgası onları da kaldırıyor, uykuyla uyanıklığı birlikte taşıyordu. Grange gitmeden önce yalnızca karanlıkta, Mona'nın uykusunda –Grange'ın içindeki huzursuzluğu gideren kim bilir hangi körü körüne razı oluşun ifadesi olarak– açık ve avucu yukarı dönük olarak uzattığı hafif nemli elinin içine parmaklarıyla dokunuyordu.

Orman yolundan korugana dönerken, yolun seyrelttiği ağaçların arasından Meuse vadisinin üstündeki güçlü projek-

tör ışıklarının hâlâ şafağın ilk aydınlığı içinde pembeleştiğini görüyordu. Çalışmalar gece gündüz durmuyor, betonlama işi ilerliyordu. Bir istihkâm öncü birliği Buttés yakınına yerleşmişti, Moriarmé de gelecek ay orman yolunun tahrip edileceğini ve berkitilmiş evin çevresinde öngörülen mayın tarlasının oluşturulacağını haber veriyordu.

Ardenne'e ilk kar aralığın sonlarına doğru yağdı. Grange uyandığı zaman, topraktan sızan çağı belirsiz beyaz aydınlığın tavana panjurların gölgesini pamuk pamuk yansıttığını gördü. Ama ilk izlenimi bu alışılmadık aydınlıktan çok, zamanın anormal biçimde durmuş olmasıydı. Önce çalar saatinin durduğunu sandı; odası, bütün ev uzun bir sessizlik pistinde, artık hiç durmayacakmış gibi gelen yumuşacık ve tatlı bir sessizlik içinde, kayıyor, daha doğrusu süzülüyordu sanki. Kalktı, pencereden göz alabildiğine bembeyaz ormanı gördü ve sessiz odanın içinde, memnuniyetten gözlerini kırpıştırarak tekrar yattı. Çevresinde sessizlik, bu görkemli ışığın altında hafiften soluyordu. Zaman mola vermişti. Çatı'da yaşayanlar için, yolları kapatacak olan bu sihirli kar büyük tatil dönemini açıyordu.

Moriarmé yönüyle bağlantılar çabucak ve neredeyse tamamen kesildi. Sivilden el konmuş olan hasta kamyonet, tekerleklerine zincir takıldığı halde bir iki kez kara saplanınca, bir daha Éclaterie'nin buzlanmış rampalarını tırmanmayı göze alamadı. İki günde bir Gourcuff, çeyrek litre alkolünü yanına alıp sırtında bir sürü çantayla tabura "iniyor"; geç vakit kıpkırmızı, küfelik halde ve posta, konserve kutusu ve peksimet torbası dolu çantalarla yüklü olarak tekrar Çatı'ya çıkıyordu. Bastıran gecenin içinde zikzaklar çizerek gelişini uzaktan dürbünle gözetleyen kale personeli son yüz metrede kendisini, çeyreklik şişelerin mataralara vurulmasından oluşan bir açılış konseriyle yüreklendiriyordu. Siyah yuvarlak karın üzerinde iki yana gidip gelirken Hervouët "Hadi Gourcuff, mazota kuvvet!" diye bağırıyor, yalpalayan karaltı da bunun üzerine sihirli bir el değmiş gibi adımlarını hızlandırıyordu. Meuse ordusunda yalnız motorize birliklerin argosu geçerliydi.

Gourcuff'ü demir merdivenden koğuşa çekiyorlar, orada Olivon "buzunu çözüyordu"; yani sırtını sobaya verip çaydanlıkta kahvenin yerini almış olan kaynar şekerli içkiden ikinci bir çeyrek litreyi yudum yudum boğazına akıtıyordu. Gourcuff'ün sandalyesinin altında bir gölcük oluşurken üstünden de kalın bir buhar yükseliyordu. Derken oğlan görkemli bir hapşırık salıyor, çeşit çeşit garip kokulu maddeler buharlaşıp odanın havasına karışıyordu.

"Lokomotiften beter, herif buhar işiyor!" diyordu Olivon, hayranlıkla ıslık çalarak ve Gourcuff'ün sırtını okşayarak. "Ama –doğrusu hiç diyecek yok– iyi içiyor kerata!"

Kar yüzünden, Moriarmé'deki bürosunda Varin'in suratı gittikçe kararıyordu. Havaların bozması daha başlangıçta bu nefes darlığı çeken ordunun yaylarını sıkıştırarak ancak yaz manevralarında işe yarayabilecek nitelikteki hantal araçlarının motorlarını pat diye durduruyordu. Karın kalınlığı otuz santimetreyi geçince çalışmalar, konvoylar, eğitimler, taşıma işleri, yoklamalar, atışlar, koca mekanizmanın tüm günlük gacır gucurları sihirli bir değnek dokunmuşçasına duruverdi. Bütün Çatı garnizonu bir "Grande Compagnie[5]"nin kışlık ordugâhına dönüştü; kış uykusuna yatmış hayvanların uyuşukluğu içinde, küçük gruplar halinde *iglu*'larının dibindeki sobalı ılık kovuklarına sinmiş bir insan sürüsü... Kapağı açılmaz olmuş yönetmelikler yüzbaşının masasının üstünde sessizce uyumaya bırakılıyordu. Bir süre, pek de fazla umutlanmadan, "kayak" ve "dağcılık malzemesi" isteğinde bulunduktan sonra, Varin çaresizlikle kollarını göğe kaldırıp suratını asarak tiksintiyle, "yerel kaynaklardan geçinmekten" söz etmeye başladı. Yüzbaşının ses tonunda tam bir Rusya'dan geri çekilme havası hissediliyordu. Erat ise yularının gevşetilmekte olduğunu hissettiğinden, mutluluktan dörtköşeydi. Karşıdan gelmekte olan şeyin görüntüsünü sevmiyordu askerler. Eninde sonunda karşılaşmaları belki de yazgılarında olan bu vuruşmaya doğru, arabaya koşulu bir Perche kadanasının gevşek heyecanıyla yürüyorlardı; dizginlerin gevşediği-

5 Ortaçağda ve özellikle Yüz Yıl Savaşları sırasında, bir şefin emrinde ülke ülke dolaşıp parayı veren hükümdarın veya feodal beyin hizmetine giren, aldıkları ücretle ve yağmayla geçinen "başıbozuk" profesyonel savaşçı birlikleri. (ç.n.)

ni hisseder etmez burnunu yolun kenarındaki otlara daldırarak orada devekuşunun kumda aradığını arayan koşum atı gibi... Yerin tüm pürüzlerini giderip izleri örten bu yumuşak karın altında, kendilerini görünmez kılıp yazgıyı değiştirebilirlermiş gibi bir yanılsamaya kapılıyorlardı belli belirsiz...

Kar, Ardenne'in bu kısa ve kaba saba ormanlarına, ulu ağaçlı dağ ormanlarında, hatta buzdan şamdanlarının altında titreyen Vosges çamlıklarında bile olmayan bir çekicilik veriyordu. Baltalıkların rüzgâr almayan kısa ve kırılgan ince dallarının üzerine yapışan beyaz tırtıllar, eriyip de tam düşecekken uzun gecelerin soğuğuna yakalanıp tekrar donan damlacıkların oluşturduğu ince buzdan şekerlemelerle ağacın kabuğuna kaynayıp haftalarca düşmüyordu. Çatı günlerce, donla tüm tortusu çökelmiş havanın içinde, hafif ve ağır kar tabakaları, örümcek ağları ve kırağılı bir sabahın uzun beyaz telkâri örüntüleri altında, başı örtülü kalıyordu. Şenlik manzarasının üstüne yoğun mavi gökyüzü parıltılarını saçıyordu. Hava acı ve hemen hemen ılık oluyor, öğleyin orman yolunda yürürken her yan patikadan, güneşin vurup karları ışıldattığı yerlerde çözülen buzun karın gurultusunu andıran boğuk gürültüsünün yükseldiği duyuluyordu; ama kısacık akşam üzeriyle birlikte Meuse'ün ufukları da pembeleşmeye başlar başlamaz soğuk yeniden Çatı'nın üstüne sihirli bir gerilim seriyor; mühürlenen orman bir sessizlik tuzağı, kapalı demir parmaklıklarının yalnızca hayaletlerin gidiş gelişine teslim ettiği bir kış bahçesi olup çıkıyordu. Zira kar çok uzaktaki aydınlık belirtilerini bile yakalıyor, Meuse sırtları geceleyin canlanıyordu. Açık gecelerde, beton şantiyelerinin oluşturduğu halenin ardında, şimdi artık hava savunmanın projektörleri de ormanın göklerini dörtlü ışın demetleriyle sınırın öte yakasına dek tarıyor; fosforlu bir aydınlık da –bir tutam pamuğu ütüleyen ani ve yumuşak bir alev parlayışı gibi– kömür kesilmiş ağaç gövdelerinin arasında, karların kıvrımları üzerinde koşarak uzaklarda sönüp gidiyordu. Bu kuzey ışıkları, bomboş gecenin içinde dönüp duran ve âdeta soğuğu bilermiş gibi görünen bu buzdan ışık şaşaası, insana yerin ve mevsimin yanlış olduğu izlenimini veriyordu. Bazen perdesiz penceresinin önünden kayıp giden ışınlar Grange'ı vaktiyle hiç uykusunu alamadığı Brötanya'nın o

küçük adasında camlarına vuran deniz fenerlerinin çiğ ışın demetleri gibi geceyarısı uyandırıyordu. Kalkıp dirseklerini pencerenin kenarına dayayarak bir süre garip ışık sütunlarının kış göğünde ağır ağır, sinsice dönüşünü seyrediyordu. O zaman çocukluğunda okuduğu kitapların derinliklerinden bir anı yüzeye çıkıyordu; Wells'in, şaşkın kırların üzerinde anlaşılmaz haykırışlarını salıveren uzaylı hasta devleri...

Fakat sabahla birlikte gökte bu belirtiler söner sönmez Çatı yabani hayatına geri dönüyordu. Daha güneş bile doğmadan Grange penceresinin altında bir çalı ateşinin çatırtılarını duyuyordu. Olivon ateşi çamaşır kazanında kar eritmek için yakıyor, erat da erkenden bu sıcaklığın çevresine toplanıyordu. Ara sıra, kesim yerine giden Falizes'li bir oduncu da geçerken berkitilmiş eve uğrayıp ellerini alevlere tutuyordu. *Evinin* bütün gün sürecek alışılmış gürültüsünün başladığı bu sabah mırıltılarını seviyordu Grange; kar yağalı beri Moriarmé'yle ilişkileri gittikçe daha çok, şatosunun asma köprüsünü istediği zaman kaldırıp beyiyle arasına mesafe koyabilen *vassal*'ınkilere benzemişti. Kale artık geçimini vadiden sağlamıyordu; Gourcuff'ün Moriarmé'den getirdiği konserve kutuları ve peksimetler koruganın içinde yığılıyor, Grange'la Olivon'un ara sıra gidip istiflenişini gözden geçirdikleri bir tür özel kuşatma stoku oluşturuyordu. "Hazırlığımız tamam" diyordu Olivon, tel dolaptaki bu erzak yığını karşısında. Bunu, buzlar arasında sıkışan bir geminin erzak ambarını kontrol eden şirket görevlisinin ses tonuyla söylüyordu. Söyleyişinde sihirli bir dilek, bulundukları yerde uzun zaman –hatta sonsuza dek– unutulmaları dileği, seziliyordu.

Grange, Moriarmé'ye cüzdanında oldukça bol parayla inmiş, korugandaki hayat ve biriken ücretleri bunu aydan aya daha da artırmıştı. Falizes levazımın yerini aldı. Köyde ne fırın ne de bakkal vardı ama yaylanın uzun kışına karşı erzaklarını depolamış olan ve hâlâ kendi ekmeklerini kendileri yapan çiftlikler gereken her şeyi sağlıyordu; şarap da eksik değildi. Para, şen şakrak parmaklarının arasından kayıp gidiyordu. "Boş ver biriktirmeyi" diyordu omuzlarını silkerek. İleride duruma bakarız. İlkbaharda..." Ensesinde, deriyle et arasında –yarı kaygı yarı coşku şeklinde– lunaparklardaki dimdik eğlence trenlerine

binmiş ve hemen ilerisinde rayların büyük yokuşun başına doğru kıvrıldığını gören yolcuların hafif gıdıklanışını duyuyordu.

Hayatını hiçbir zaman Çatı'da geçen bu kıştaki kadar canlı ve ılık, bağlarından kurtulmuş, geçmişinden ve geleceğinden bir kitabın sayfalarını ayıran derin yarıklar gibi uçurumlarla yalıtılmış hissetmemişti. Kendini hayata ne denli yüzeysel biçimde angaje olmuş hissederse etsin, savaş hayatla arasında varlığını kabul ettiği çok az bağı da koparmıştı. Belki de ilk kez 1914'te insanlar *bağ bozumuna* dönmek düşüncesiyle savaşa gitmişlerdi; 1939'da ise yalnızca sinemayı kulübelerdeki uyanık gecelerle değiş tokuş ediyorlardı ama dönmeksizin. İçlerinden biliyorlardı ki dönüşlerinde üzerinden ateş geçmiş bir toprak göreceklerdi; kendilerini sımsıcak sarmayı hiç kesmeyen hayat, daha ayrılır ayrılmaz hızlı ve çaresiz bir yaşlanmaya uğramış –daha yeşilken sapında kurumuş, hasada hazır olmuş– gibi görünüyordu. Grange'ın önünde hâlâ inik ama soluklarla dalgalanan ve arkasından ışıklar görünen, sahne kenarı ışıklarının da önden vurmak için beklediği o perde vardı. İki ışık arasındaki zaman da doğru kullanılmalıydı. Toprak yeniden hafiflemişti; kışın gelmesiyle bakımevi boşaltılmış, hastalarla yaşlılar da birer birer ormandaki mezralardan kirişi kırarak Meuse'ün öksürüklü küçük trenlerinin dumanları içinde gerilere doğru gözden kaybolmuşlardı. Çatı, kuşatma arifesinde *işe yaramaz boğazlarını* dışarı atmış kentler gibi gençleşmişti. Grange kendini ne denli savaşçı ruhundan yoksun sayarsa saysın, toprağı artıklarından temizleyen bu amansız süpürme işleminde, içten içe ama güçlü bir biçimde, savaşın acı ama canlandırıcı baharının geçişini hissetmekten kendini alamıyordu. Artık cephenin bu ilk mevzilerini saran hava, bir geminin baş üstünde solunandan daha diri ve uyarıcıydı.

Berkitilmiş evi Meuse'den koparan kar onu Falizes'e yaklaştırıyordu. Artık kabilenin ihtiyarları da savaşın daha önce eli silah tutan erkeklerini boşalttığı yayladan çekip gittiklerinden, artık sabahtan itibaren karlı dar sokaklarda kadınların daha özgür ve daha tiz gülüşleri işitilir olmuştu. İşler de kendiliğinden, kolayca yürüyordu. Kaledekilerin eğilimleri daha ziyade sağlam ve istikrarlı ilişkilere doğruydu; bu Noel manzarası, uzun gece-

ler, gelecek günlerin belirsizliği, ayrıca Olivon ve Hervouët'nin karakterlerinde belli olan köklü bir köylü ciddiyeti, bu adamlara bir tür *evinin hanımı olacak kadın* özlemi veriyordu. Olivon Çınarlı Kafe'ye *gidip geliyor*, Gourcuff de ara sıra içkileri şişelemesine yardım etmeye gidiyordu ama bu iş çok seyrek yapılıyordu, çünkü kışla birlikte müşteri olarak aşağı yukarı bir Grange kalmıştı. Öğleden sonra kahvesini içmek üzere Çınarlı'ya girdiğinde, çevresinde mevsimin son sineklerinin uçuştuğu güzel salkımlı *Byrrh* takviminin altında, sık sık Olivon'u jütten önlüğüyle ("Ölen patronun önlüğü" diye düşünüyordu Grange. Kahvenin sahibi kadın biraz tombulca ama oldukça hoş ve güler yüzlü bir duldu) masaya oturmuş, Madam Tranet'ye sabah gazetesini okuyup açıklarken yakalıyordu. Hiç de öyle boş bir uğraş değildi bu, çünkü Olivon'un açıkladığı şey –bu karışık dönemlerde içki alım satımının yollarına çeşitli tuzaklar kuran– ikinci sayfadaki *Valilik Bildirileri*'ydi. Hervouët bir çiftçi kadının evinde, dağ avcısı kocasının yerini almıştı. Kadın o kadar solgun ve inceydi ve hem kalabalık ailesinin hem de zamanın olanca acımasızlığının altında o kadar ezilmişti ki Falizes halkı aileye gelen bu yeni desteği hiç de kötü karşılamamıştı. Böylece Hervouët de Mazures çiftliğinde kendini dul ve yetimlerin korunmasına adamış gökten inme yiğit şövalyelerden biri gibi görülüyordu. Bu örnek yer doldurmanın bazen biraz tereddüde düşürdüğü Grange, aldığı emirlerin –hizmet dışında– adamlarını tarımsal amaçlarla olabildiği kadar serbestçe kullanmayı da öngördüğünü düşünerek içini rahatlatıyordu. Sabah erkenden kuvvet gerektiren işlere giriştiği, ev halkı daha kalkmadan gölcükte buzları kırıp kapının önünden karları kürediği, sonra da o gün yakılacak odunları yardığı görülünce, işlevin (oldukça ciddi ve onurlu, büyük bir gereklilik damgası taşıyan bir işlevdi) akla gelebilecek daha hafif ve çapkınca düşüncelere oldukça baskın çıktığı anlaşılıyordu. O kadar baskındı ki düzenin burada kendi kendine duruma uyduğu ve Hervouët'nin de bütün yaptıklarında haklı olduğu bile söylenebilirdi. Küçük dünyasının girdiği bu çeşitli görüntüleri aklından geçirirken belli belirsiz yumuşayan Grange, adamlarının her ne olursa olsun *iyi birer yer bulmuş* oldukları düşüncesinden pek uzak sayılmazdı. Kaygılandırıcı olan on-

lar değil, Gourcuff'tü daha çok; Hervouët'nin ayrılmasıyla pusulasını şaşırmış, alkolik ve hırçın garip bir kadınsızlık içinde berkitilmiş evin çevresinde dolaşır olmuştu. Serbest zamanlarında hep tek başına, hep biraz terli ve hep kıpkırmızı bir suratla karla kaplı patikalardan birine daldığı görülüyordu. Miğferini öfkeli bir yumrukla başına geçiriyor, kaputunun kalkık yakasının ardından Brötonca küfürler homurdanıyordu. Olivon, Grange'a gizemli gizemli göz kırparak ununu eleyip eleğini asmış bir aile babasının üzgün ve acımaklı ses tonuyla, "Avlanıyor..." diyordu.

Grange'ın asıl şaşırdığı, raslantı sonucu oluşan bu çiftlerin verdiği görüntünün, ahlakça gevşekliğin tam tersi olması ve berkitilmiş evdeki iç düzenin, yani kurulu olan oldukça serbest disiplinin bundan hiç zarar görmemesiydi. Kale yörede bir boşluğu dolduruyordu; yumuşak başlı kadın kalabalığının keyfince dolaştığı bir yer haline gelmiş köye bir tür erkekçe düzen getiriyordu. Davranışlarda alışılmadık bir ciddiyet de eksik değildi bu düzende, zira yatak da dahilse, her şey akşam haberleriyle terlik giyme saatinden önce bitiyordu. Kışın çabucak gelen günbatımı ilk belirtilerini verir vermez küçücük birlik palaskasını bağlıyor, kadınların eşiklerinde kaputunun tozunu silkeleyerek geceyi geçirmek üzere Karayip yerli köylerindeki gibi her şeyin (dil, mizaç, sözler, şakalar) tamamen başka bir düzeyde seyrettiği *erkekler evine* dönüyordu. Orada kırılgan, dört bir yanından boşluğun üzerine asılı ama çarkları tuhaf bir biçimde birdenbire dönmeye başlayan bir dünya vardı. Grange'ın aklına ara sıra, durmuşken deprem olunca yeniden çalışmaya başlayan ama artık yalnız çeyrek kala ve geçeleri çalan duvar saati geliyordu. İçlerinde rastlantının bir an için zorunluluğu yeniden çiçeklendirdiği bir paralık veya bir günlük o hassas ve saçma mekanizmalara hep ilgi duymuştu... Artniyetsiz, tam anlamıyla samimi olduğu zaman, kuluçkaya yatmış kışın altında, evlerin tatlı sıcaklığında kendi kendilerine yumurtadan çıkmış, hayvansı denebilecek bu garnizon aşklarının kendisini rahatlattığını içinden itiraf ediyordu. Kendisinin Mona'ya olan bağlılığını sakin ve huzurlu bir düzeye yönlendiriyor, bu ilişkiye sağlamlık, bir tür gelecek sağlıyorlardı.

Kalenin iyice yavaşlamış yaşantısının kendisine bıraktığı ufak tefek işleri bir an önce bitirmek için artık çok erken, gü-

neşten uzun zaman önce toprak gibi hatta daha boz, çamurlu su renginde bir aydınlığın ormanların arasından sızmaya başladığı saatten bile önce kalkıyordu. Hâlâ karanlık olan sabahın içinde homurdanmaya başlayan ev, keyfini yerine getiriyordu. Olivon'a emirleri aktarıp yola koyuluyordu. Artık bütün gün serbestti. Beyaz zemin, donmuş kabuğunun altında yeniden çıtırdarken gece, bir esinti bile duyulmadan, kar tarafından içiliyormuş gibi ormandan çekiliyordu. Falizes yoluna varmadan, önündeki uzun yolun görüntüsünün hizasında kor demirden koca bir güneş doğuyordu. Bu an Grange'a hep yeni ve görkemli görünüyordu. Hava, uyanışın dirilttiği kandan bile canlı ve kamçılanmış oluyordu; sanki ışık dünyaya o ana dek hiç böyle genç doğmamıştı. Kuvvetli bir içkinin erkenden tekrar forma soktuğu buzlu av sabahlarının keyfi içinde, demirli değneğinin ucuyla Mona'nın kapısını çalıyordu. Koyun postundan astarlı kısa ceketi, kocaman kauçuk çizmeleri, sanki yıldızların altında geçmiş bir gecenin karıştırdığı, hâlâ üstünden biraz saman silker görünen sabahlık saçları ile Mona, tüm kırmızı karolarıyla yıkanıp durulanmış evler gibi, ayrık kökünden fırça, kaşağı ve yalakta bol suyla sabah temizliği çağrıştıran taze ve aksi, güzel bir köy pazar günü gibi kokuyordu. Dışarıda yalnızca, eriyen buzlardan gelen iri damlaların bütün damların kenarlarındaki tef çalışları ile güneş dolu sabahı şenlendiren horoz sesleri duyuluyordu. Mona hep saatinde hazır olurdu; her sabah geceden, üstünden sel suları çekilmiş çakıllar gibi tertemiz ve aydınlık çıkıyordu.

"Kaç yaşındasın?" diye soruyordu bazen Grange, kaşlarının üzerinde parmağını gezdirerek. Güzelliğiyle rüzgâr yemişten beter pusulayı şaşırmış durumda, fazla parlak bir ışık altındaymış gibi gözlerini kırpıştırarak. O arada Mona da o derinden gelen gülüşüyle gülerek parmaklarıyla onun saçlarını dağıtıyordu. Fakat Grange hemen sorusunun anlamsız olduğunu, burada gençliğin yaşla ilgisi bulunmadığını anlıyordu. Daha çok masalsı bir tür söz konusuydu, tekboynuz gibi. "Ormanlarda buldum onu" diye düşünüyor, yüreğine batan bıçaktan zevk alıyordu. Mona bir işaret taşıyordu üzerinde. Deniz onu kendisine kadar bir taş çeşme yalağında yüzdürerek getirmişti. Onun kendisine

ne denli güvencesiz olarak ödünç verilmiş olduğunu hissediyordu; getiren dalga mutlaka bir gün geri alacaktı.

Çıplak bahçelerin ve donmuş lahana evleklerinin arkasından, Censes des Fraitures denen yere kadar patikadan gidiyordu. Falizes'den biraz uzaklaşılınca manzara açılıyordu; orman patikası, doğal çıkıntılar gibi, yamaçlardan aşağı Belçika'ya doğru koşan geniş korulukların kenarını izliyordu. Hiçbir eve de dumana da rastlanmadan ufka kadar yayılan karın üstünde kapkara eğsilerden oluşan ormanın ta ucunda, bir boğaza bakan sivri bir kayaya yapışmış, evlerinin tüm beyazlığıyla güneşte pırıl pırıl parlayan, çözülen buzlardan çıkan soluk mor sisin içinde yüzen küçük bir kasaba seçiliyordu. Kardan yansıyan ışık ona yasak kentlerin ve vaat edilmiş toprakların fosforışılını veriyordu. Güneş yükseliyor, her daldan damlalar yağdırmaya başlıyordu ama Fraitures'e doğru yürürlerken, ufukta gediğin kenarındaki küçük kent daha uzun zaman beyazla mavi arasında görkemli parıldayışını sürdürüyordu. Mona burasının *Spa* olduğunu iddia ediyordu. Kendisini büyüleyen bu adı bekleme salonlarındaki afişlerde okuduğundan beri, Belçika Ardenne'lerinde başka kentler de olabileceğini düşünmüyordu bile.

Her defasında dünyayı yeniliğine geri verirmiş gibi gelen arzunun o ani sabırsızlığıyla Grange'ın kolunu sarsarak "Neden beni götürmüyorsun?" diyordu. Erken gelişmiş bilgiç ev hanımı edasıyla da ekliyordu: "... Julia da bizimle gelirdi. Hem biliyor musun, Belçika'da fazla para da gerekmez bunun için..."

Fraitures koyağının ardında, terk edilmiş bir kömürcü kulübesinin kapısının önündeki karı küreyip *kızağı* çıkarıyorlardı. Kızak gerçekte, olasılıkla kışın ormanda çalı çırpı demetlerinin çekilmesinde kullanılmış oldukça kaba bir şey, Vosges ve Karaorman'a özgü büyük kızaklardandı. Falizes'de, elinden elektrikli aletlerden kırık fayansların tamirine kadar her şey gelen, Tahtabacak lakaplı *oğul* Bihoreau buna sazdan bir oturma yeri uydurmuştu. Grange'la Mona sağlam, biraz da ağırca kızağı çamların arasından sırtın üstündeki açıklıkta yükselen, *Fraitures Çatması* denen kabuğu soyulmamış ağaç gövdelerinden yapılma gözetleme kulesine kadar çekiyorlardı. Saat on sularının güneşi, donmuş karın üzerine pırıl pırıl pullar saçıyor, her ikisi de aynı

zamanda önlerine birer koca demet sıcak nefes püskürdüklerini görüp gülüşüyorlardı. Çatma'ya varınca, Mona'nın kamp çantasında getirdiği, Julia'nın hazırladığı yiyecekleri paylaşıyorlardı. Mona kızağı her zaman at gibi kuleye bağlıyordu. Kapısını açık bırakmak ve durup dururken başparmağıyla haç çıkarmak âdetleri gibi garipliklerinden biriydi. Grange bu konuda ona soru sormaya cesaret edemiyor, hatta coşkulu anlarında, kızın vahşi hayattan kalma birtakım yarı sihirli uygulamaların sırrını bildiğine inanmaktan kendini alamıyordu. Mona'nın özel yaşamına girmekle onun hakkında tüm kozlar ele geçmiş olmuyordu. Sık sık öyle anlar oluyordu ki Grange çekiniyor, korkuyordu.

Tepenin dik yamacında, ağaçların kesilmesiyle yamaçtan aşağı dümdüz inen uzun bir açıklık, bir tür pist oluşmuştu. Kızak taze karın üzerinde yavaşça kaymaya başlıyor, sonra çığ gibi ivme kazanarak, ağaç kökleri tam sökülmemiş olan yokuşun siyah tomruklarının arasından, karnıyla bunları biçercesine aşağı doğru dalıp gidiyordu. O zaman Grange'ın gözünde güneş, uçuşan kar tozları, önlerine çıkan ıslak ağaç kökleri, yakındaki karaçamlardan oluşmuş dik yar; her şey kulaklarını ısıran ve dünyayı ağırlığından arındırıyormuş gibi gelen yıldırım gibi rüzgârın dümen suyu içinde birbirine karışıp gidiyordu. Kendisine yaslanmış olan Mona'nın göğüslerinin sırtında tatlı tatlı ezildiğini, sonra kızağın her hoplayışında yükünün hafiflediğini hissediyordu. Mona, sudan geçirmek için omuzlara alınan ve tam suyun ortasında kurşun gibi ağırlaşıp insanın bacakları felç eden peri çocukları gibi, hem hafif hem ağır, omuzlarına yapışıyordu. Oyun bazen daha da garip bir hal alıyor; Grange Mona'nın dişlerini ensesine geçirdiğini, ellerinin de kolları boyunca aşağı kayarak kızağın dümenini idare eden bileklerini tuttuğunu hissediyordu. Kızak, koyağın dibinde derenin oyduğu yatağın tatlı meyilli yamacına toslayıp takla atıyor, ikisi birden karların içine yuvarlanıyordu; orada birbirine sarılmış durumda, sinirli kahkahalar atarak elleri ve dizleriyle boğuşmaya başlıyorlar, derken tekrar Mona'nın dişleri Grange'ın ensesini arıyordu. Birden Grange'ın bütün vücudunu ensesinden tutulup yerden kaldırılan kedi gibi bir gevşeme sarıyor, omuzlarının arasından ve kolları boyunca içeri kayan kar da tenini tatlı tatlı yakıyordu. Sil-

kinip biraz soluklanmak üzere kızağın üstüne oturduklarında, Grange kıza biraz ürküntüyle bakıyordu –dar montunun altında beli ne kadar da ince görünüyordu!– avı felç edecek iğneyi nereye batıracaklarını içgüdüsel olarak bilen sarıcaarılar geliyordu aklına. Susar susmaz, gözlerini kapayınca ormanda göz alabildiğine çözülen buzların ve eriyen karların hafif gargarasını duyuyorlardı. Ara sıra da çok uzaklarda, tek başına bir horozun, ötüşüyle sabah güneşini bilediği oluyor; Grange, başı Mona'nın omzuna dayalı, dünyanın sevecen duygularla dolup taşarak kendisine doğru geldiğini hissediyordu.

Kulübeye dönüp kalan azıklarını kızağın üstünde yan yana yemeye koyuldukları zaman, ikindi vakti bayağı ilerlemiş oluyor, ormanın ufukları soluk mor bir haleyle koyulaşmaya başlıyordu. Soğuk biraz kırılıyor, eğimli gelen ışıkta kaygılı bir hüzün belirtisi seziliyordu. Mona kısa kapitone montunun içinde titreyerek birdenbire, mevsimin ve saatin tüm uyarılarına tamamen açık bir dağ göğü gibi çabucak sislere bürünüyordu. Grange ne olduğunu sorduğu zaman "Gün sonlarını sevmem" diyordu başını sallayarak. Ne düşündüğünü sorduğunda da "Bilmem ki..." diyordu, "ölümü belki de..." Bazen başını Grange'ın omzunda sağa sola çevirerek, nisan yağmuru gibi aniden gelen o aceleci ve garip hıçkırıklarını saldığı da oluyordu. O zaman Grange soğuğun aniden kendisini kavradığını hissediyordu. Birdenbire geceyle dolu görünen bu küçük kadın yalvacın ağzından çıkan sözcükler hoşuna gitmiyordu. Falizes'e geldikleri zaman, soğuk mavi bir gölge evlerin duvarlarını yarı yerlerinden kesiyor, çatı oluklarının kenarlarında eriyip yeniden donmuş buzdan telcikler dar sokakları sessizlikle dolduruyordu. Daha güneş batmadan kar, kül rengine bürünüyordu. Çevrelerinde toprak birdenbire öylesine sönmüş, öylesine buz tutmuş görünüyordu ki Mona'nın önsezileri Grange'ı da etkisi altına almaya başlıyordu. Gündüzün bir anda simsiyah bir kuyuya devrildiğini, içinde de yavan tadını ağzında çalkalayıp durduğu kül rengi ve soğuk bir suyun yükseldiğini hissediyordu. Julia çayı getirir getirmez kaygılı bir ivecenlikle soyunarak karanlığa bürünmüş, akşamın köylü hüznüyle dopdolu koca odada hiç konuşmadan birbirlerine sarılıyorlardı. Grange bazen soğuk çarşafların arasında

yarı doğrulup yastığa dayanıyor, Mona'nın parmaklarını bırakıp gözlerini iri iri açarak bakışlarını odayı dolduran mobilyaların koyu gölgeli kütleleri üzerine kaydırıyordu. "Neyim var benim?" diyordu dertli dertli... "Kim bilir, belki de *günbatımı bunaltısıdır*..." Ama o ana dek bunu hiç hissetmemiş olmasına da şaşıyordu. Gece bastırırken kaleye döndüğü sırada yalnızlık omuzlarına çöküyor, çoğu kez Mazures çiftliğine uğrayıp Hervouët'yi de alıyordu. İkisi birlikte, gürültüleri sünger gibi emen yumuşak karla kaplı yolu tutuyorlardı. Orman yoluna çıkar çıkmaz, batan güneşin yerini alan Meuse şantiyelerinin ışıklarının, kar tabakalarının üzerinde hasta bir tan aydınlığı, bir tür sahte şafak gezdirdiğini görüyorlardı. Grange'a öyle geliyordu ki sanki toprak bile sararıp solmuştu, zaman da onu yüksek ateşiyle için için kemiriyordu... Sanki toprakta, kokmaya başlamış ceset üzerinde yürür gibi yürünüyordu.

Odasına çıktığında sık sık masasında Gourcuff'ün ya da bazen kamyonetin taburdan getirdiği postayı buluyordu, bu olasılık da dönüşleri tatsızlaştırıyordu. Haberleri sevmiyordu Grange; arkalarında çok yaşlı bir anne veya kız kardeş bırakmış olup günlük gezintileriyle çaktırmadan postacıyı atlatan, dünyadan tecrit insanlara benziyordu. Geç döndüğü günler, Moriarmé'den yazı geldiğini daha odasına bile girmeden, önünden geçtiği koğuşun sessizliğinden anlardı. Uyku sessizliği değildi bu; nitekim aradan bir iki dakika bile geçmeden Olivon gelip kapısını çalardı. Görünüşte *tekmil vermek* içindi (Grange'ın komiğine giden farklı ve riyakâr topuk vuruşu da kanıtıydı) ama gerçekte tüm koğuşa "Teğmenin keyfi yerinde görünüyor" gibi insanları rahatlatacak bir haber vermek amacını güdüyordu.

Görünüşe göre kaygılanacak bir şey de yoktu gerçi. Resmî yazılarda –anlaşıldığı kadarıyla– Çatı kesiminde herhangi bir değişiklik öngörüldüğüne dair hiçbir şey yoktu. Hatta biraz iyimser bir bakışla, zaman zaman, düpedüz güven veren bazı belirtiler bile seçilebiliyordu. Örneğin, İstihkâm'dan gelen ve karların erimesinden sonra –ki bu ifade şimdiden uzun bir bahar müjdesi verir gibiydi– tanksavar mayınlarının elden geçirilmek üzere çıkarılıp yol kenarlarına stoklanmasını öngören yazı

gibi... Ama haftadan haftaya giderek bollaşan bu renksiz ve yavan laf kalabalığının içinden, huzur ortamını biraz bulandıran bazı bilgiler de süzülüp geliyordu. Sanki uykuda dünyayla bağlantıları kesilmiş ama o durumda bile hâlâ ağır bir saplantıyı içinden atamamış bir beyin, zaman zaman sinirlerin uçlarına kadar hafif karıncalanmalar gönderiyordu. Kışın iyice ilerlediği şu günlerde Grange'ı kaygılandıran şey, *süvari birliklerinin* hareketiydi. Herkes biliyordu (süvarilerin kendileri de saklamıyorlardı) ki Alman saldırısı durumunda Belçika'dan geçerek cephe hatlarının ilerisine doğru yayılmak üzere hazırlanmışlardı. Fakat Falizes'e kadar ulaşan bölük pörçük emir ve talimatların elden geldiğince çözülmesine kalkışılınca, Grange'da merak uyandıran başka bir olasılıklar şeması belirmeye başlıyordu. Süvarilerin hatların ilerisine doğru ilerleyişinden çok, ne şekilde geriye, hatların içine çekileceklerine kafa yorulduğu belliydi. Karların içinde uyuklayan Meuse birliklerinin komutanlarını uyaran; geri çekilme yollarını, kolların akış hızlarını, tahrip etme yetkisiyle donatılan birlik komutanlarını belirleyen ayrıntılı yönergeler her hafta dolu gibi yağıyordu. Berkitilmiş evlerin, geri çekilen ve gerisingeri sınırı geçen süvarilerin emrine girecekleri, özellikle son derece titiz bir kesinlikle belirtiliyordu. Ana planlar üzerinde kırmızı kalemle, ilerideki topçu birliklerinin süvarileri Meuse berisine çekilirken korumak üzere dövecekleri bölgeleri gösteren krokiler Grange'a kadar geliyordu. "Meuse mü?" diyordu Grange. Sanki uzun bir fırça gelip karanlıkta ormanının kuytusuna sığınan berkitilmiş eve dokunuyor ve onu tehlikeli bir fosforışıyla parlatmaya başlıyordu. Meuse demek? Bu nokta onları da biraz ilgilendiriyordu!

Pusulası oldukça şaşmış halde masasına dirseklerini dayıyor, karanlık pencerede parmaklarıyla trampet çalmaya başlıyordu. Bu tatsız şokun ardından, kalabalık bir yedek düşünceler sistemi refleks halinde devreye giriyordu. Savaşın bir gün gelip berkitilmiş evi de vurmasını gözünün önünde canlandıramıyordu. Bütün bağlantı parçalarıyla toprağa sımsıkı kenetlenmiş ağır bir makine olan bu orduda birliklerin hareketi, hayal gücü açısından, uzun zaman önceden planlanmış anormal bir taşınma işlemi görünümü alıyordu. "Zaten kimin aklına gelir ki bundan

bahsetmek?" diyordu Grange omuzlarını silkerek. "Kimse bunu ciddi olarak düşünmüyor. Moriarmé'deki sohbetlerde bile...". Düşüncelerinin burasında birden duraklıyordu, zira aklına Varin geliyordu. "Ama Varin, ohoo!" diyordu kendi kendine. Ne var ki omuz silkmek her şeyi çözmüyor, içinde bir şey kalıyordu; ne tam belirlenebilen ne de susturulabilen bir tür iç sıkıntısı... Masasında "kâğıtlar" olduğu akşamlar adamlarının uykusunu kaçıran sıkıntıyla aynı şey olduğunu düşünüyordu Grange... *Petit Ardennais*'yi ve berkitilmiş eve kadar gelebilen Paris gazetelerini okuyup bitirdikten sonra, bazen neden "gazetelerin bu denli kötü olduklarına" bunca inatla inandığını merak ediyordu... Onlara bakılırsa hiçbir şey olmuyordu. Finlandiya savaşının sonuna yaklaştığı belliydi. Bir ara çok sözü edilmiş olan Doğu cephesinde ise her şey sakin görünüyor, görünüşte Kafkasya'nın petrol kuyuları alev almaya hâlâ karar verememişti. Asıl yangını denetlemek için yakılan, ufukları bir an dalgın dalgın kızarttıktan sonra artık kömüre kesen ve yavaş yavaş sönmekte olan küçük karşı ateşler... Şimdi de kuzeydoğu cephesinde biraz gürültülü bir sessizlik yayılmaya başlıyordu; sofrada davetlilerin, ordövrlerle ana yemekler arasındaki zamanın hiç de yakışık almayacak kadar uzadığını, dikkat çekmeden kendi kendilerine açığa vurmakta kullandıkları hafif hafif öksürmeler ve sandalye gıcırtılarıyla döşeli, bazen bir meleğin geçtiği söylenen, o bilinen sessizlik... Zira artık kulakları tırmalamaya başlamış olan bu sessizlik açlıktı ve görülen esnemeler de can sıkıntısından çok, artık bu açlığın dışa vurulmasını tamamlayan, ağızların o korkutucu açılışını düşündürüyordu. Kış yaşlanıyordu; sakinliğinin, Jules Verne'in buzların erimesiyle günden güne küçülen yüzer adası gibi, her yanından çatladığı hissediliyordu.

Gecenin korugana üşüştürdüğü, "kurtçuklarını" dediği bu iç karartıcı düşüncelerle bir süre al takke ver külâh boğuştuktan sonra, yatmadan önce bazen gidip yatağının baş ucuna asılı Belçika haritasına bir göz atıyordu Grange; "Petit Ardennais" gazetesinin Fransa, Almanya ve Belçika bayraklarıyla çevrili, sırası gelince noktalı çizgilerden kesilmek üzere hazırlanmış *ücretsiz eki* idi bu. Her defasında sarsılarak, "Peynirin çevresinde halka olup üstündeki kapağın kalkmasını bekleyen sinek

sürüsü gibi..." diye düşünüyordu. Haritanın kenarındaki ölçeği ve kendi tırnak törpüsünü kullanarak ciddi ciddi bazı uzaklıkları ölçüyordu. Hesap ortadaydı; Belçika desteği cılız kalıyordu. Almanya sınırından Meuse'e kadar yüz kilometre bile tutmuyordu; kendini hiç sıkmadan üç saatte alınacak yol... Neyse ki, ordulara hiç katlanamayan Ardenne kilometreleriydi bunlar, kim olsa bilirdi. 1914'te Joffre burada boyunun ölçüsünü almış, bu ders boşa de gitmemişti. Meuse'ün Liège kesiminin ötelerine dek kollarını atan uçsuz bucaksız ormanın kocaman yeşil lekesine bir tür ferahlama duygusuyla bakıyordu; gerçekten orman olarak, rastlanabilecek en ciddi ağaç deniziydi. Ayrıca bu denizin hiçbir kesimde Falizes hizasındaki kadar sık ve yoğun olmadığını da görüyordu. Kendi kendine takdirle "Tek bir açıklık bile yok!" derken ağzı kulaklarına varıyordu. Zaten güvenilir tanıklıklar da vardı. "Küçük ağaçlardan oluşmuş uçsuz bucaksız orman" yazmıştı Michelet; hiçbir ordu bu apaçık ve sakin tuzağın içine kör gibi girip kaybolamazdı. Başka bir deyişle, ormandan da beterdi burası, cengeldi. Üstelik Belçika ordusunu da hesaba katmak gerekiyordu: Tam on yedi tümen! Hazırladığı tahrip planları doğrusu olağanüstüydü. Grange yüzünü buruşturarak "Orman yolları mı?" diyordu kendi kendine, "birkaç ağaç devirdin mi tamamdır!" Ne var ki sorun da zaten –bu nokta sık sık kafasını kurcalıyordu– ağaçların bu kadar küçük olmasıydı. Ama insan her bakımdan şanslı olamazdı ki... Yatağının içinde bir süre Belçika ordusunu, planlanan yıkımları, tarihten çıkan dersleri düşünüyordu. Birisi Meuse ordusunu ayraç içine alan bu garip unutkanlığına dikkatini çekse, onu hayli şaşırtmış olurdu. Bu konu aklına bile gelmiyordu. Garip bir durumdu ama nedenlerini fazla kurcalamayı hiç istemeyeceği de belliydi. İlk yarı uykusunda, sakinleşmiş olarak ormanın boy atışını dinliyordu.

Ocak ayının ortalarına doğru, yolları tümden geçilmez hale getiren yoğun kar yağışlarından sonra, hava açtı ve öğle yemeği saatinde Meuse vadisi üzerinde bir Alman keşif uçağı göründü. Uzaklıktan dolayı çok yavaşlamış görünen, ara sıra güneşte parıldayan minicik bir pula benziyordu. Ardı sıra yumu-

şak bir "pat" sesiyle biribiri ardından patlayan bir dizi yuvarlak pamuk topağı da onu oldukça uzaktan izliyordu. Manzara hiç de savaş sahnesi gibi gelmedi Grange'a. Daha hoş, süslü bir yanı vardı; patlamaların arası gittikçe açılmakla birlikte, sanki duru sabahın mavi göğüne bir gökyüzü bahçıvanının eliyle sıra sıra çiçekler dikiliyordu. Uçak bir hafta boyunca her gün geldi. Grange, Meuse mevzilerindeki hafriyat ve inşaat çalışmalarının kar yüzünden daha iyi görülebilir hale geldiğini ve Almanların da bundan yararlanarak fotoğraf çekmeye çalıştıklarını sanıyordu. Kahve saatinde uçağın garip düzensiz homurtusu duyulunca koruganda bir anda bütün başlar pencereye çevriliyordu.

Gourcuff, uçağa doğru yan yan bakıp gözlerini kırpıştırarak "Bu kez tamam işte!" diye homurdanıyordu. Gözlerini komik bir biçimde miğferinin arkasına saklıyordu. Sorarlarsa güneşten dese de gerçekte bazen evceğizin damındaki arduvazları tıkırdatan küçük şarapnel parçacıklarından korumak içindi. Fakat uçaksavarlar hiç isabet kaydedemiyordu. Son savaşta *Taube*'lara ateş etmiş eski küflü 75'lik namlulardı bunlar.

Fincanını tekrar eline alan Olivon, bıkkın "Eski malzeme!" diyordu tarafsızca. Bir süre daha pencereden, insanın kulağına hoş gelen yumuşak patpatların, ağır bir tören salvosu temposuyla durgun maviliğe tohum saçması işitiliyordu.

"Varin küplere biniyordur şimdi" diye düşünüyordu Grange. "Keşiflerin ardından bugünlerde saldırı bekliyordur mutlaka..." Yüzbaşıyı, burun kanatlarını oynatıp ağzını biraz çarpıtarak birdenbire muhatabının karşısına dikildiği o küstahça tavrıyla, elleri arkasında, bürosunun içinde enine boyuna dolaşırken gözünün önüne getiriyordu: "Hâlâ anlamadınız mı?" Kimi günler berkitilmiş evin gerisindeki bölge Grange için tümüyle sisler içinde eriyip gidiyordu ama Varin asla! Yüzbaşı hep ürkütücü bir biçimde canlı kalıyordu. Belki de masasının üzerindeki nikelajlı telefonla kulaklığın üstüne konarak daha ilk çalışında susturan, kedi pençesinden bile hızlı o sabırsız eli yüzündendi. *Zorlu kapışma* anını kafasında tasarlamaya çalıştığında, Grange'ın gözünün önüne hep birtakım bulanık ve karmakarışık görüntüler geliyordu ama olağanüstü bir açık seçiklik gös-

teren bir tanesi bunun dışındaydı; telefonun üzerinde Varin'in kuru kemikli eli ile, aletin üstüne eğilmiş yüzdeki hareket eden tek yer olan dudakların o sinirli ve aç tiki... "Acaba neden bu görüntü benim için hem bu kadar açık ve belirgin hem de böyle son derece sevimsiz?" diye düşünüyordu. Bazen çocuk kaygısızlığıyla, bir gün uzaklarda, hayaletlere ve sürprizlere teslim olmuş bir dünyanın ucunda yitip gitmiş olan berkitilmiş evin arkalarında –ne de olsa savaştı bu, bomba yağacağını düşünmek mantıksız olamazdı elbette– Varin'in telefonu kesilse neler olacağını hayal etmeye çalışıyordu.

Haftanın sonuna doğru Çatı'yı çözülmekte olan buz kokan kalın bir sis sardı, Alman keşif uçuşları da durdu. Sonra hava yeniden açtı; kuru ve duru, dondurucu bir soğuk iki gün yaylanın üzerine çökerek neredeyse tamamen buzlanan yol berkitilmiş evin Falizes'le tüm bağlantısını kesti. Küçük kalede için için rüzgârsızlıktan yelkenleri sarkmış gemi mürettebatı hırçınlığı ve huysuzluğu kaynıyordu. Üçüncü gün erkenden soğuktan kıkırdayarak giyinmeye çalışan Grange, penceresinden, Les Buttés koruganından bir erin, karnına kadar kar içinde, yan patikalardan birinden çıktığını görerek şaşırdı. Les Buttés'dekiler ulaşılamayan Falizes'e Moriarmé'den gelen bir bildiriyi aktarıyorlardı. Alarm emriydi. *İlk* alarm..."Hayret, radyodan hiç ses yok..." diye tekrarlıyordu kendi kendine, inanamayarak. "Hem sonra bu karda..." Fakat masanın üzerindeki küçük dörtköşe kâğıdın yanında birdenbire karın hiç hükmü kalmıyor, radyonun sessizliği de insanın burnuna tuzak kokusu getiriyordu. Savaşta bir emir, bir haber, basit bir söylenti birdenbire her şeyin üzerine bir tutulma başlangıcının kuşkulu ışığını yayar, dünyayı yeni bir mevsimin içine devirirdi. Aradaki tahta perdenin arkasından , sökülen mekanizmaların beyaz tahtaya vuruşları (Grange her olasılığa karşı silahların elden geçirilmesini emretmişti), kafası iyice bozulmuş adamlarının hırçınlığını Grange'ın sinirlerine kadar iletiyordu. Alarmlara pek inanmazlardı gerçi ama yine de sinir olurlardı. Topluca oynanan Kaz Oyunu'ndaki "kuyu" hanesi gibi haftadan haftaya biriktirilip sağlama bağlanmış huzurlu ve rahat hayallerden, güvenlik öngörülerinden oluşan koskoca bir sermaye bir anda duman olup uçuyor, her şey yeniden sı-

fırdan başlıyordu. Sonra ordu Meuse'ün ardındaki en ücra köşelerine dek silkiniyor, bilgi toplamaya çalışıyor, uyanan bütün antenleriyle sınır boyunca tepinmeye başlıyordu. Öğleye doğru Yüzbaşı Varin berkitilmiş evin önünde belirdi. "Olivon şimdi size kahve ısıtır" dedi Grange oturdukları zaman. Boğazını temizleyip aşırı çekingenlik göstermeden burnunu biraz kaldırarak "Les Buttés'dekiler alarm emrini bana bu sabah iletti" diye de ekledi. Yüzbaşı omuz silkti.

"Ben de sizden fazlasını bilmiyorum azizim. Ama yine de bu kez bir şey olursa şaşarım. Éclaterie'yi tırmanırken üç kez yolda kaldık."

Tiksintiyle yolu gösterdikten sonra hemen hemen dalgın ve ilgisiz bir tavırla "Sizin burda her şey yolunda mı?" diye kaldığı yerden devam etti.

"Bildiğiniz gibi, mazgal kapakları hâlâ gönderilmedi..."

Yüzbaşı yine omuz silkti. Üç aydan beri bir türlü bulunup gönderilemeyen malzeme ve parçalar için ortalığı birbirine kattığını Moriarmé'de herkes biliyordu. Koruganlarının göz kapaklarının eksik olması bir sakatlık gibi ona acı veriyordu.

Buruk bir ifadeyle ağzını çarpıtarak "Biliyorum" dedi, "Kendim imal edemem ki..."

Kahvesini küçük yudumlarla, zaman zaman sessiz kalarak içiyordu. Grange "Ağzında bir bakla var ama çıkarmakta tereddüt ediyor..." diye düşünüyordu. Yüzbaşı fincanını bıraktı ve bütün ziyaretçilerin ister istemez yaptıkları gibi pencereden dışarı bir göz attı. Ormanın kovulsa da gitmeyen sessizliği deniz dibinde yatan gemi enkazına suyun gürültüsüzce dolması gibi bir anlığına odaya doluverdi.

Aniden sert bir tavırla "İnelim" dedi. Eriyen karların keskin soğuğu koruganın içinde hemen hemen dayanılmaz oluyordu. Tünel kapağının yanında betonun üstüne birkaç boş şişe saçılmıştı. Mazgal deliğinden çıplak betona bodrum pencerelerinin toz renkli zavallı aydınlığı, karlı gökten düşen yavan ve boz ışık, vuruyordu. "Karlar erimeden cephane sandıklarının altına ızgaralar uydurmak gerek" dedi yüzbaşı alçak sesle. "Kışın betonlar pas yuvası oluyor. Bu alarmın ardında gerçekten bir şeyler varsa, ne yapacağımızı ancak Tanrı bilir!"

Mazgaldan yola bakarak, yüksek sesle hayal kuruyormuş gibi devam etti:

"Herkes uyuyor. Yapmaya yapmaya yapmak gelmiyor içlerinden. Silah yağlamayı salla gitsin! Bu pis kardan sonra konuşlanmış silahların yarısı bile korugan hattına ateş açacak durumda olmayacak..."

Grange tanksavar topunun mekanizmasını açıp kapadı; mekanizma hassas ama sert bir "çat" sesiyle yerine oturdu.

"Sizin için söylemiyorum" dedi Varin düşünceli düşünceli. "Bu bir oran. Zaten, keşke paslanan yalnız toplar olsaydı..."

Yüzbaşı parmaklarının ucuyla yumuşak eldivenlerini dolaklarına vurup şaklattı ve çenesini kaldırarak burun kanatlarını Grange'a doğru küstahça oynattı.

"Boktan bir ordu azizim. Üstelik çok geçmeden boku yiyecek bir ordu olmaya istekli gibi görünüyor. Her neyse, bizim işimiz değil..." diye kesti birden. Sözlerine ağırlık veren o yırtıcı neşeye geri dönerek "Bir şey daha var Grange" diye devam etti kısa bir sessizlikten sonra, gözleri yerde, eldivenlerini giyerken. "Alaya atanmaya ne dersiniz?"

"Alaya mı?"

"Kadroları yeniden tamamlanmakta olan rütbe dışı bölüğe... Sizin gelişinizden beri asteğmen bakımından yeni zengin gibiyim. Harakiri için de seçimi bana bırakmak lütfunda bulunuyorlar."

Grange yüzbaşıya baktı ve birden kızardığını hissetti. Bu "rütbe dışı" bölük en ünlü "ballı" yerlerinden biriydi. Bir an sustuktan sonra "Ne diyeceğimi pek bilemiyorum" dedi hiç de mutlu görünmeden. "Hiç olmazsa bu onura neden layık görüldüğümü bilseydim..."

"Demek istediğimi herhalde iyi anlatamadım Grange" dedi yüzbaşı, elini bir anlığına onun omzuna koyarak. "Bana kalsa sizi burada tutardım..."

Grange "Öyleyse cevabım hayır" diye cevap verdi. Parmaklarının ucuyla da konunun kapandığını ifade eden bir hareket yaptı.

"Kesin kararlı mısın?"

"Kesin kararlıyım."

Yüzbaşı kaşlarını çatarak boğazını temizledi. Ayağının ucuyla boş bir şişeyi tünel kapağına doğru yuvarladı. Sıkılmış ve kararsız görünüyordu.

"Bu işte onur meselesi yapacak bir şey yok" dedi aniden Grange'a doğru dönerek. "Onurla monurla hiç ilgisi yok. Yönetmeliğe uygun, sıradan bir atamadan ibaret. Burası size göre bir görev değil. Yerinize bir astsubay gelir..."

"Hayır" dedi Grange yeniden, biraz boğuk bir sesle.

Yine sessizlik oldu.

"Kadın konusu mu yoksa?" dedi Varin. Yüzünde soğuk bir buruşma belirir gibi olmuştu. "*Libidosu* kendini böyle ifade ediyor herhalde" diye düşündü Grange. Bir an durduktan sonra devam etti: "Hayır. Pek öyle sayılmaz."

"Nedir öyleyse?"

"Sizin emrinizde kalmayı yeğlerim."

"Hayır" dedi yüzbaşı, parmaklarını tabancasının kılıfı üzerinde tıklatarak. Grange'a alaycı bir merakla bakıyor, buzları biraz çözülüyordu. "O olmaz işte! Hiç sanmıyorum... İnanmam..."

Koruganı gezdikten sonra bir süreliğine Grange'ın odasına çıktılar. Yüzbaşı bazı belgeler verdi, Grange kâğıtlara göz attı; aşağı yukarı her zamanki virvirdan ibaretti, Grange'ın "gümrük" adını verdiği şeyler... Koruganlardaki malzemenin bakımı, sınırda gözetimin sıkılaştırılması, tahrip kalıplarının ve dikenli tellerin yerleştirilmesi... Fakat bu kez bir yenilik de vardı: Alman zırhlı araçlarının dış hatlarının çizimlerini içeren bir dosya. Birden düşünceli bir tavır alan Grange defteri şöyle bir karıştırdı. Bu kez Siegfried hattından söz edilmiyordu. Savaş, hiç değişmeyen resmî cümlelerin ardında fazla olgunlaşmış meyve gibi çürümeye başlıyordu; yeni yılla birlikte, hiç fark edilmeden öbür yamaca atlamıştı işte...

"Ya, evet!" dedi Grange'ın omuzunun üstünden bakan yüzbaşı. "Biraz ciddi olmaya başlıyorlar nihayet..." Yüzbaşının dilinde bu adlandırılmayan üçüncü kişiler hiçbir zaman Almanlar değildi. *Onlar* deyince yalnızca güç ve yetkinin fırtınalı üst bölgelerini, kendilerinden zihniyetçe kopmuşluğunu için için bilediği *büyük şefleri* kastederdi. Grange zaman zaman kendisini yüzbaşıya yakınlaştıran duygudaşlığa şaşırarak "Aslında bu

adam düşmüş Meleğin takımından" diyordu. "Ama uzmanlaşmış bir Lucifer'ci. Tanrısını yıldızlı omuzlarda görüyor..."

"Eminim saatin farkındasınızdır" dedi. Zoraki gülümsüyordu. Aralarındaki eski *küskünlük* bir anda yeniden doğuyor, Grange'a yine batmaya başlıyordu.

"Aşağı yukarı..." dedi yüzbaşı, yapmacık bir telaşsızlıkla sigarasını yakarak. Eldivenlerinin ucunu defterin üzerinde gezdirdi.

"... Söylemedi demeyin; riske girmiyorum. Şunlar var ya, kırlangıçlarla birlikte geldiklerini göreceksiniz."

Bir süre aylak aylak pencereden baktılar, sonra yine kahve içtiler. Öğle güneşi biraz dirilmeye başlamıştı; orman yolu yer yer kahverengi lekelerle alacalanıyordu. Eriyen karların, saçaklardan damla damla kümesin üstüne düştüğü işitiliyordu.

"Niçin burada kalmak istiyorsunuz?" diye birden söze girdi Varin. Grange'ın yanıt girişimini "Hayır!" diye eliyle durdurdu. "İzin verin. Ben gönüllüleri sevmem. Ne olduklarını bilirim. Şimdi tutup da bana ilk saflarda çarpışmak için kalmak istediğinizi söylerseniz gözümden düşersiniz. Size inanmam da."

"Hayır" dedi Grange, "nedeni o değil. Burası hoşuma gidiyor işte..."

Kendi ağzından çıkanları dışarıdan, başkasıymış gibi dinliyordu âdeta. Kalış nedenleri hakkında birdenbire bu kadar bilgiç kesilmesine de şaşıyordu.

"Evet, evet, sebep bu olmalı" dedi yüzbaşı bir an sessizlikten sonra. Yine sabit gözlerle önünde uzanan yola bakıyordu. "Amma da tuhafsınız!" diye ekledi, biraz zoraki bir gülüşle.

Veda etmek üzere ayağa kalkarak miğferinin kayışını sıktı. Büyük kartal burnu ve gözlerini çevreleyen ağır halkalarla yüzü bir anda yorgunluktan incelmiş o sert ve yakışıklı maskesini takınmıştı.

"Demek son söz söylendi" dedi ilk kez içtenliğe benzer bir ifadeyle elini Grange'a uzatarak, "... 'tekrar okuduğu halde ifadesinde ısrar ediyor'... Soruşturma tutanaklarında söylendiği gibi..."

"Israr ediyor" dedi Grange da. "Hoşunuza gittiğinden pek emin değilim ama..."

"Yanılıyorsunuz azizim" dedi Varin ciddiyetle. Bir yandan da sigarasını yakıyordu. "Savaşı, kendi firar biçimlerini kendileri seçmiş adamlarla birlikte yapmaktan hiç de gocunmam ben."

Grange, akşam geç vakit kısa bir gezintiye çıktı. Yüzbaşıyla konuşması huzurunu kaçırmıştı, hava almaya ihtiyacı vardı. Onu asıl şaşırtan, durup dururken içinde beliren âdeta hayvanca orada kalmak arzusunda Mona'nın ne kadar az yer tuttuğunu yüzbaşıyla konuşurken birdenbire anlamış olmasıydı.

"Burada yaşamak için mi?" diye neredeyse yüksek sesle söylendi. Çıplak ağaç gövdelerinin arasından, beton duvardan gözyaşları gibi süzülüp dikenli tellere dek ulaşan pas sızıntılarıyla pek zavallı görünen şalesine, konserve kutuları dikilmiş küçük bahçeye, kümes dedikleri derme çatma kulübeye bakıp omuz silkti. Ha orası olmuş ha başka yer, hiçbir kışla onun için fark etmezdi. Hayır, başka şey vardı işin içinde. Falizes'de yaşadığı coşku ve heyecanı ona en iyi hatırlatan ve içinde hiçbir yerde olmadığı kadar rahat soluk aldığı izlenimini duyduğu anı, küçükken tatilde rüzgârda savrularak deniz kıyısına inişleriydi... Kıyıdan daha birkaç kilometre uzaktayken trenin penceresinden ağaçların yavaş yavaş küçülüp eciş bücüş fidanlara dönüştüğünü görür görmez benliğini saran o heyecan... Otel odasının pencerelerinin doğrudan doğruya dalgalara bakmaması olasılığını düşünür düşünmez boğazına yapışan o korkulu sıkıntı... Ertesi gün plajda yapacağı kumdan kaleler vardı bir de... Yalnızca öylece dikilmeleri bile yüreğini başka türlü attırıyordu zira az sonra gelgitte suların yükselip her şeyi süpüreceğini biliyordu ama aynı zamanda yapacağına inanmıyordu da...

Akşam, birkaç mektup yazdıktan –bu iş gittikçe bir angarya halini alıyor, derdini anlatmak için pek çok engeli aşması gerekiyordu– ve günlük raporu imzaladıktan sonra erkenden yattı. Uzun kış akşamlarında, ince bir tahta perdeyle ayrılmış koğuştan gelen gürültülü solukları dinleyerek kitap okumayı seviyordu. Yatağının baş ucuna asılı koruganın anahtarıyla, çevresini saran berkitilmiş evin, tamamen yalıtılmış ve kendi üzerine kapanmış, tüm ambar kapaklarını kapayıp seyir durumuna geçmiş gemi gibi gecenin içinde sürüklendiğini hissetmek hoşuna gidiyordu. Fakat o akşam rafa uzanıp kitap yerine yüzbaşı-

nın bıraktığı çizim dosyasını alarak uzun uzun karıştırdı. Daha önce hiçbir yerde görmediği bu ağır, hantal şekiller egzotik, tekniğin gerekleri arasında her nasılsa Fafnir'in anısını saklamanın da yolunu bulan Alman savaş makinelerine özgü o barok, dramatik ve ürkütücü yönleriyle âdeta başka bir dünyaya ait gibi görünüyordu. *"Weird"* dedi içinden. Fransızcada bunu anlatacak kelime yoktu. Tiksinmeyle karışık garip bir büyülenme içinde, gözlerini defterden ayıramıyordu Grange. Dışarıda, Ardenne'in ağır yağmuru geceyle birlikte yağmaya başlıyor; kar, damlaların trampet çalışını yumuşatıyor, boğuyordu. Grange zaman zaman istemeden kulak kabartıyor, sanki açık saçık fotoğraflara bakıyormuş gibi yakalanmaktan korkarak, koğuştan gelen gürültüleri dinliyordu.

Grange, kış sonuna doğru izine çıktı. Paris, yeni ağaran ıslak tan yeriyle, kirli boz, pis ve itici görünüyordu. İndiği otelde maviye boyanmış lambalar yatağın üzerine, dokunma duyusunu yanıltan, el yordamına dönüştüren soğuk ve çöllük bir hastane aydınlığı serpiyordu. Sıcaklık yalnızca vücutların birbirini kucakladığı yerlerde, barların ve tiyatroların aydınlık mağaralarında geri geliyordu; sanki yaşam bölgesi buzul çağlarında olduğu gibi, yeraltına sığınmıştı. Grange o kahveden bu kahveye dolaşarak birkaç eski dostluğu canlandırdı ama artık candan yürekten istemiyordu böyle şeyleri. Aslında eksik olan, kentin kalbiydi; Paris artık bir gardan, iki tren arasında açılıp kapanan kapılardan başka bir şey değildi. Geceleri taş kömürü renginde ev sıralarının arasındaki hendeklerde lambaların küçük isli sinyalleri yanıp sönüyordu. Baharın ilk günlerinin hâlâ süren soğuğuna karşın, gezintiye çıkanlar yine de parklarda oturuyor, ellerini kavuşturup taşınma öncesinde hem aylak hem kaygılı bakışlarını evlerinin üzerinde son kez gezdiren insanlar gibi kente bakıyorlardı. Üzerine düşen ışıklar azalınca, kent yumuşak tüyden kılıfını yitirmiş, artık içindeki sert çekirdeğe dokunulur olmuştu. Öteden beri taşıdığı, yolların düğüm olduğu yer niteliği meydana çıkmıştı. Şimdi, Roma İmparatorluğu'nun geç dönemindeki kentler gibi, ordu ile kırsal kesimin "villaları" arasında zayıflıyor, küçü-

lüyordu. Kalbi yalnızca devletçe *el konmuş* kadro dışı yedek personelin yoksullaşmış kanıyla çarpıyor, zaman zaman boş sokaklarının dibinden, sınırlardan doğru yükselen belli belirsiz fırtınanın gümbürtüsünü dinliyordu.

Grange'ın canı sıkılıyordu, yeniden trene binip taşraya gitti. Birden çözülen buzlar, eriyen karlar yüzünden Vienne Nehri taşmış; acı, bulanık, salya gibi suları yeşermeye başlayan alçak çayırları basmıştı. Ama Chinonnais bölgesinin vadilerinde, Touraine'in hafif mavisi her yerde tepelerin üzerine oturmuştu bile. Gözenekli kalker yamaçları kaplayan soyunmuş baltalık korularda, kışın bıraktığı kuru çalı çırpı arasından yer yer sarı alevcikler gibi taze bitki filizleri uç veriyordu. Grange sabah erkenden otelinden çıkıyor, henüz çıplak kavakların arasından görünen, sisten uzun eşarplara sarınmış Vienne'i sağına alarak yürüyordu. Vadinin bir dönemecinde birdenbire, beyaz tozdan unlara bulanmış değirmenci yollarının ortasında, güneşle birlikte kalkmış, sık mavi pullarla örtülü damlarıyla sabah sisinin içinden bir lüfer sürüsünü aratmayacak sedef parıltılarıyla çıkan, dua kitaplarındaki minyatürleri andıran tertemiz şirin bir kasaba, küçük köprüsünün ucunda mütevazı tepeciğine yaslanmış duruyor; evlerinin üzerinde, çok yukarılarda, şatonun geniş ve yüksek duvarı iki elle tutulup boylu boyunca açılmış bir kıraliık baş bağı gibi yayılıyordu. Pazara gelen ilk köylü arabalarıyla birlikte köprüyü geçen Grange taflan saksılarının arkasına sığınmış minicik kahvede, dar ve yokuşlu sokaklarda demir çemberli arabaların ve arnavut kaldırımlarında yuvarlanan fıçıların gürültüsünü dinleyerek erkenden, hatta bazen aç karnına, Vienne tepelerinin o hafif pembe şarabından içiyordu.

Kasaba ona boğucu gelmiyordu. Tersine, zamandan koparılmış, efsanevi bir Epinal resminde tazelenmiş gibi görünüyordu. O zamana dek görülmedik garip bir ışık, XV. yüzyılın bir köşesinde bir an kuşkuyla geziniyordu. Chinon Şatosu'nun demir parmaklıklı kapısı kalkıyor; kemerlerin altından, "şatosu elinden alınmış Akitanya Prensi[6]"nin, bir yanında Orléans'lı Bakire[7]

6 "Le Prince d'Aquitaine à la tour abolie": Gérard de Nerval'in ünlü *El Desdischado* adlı şiirinden. (ç.n.)

7 Jeanne d'Arc. (ç.n.)

öbür yanında Mavi Sakal olduğu halde, boru sesleri arasında törenle çıktığı görülüyordu. Dünya başlıca eklemlerinden birkaçını gevşetmiş; birden yürek şaha kalkıyor, *olabilirlik* patlama yapıyor, büyük yollar bir an için "büyük kovulmuşlara" açılıyordu...

Yörede hoşuna giden başka bir şey de buraların taşıydı. Güneşte kuru ve kırılgan kalan, içinden yer yer kamışlıkların fışkırdığı sudan aynaların nemliliğinde yumuşayan ve pul pul, yaprak yaprak dökülen, incecik duman rengi çizgilerle damarlanan ve yer yer kurutma kâğıdı gibi topaklı/taneli bir yapı gösteren, girinti ve çıkıntılarında Roquefort peynirininkilere benzeyen ince ve sertleşmiş küfler tarafından kemirilen, tebeşir gibi beyaz ve gözenekli volkanik bir kalkerdi bu. Havadan aldığı ince duyum ve izlenimleri hav gibi üstünde taşıyan derin ve duygun bir deriye sahip, özsuyu bol, kadınsı bir yapı malzemesiydi. "Rillettes"[8] ve şarapla yaptığı başa döndüren kahvaltılarla keyfi iyice yerine gelmiş olan Grange, Vienne'in evlerin bulunduğu yakasında oyalanarak Chinon'a dönerken, kapalı demir parmaklıklarının ve yer yer gülhatmilerin çiçeksiz gövdelerinin göründüğü eski tarz çiçek tarhlarının arkasında rahatlarına bakan gizli taşra evlerini seyrediyordu. Şu sıralar, ötekilerden daha çok kaynaşmış evlerdi bunlar; tatlı köpüklü ışıkta, bahçede kadınlar gibi sessizce yayılıyorlardı...

Zaten burada insanlar da savaştan hiç söz etmiyor, hatta bu konuyla özellikle ilgileniyormuş gibi bile davranmıyorlardı. Paris'in oldukça boğucu atmosferi, fazla belirgin ve ağır iç bunaltısı, buralarda köylü bilgeliğinin deneyimle bildiği ve ölçüsünü aldığı, vadesi dolunca nasıl olsa başa gelecek doğal hava olayları kategorisine doğru sapıyordu. Hiçbir zaman bir topluluk heyecanı yaratmamış olan; her bireyin içinde gizlice hep *ben* diyen ve asla *biz*, *insanlar* demeyen, insanları sayıları kadar küçük özel evrenlere kilitleyen bu ruhsuz ve şarkısız savaş, kırları kentten çok daha az etkiliyor ve şaşırtıyordu. Zira onların zihinsel alışkanlıklarına –bencil ve kısa hesaplar; doğası gereği belirsiz ve baştan savan bir gelecekle kurulan, kaderine razı ve biraz sahtekâr

8 Söz konusu bölgenin ünlü yerel yemeği olan, kıyılıp yağda pişirilmiş domuz veya kaz eti. (ç.n.)

bir ilişki– ters düşmüyordu. Sanki buralarda hiçbir şey değişmemişti. El emeği kaynaklarının biraz garip bir biçimde azalmasının dışında... Silah başında ölümcül bir çarpışmanın beklendiği değil de, uzun vadeli bir güçlenme amacıyla, gençlerini kitleler halinde, yavaş yavaş, bastıra bastıra, fazla savunmasız bulunan sınır bölgelerine taşıyıp yerleştiren bir ülke geliyordu insanın aklına. "Ne tuhaf" diyordu Grange kendi kendine, "bu yıldırım harbi çağında sınırlara ordu değil, koloni yerleşiyor! Bir iki yıl daha geçerse bu 'ordu' kök salacak buralarda. Yeniliğin belirtisi, şimdiden hem Moriarmé'de hem de başka yerlerde subayların üçte birinin eşlerini de getirmiş olması. Ben bile..." Vienne kıyısındaki kavaklara bakan ferah, aydınlık odasında küçük hasır masasının başında aylak aylak oturup Çatı'ya ilişkin en sevdiği hayallerinden birine dalıyordu. Bu savaşta hiçbir şey ötekilere benzemiyordu; barışın gevşeye gevşeye yozlaşıp çürümesi, sonsuza dek uzayacak, ölürcesine bir günbatımıydı bu. Öylesine uzundu ki insan elinde olmaksızın bu garip ara mevsimin, uykusuz gecelerin ışığına bu dalışların ardından, yeni bir günün hiç kesintisiz öncekine kaynayıvermesinin hayalini bile kurabilirdi. Belki de ülke sınır bölgelerine, uzun yıllar kalması için bir lüks nüfus, tembel ve şiddete meyilli bir askerî sınıf salgılayıp yerleştirecekti. Günlük ekmeği için sivillere güvenen, sonra da çölün silahlı göçebelerinin kenarlardaki ekip biçen yerleşik halktan haraç alması gibi, bunu hak olarak isteyen zorba bir kast... Hükmettikleri uçurumlarının kıyısında maddi kaygılardan uzak yaşayan, yalnızca işaretler ve belirtileri tanıyan, deniz kıyılarındaki eski gözetleme kulelerindeki gibi yalnızca karanlığa, felakete ilişkin belirsizliklerle işi olan bir tür sınır serserileri ya da gezintiye çıkmış kıyamet seyircileri... "Öyle de olsa" diyordu Grange, gittikçe hayalciliğe vurarak, "bu da bir yaşam biçimi olmaz mıydı pekalâ?"

Zaman zaman Mona'ya kısa kısa, biraz da çocukça mektuplar yazıyordu. Onun bu kadar açıkça görülen, güneşe kendini vermiş bitki havası; yaşam boyunca böyle dosdoğru ve güzbüzce boy atış biçimi, elinde olmaksızın Grange'ın ruhunu da kat kat açıyordu. Güneş altında bir ağacın eğri büğrü dallarından utanmaması gibi, o da Mona'nın ışığı altında ruhunun gizli

köşelerini açmaktan utanmıyordu. Yalnız o garip serbest düşüş duygusu, kötü huy gibi içine yerleşen ve dalga dalga inip çıkan o bulantı vardı ki Mona'ya hiç söz etmiyordu ama belki de asıl önemli olan buydu. Üstüne o hafif baş dönmesi geldiğinde "korugana inmek" dediği şeydi bu. Bunun dışında, askerî sansürün mektuplarını ulu orta açtığı düşüncesinin bile kendisini ne derece felce uğrattığını hissettikçe, Mona'yla çırılçıplak yaşadığını daha iyi anlıyordu.

Yola çıkmadan bir gün önce, Mona'ya ilişkin oldukça garip bir erotik rüya gördü. Darağacına ya da yüksek bir dala, her ne idiyse çok yüksek bir yere asılmıştı. Hava da güneşliydi. Bu –en azından– rahatsız konum ilk bakışta hiç de sakınca yaratmıyor olmalıydı ki aydınlık manzarayı ve altında, çok uzaklardaki top top yayılmış ağaçların doruklarını büyük bir zevkle seyrediyordu. Fakat içini dolduran kösnül sevincin asıl odağı çok daha yakındı. Altında Mona da, onun ayak bileklerine sıkıca bağlanmış bir ipe boynundan asılıydı. Üstelik ip o kadar kısaydı ki ayakları zaman zaman Mona'nın sarı saçlarına değiyordu. Rüzgâr ikisini de serin serin, yavaş yavaş sallıyor, hoşlarına gidiyordu. Mona'nın boğazını sıkan ipten, özellikle hafif çırpınma ve kasılmalarla omuzlarını oynattıkça Grange'ın sıkıca bağlı ayak bileklerine ve üstteki ipin de gittikçe sıktığı boynuna –kendi canlı ve çıplak *ağırlığından* gelip bedenini çekip uzatan, delip geçen ve mutluluğa doyuran– öylesine hoş ve tatlı bir duygu ulaşıyordu ki, o zamana dek hiç duymadığı bir cinsel zevk alıyordu. Bu tehlikeli cambazlık da asılanlara özgü o son yüz kızartıcı olayla son buluyordu.

Grange, rüyanın bu tuhaf fikrini izleyen gün boyunca yorucu, bitirici bir tür sıcaklık içinde yüzdü. "Ne olursa olsun" diyordu kendi kendine, "duyguları gerçekten altüst eden bir yakınlık ve birliktelik sahnesi, garip ve dokunaklı bir aşk rüyasıydı..." Sessizlik, yükseklik, denizin mırıltısı, rüzgârın ağaçların tepelerini yontmaya başladığı taşlık doruklarda ya da gözün yukarıdan aşağı bir kentin göbeğine daldığı yüksek yarların üzerinde duyulan izlenimlerdi.

Moriarmé'ye indiği zaman Çatı ona artık eskisi gibi görünmedi. Meuse boyunca yeni beton yapıların kalıpları sökülmüş-

tü; insan ötede beride çıplak duvarların taze boz rengine takılan gözünü bu görüntüden alamıyordu. Küçük kent her zamankinden çok askerle dolmuştu. Meuse cephesinin nüfusu artıyordu; Çatı'nın ıssızlığı içine dağılmış irili ufaklı birliklerin bulunduğu her yerde, süvari kuvvetleri nehri geçmiş, berkitilmiş evler hattına dek ilerlemişti. Touraine yöresine göre hayli gecikmeyle de olsa Çatı'ya da bahar gelmişti. Hem de şimdiden pırıl pırıl bir bahar... Küçük kaleye çıkan yolda, batı yelinin yıkadığı havanın tazeliğine doyum olmuyor, insan etrafa yaprak ve kuş saçarak kırma taş kaplı yolu bile istila etmeye çalışan yeni fışkırmış çimenlerle kaplı iki banketin arasına dalıyordu. Ama sağlıksız, garip bir bahardı bu gelen; eriyen karların ıslaklığından yeni kurulanmış olan Çatı'nın üzerine böyle hızla çullandığını görmek, ardında kendisini dürtükleyen ve itip kakan, kavrulmuş toprağı kemiklerine dek bitkiden arındıran alevler içindeki ormanların çatırtılarıyla dolu o sıcak yazlardan birinin bulunduğu hissini uyandırıyordu. Hâlâ soğuk göğün altında yabancı, erken Paskalya gibi vaktinden önce gelen bir bahardı bu. Grange mevsimin bu paniklemiş, fırtınalı ivecenliğine şaşarak etrafına bakıyordu; sanki telaş içinde tüm balkonlarını çiçeklerle donatan ve daha şafaktan itibaren sokaklarına halılar seren bilmediği bir kente gelmişti... Sanki biri bekleniyordu...

Adamlarını yüzleri bir karış buldu. İlkbahar biraz fazla hareket getirmişti. Meuse'ün arkasında lüks sayılabilecek bir tümen atış alanı düzenlenmişti; küçük vagoncuklar üzerinde giden hareketli hedefler bile vardı. Hervouët'yle Gourcuff, koruganlardaki tanksavar toplarını kullanacak ekiplerle birlikte haftada iki kez orada eğitim yapmaya başlamışlardı.

"Cephe hareketleniyor!" diyordu Olivon mutsuz bir sesle. Grange daha yeni dönmüştü ki sınırda birkaç gün için tekrar alarm verildi: Almanlar Norveç'i işgal ediyordu. Demek bu kez buzlar gerçekten çözülüyordu... Artık berkitilmiş eve ulaşabilen telefon Grange'ı Moriarmé'ye daha sık çağırıyordu. Vakit öğleyi geçer geçmez, sarı evlerin duvarları boyunca bekleyen sıcak, yaya kaldırımlarından buram buram yükseliyor; kasaba, vadisinin dibinde, ekşimiş ve acımış bir nemlilik içinde pişiyor-

du. Artık arı kovanı gibi uğuldamaya başlamış karargâhları ve dolaşan kötü söylentileriyle Moriarmé, Grange'a çekilmez geliyordu. Vebanın üstüne kuluçkaya yatmış bir kentti. Grange ancak Çatı'ya çıkan yokuşlarda, ağaçların gölgesinin bir anda yolu yuttuğu yerlerde, biraz taze hava bulabiliyordu. Éclaterie'ye varınca bir süre yoldan ayrılıp yarın kenarına kadar ilerliyordu. Tekrar yola düşmeden önce, sararmaya başlamış ışıkta, oradaki bankta bir süre oturuyordu. Ormanlarla kaplı, kurşun gibi bir sıcaklıkla, perdeden süzülen bir akvaryum aydınlığıyla dolu koskoca sirkin ortasında, vadinin ta dibinde yalnızca gri taşlarının sıcaklığına yumulup çöreklenmiş küçük kasaba ile yeşil loşluğun içinde havuzda bir sazan gibi hafifçe kımıldayan Meuse görünüyordu. "Ne bekleniyor burada?" diyordu kendi kendine. O tanıdık yavan, ılımış ve mide bulandırıcı su tadı geliyordu ağzına. Dünya aniden anlatılamayacak kadar yabancı, kayıtsız ve kendisinden fersahlarca uzaklıkla ayrılmış gibi geliyordu. Sanki gözlerinin önündeki her şey eriyip yok oluyor; hâlâ bozulmamış görüntüsünü netameli ve yağ gibi nehir boyunca sinsi sinsi akıtıp boşaltıyor ve umutsuzca, tükenmezce gidiyor, gidiyordu.

Derken mayıs geldi; ilk sıcaklar hemen çatlayıp sık yapraklı ormanlara yapışıp kalmış gibi günlerce öğleden akşama kadar Çatı'nın üstünde dolaşan yumuşak ve kuru gürültülü fırtınalar doğurdu. Varin'in ikide bir kendisini telefona çağırmasına karşın (yüzbaşı artık emrindeki birlik komutanlarını, oltaya takıldıktan sonra çekilmeyip gezmeye bırakılan balık gibi telinin ucunda tutuyor, hatta ara sıra *misinayı gevşeterek* biraz serbestlik bile tanıyordu), Grange koruganda kalmayı sevmiyordu. Ev sanki üstüne çöküyor, keyfi ancak açık havada yerine geliyordu. Öğleden sonra çoğu kez, dikenli tel çekme işinin bitmek üzere olduğu Fraitures'e gidip çalışmalara bir göz atıyordu. Son çamlıklara hâkim sırtı tırmanıp da çevresinde ıssız *yüksek alan bataklıklarının* çalkantılı hava ve bulutlarla kaplı açıklığını hissedince, ambardan güverteye çıkan denizcilerin o ani neşesine kapılıyordu. *Bataklık*, turba yosunları ve bataklık çayı bitkileriy

le kaplı, yerin biraz yükseldiği kenar kesimleri akdiken çiçeklerinin kısa sarı aleviyle kemirilen, verimsiz ve kepir bir toprak parçasıydı. Kuzey Kutbu bozkırları gibi liken ve çürümüş saman rengindeki bu grimtırak *tepeciklerin* derisini, yer yer ürküntü veren ve yüzeylerinde kırışıklar gezinen su birikintileri kalaylıyordu. *Fagne*'ın ta ucunda, henüz yükselmemiş ağaç perdesinin kapandığı yerde, ceketlerini atmış birkaç asker tenha araziye yayılmış, kazıklar çakıyor ve hiç acele etmeden dikenli tel geriyorlardı. Yaz akşamları kasabaların çevresindeki küçük bahçelerde çapa, kürek ve makasların açık gecelerde geç vakitlere kadar süren yorgun ve telaşlı işleyişleri, uzaklıktan dolayı zayıflamış olarak burada da işitiliyordu. Ağır buharlarla kazanlaşan kocaman dilsiz ve ağır gökyüzü, bu *Şabbat* toprağında boş zamanlarında omca sıralarına çangal çakmakla uğraşan bu minicik acemi ustaların çevresinde bir boşluk, garip bir sessizlik yaratıyordu. Grange uzunca bir süre, göz kapaklarının altından, içi sıkılarak, bu uyduruk şantiyede hüküm süren *tatlı rehaveti* seyrediyor; bu uçsuz bucaksız göğün ve bu geniş ormanlık ufukların karşısında, karanlık, hayvanca bir kuşku gelip karın boşluğuna oturarak sanki şimdi, burada, birdenbire, anlaşılmaz ve vahim bir hesap hatası, bir ölçek yanlışı yapılmış gibi, onu sarsıyor, kemiriyordu. "Alésia Kuşatması[9] başlıyor galiba" diyordu kararsız. "Vakti de gelmişti zaten!" Bunun üzerine omuzlarını silkiyordu ama Varin'i düşünmekten de kendini alamıyordu. İşte o zaman içinde, midesinin altında, nahoş önsezilerin yumaklandığı yerde, kötü bir kasılma yeniden kendini gösteriyordu. Birilerine haber vermek, bir alarm düzeneğini harekete geçirmek ivedilik kazanmış gibi geliyordu. Şantiyenin biraz ötesinde, çıplak arazinin ortasına dikilmiş bir kazığa makineli tüfek asılmıştı. Tüfeği kullanmakla görevli, Değnek Jim denen er, elleri ensesinin altında, ayaklarını yelpaze gibi açmış sırtüstü yatıyor, ıslıkla keyifli havalar çalıyordu. "Durumun farkında değiller" diye düşünüyordu Grange, somurtkan ve öfkeli. Bir an Varin, süvari teğmeni, Norveç, bir

9 M.Ö. 52 yılında Romalı general Jül Sezar, Vercingetorix komutasındaki son Galyalı kuvvetlerini bugünkü Doğu Fransa'da bulunan Alésia Kalesi'nde kuşatıp yenmiş ve Galya'yı Roma topraklarına katmıştı. (ç.n.)

türlü gelmeyen mazgal kapakları karmakarışık biçimde, sifon çekilince suyun şarıltıyla boşanması gibi kafatasının içinde yuvarlanıp gidiyordu.

Mayısın ilk haftasının sonlarına doğru bir akşam, yemeğin erken bitmesinden yararlanarak Hervouët'yle birlikte istihkâmcıların yeni bir kesim yeri açtıkları 403 rakımlı tepeyi denetlemeye gitti. Hava açık ve aydınlık fakat ağırdı. Ormanda en ufak bir esinti bile yoktu. Kenarları yaban çileği bitkileriyle dolu kıvrımlı bir patikadan gidiyor, konuşmaya ara verildiği anlarda her ikisi de ellerinde olmadan etrafa kulak kabartıyordu. Hayvanlar bile yattığı halde hâlâ ortadan çekilmeyen, bir ölü gözünün bebeği gibi sonuna dek açık bu içi boşalmış aydınlık onları şaşırtıyordu. Hervouët zaten fazla konuşmazdı. Buralarda çok yüksek ağaçlardan oluşan, iri iri ve ağır yıldızların şimdiden kararmaya başlayan çimenlere düştüğü uyuşmuş ormandan geçerken, içgüdüsel olarak, dizlere sürtünen soğuk otların bitmez tükenmez hışırtısından başka sesin duyulmadığı devriye saatlerinin uzun adımlarına ve sessizliğine geri dönüyorlardı. Grange'ın zihninde garip bir fikir baş veriyordu; sanki bu sıra dışı ormanda, kendi yaşamının içinde yürür gibi yürüyordu. Dünya korkmaktan ve önceden sezmekten bıkmış, bunaltı ve yorgunlukla kafayı bulmuş, zeytin bahçesindeymiş gibi uykuya yatmış olduğu halde gün de onunla birlikte sönüp gitmemişti. Soğuk ve duru, görkemli ışık insanların kaygılarına yenilmemiş hâlâ ortada duruyor, yalnızca kendisi için boşaltılmış dünyanın üstünde vaktinden önce aralanan ve bir yere bakıyormuş gibi görünen yırtıcı gece kuşlarının göz bebekleri gibi yanar görünüyordu. Korkudan da arzudan da arınmış garip bir alacakaranlık kuşağı aydınlığı, ölü bir Ay'ı ısıtmaksızın aydınlatan ışık gibi masum bir parıltıydı bu.

Ağaç kesimlerinin baltalık ormanı kemirmeye başladığı sırta yaklaştıklarında ortalık henüz oldukça aydınlıktı. Eğimli gelen ışık, son günlerde yağan fırtınalı yağmurların doldurduğu tekerlek izleri boyunca, sanki yola bulanık sudan iki ray döşemişti. Taze otlarla kaplı yol kenarlarından gençleşmiş toprak kokusu, tere bahçesi tazeliği yükseliyordu. Açıklığın ta dibindeki ağaç perdesinden de aralıklı olarak, bir guguk kuşunun yal

nız çağrısı duyuluyordu. Hervouët Grange'a çok yükseklerde, iri bulutların yuvarlandığı bir gökyüzü fonunun önünde, yanmış kâğıdın ateş üzerinde havada kalması gibi ormandan yükselen soluklar tarafından taşınarak âdeta canlı değilmişçesine ağır ağır dönen bir şahin gösterdi. Kuşun bu hareketsiz gözcülüğü ormanın ezilen sessizliğine bir tür zehir katıyordu. Grange, Hervouët'nin bir omuz hareketiyle tüfeğinin kayışını eline kaydırdığını gördü. "Saçmalama!" dedi koluna dokunarak. Ormanda duyulan her silah sesi, Moriarmé'den av çetelesi olarak bir yığın kâğıdın anında üstlerine boşalması demekti.

Hervouët gene bir omuz silkmesiyle tüfeğini düzelterek tekerlek izine okkkalı bir tükürük savurdu.

"Orman bekçileri!" dedi küskünce yüzünü buruşturarak.

"Savaştan sonra istediğin kadar avlanırsın. Sonuçta burada bizimle uğraşmıyorlar ya..."

"Orası öyle" dedi Hervouët. Şaşkın, ne yapacağını bilemez bir hali vardı. Dayak yemiş köpek gibi bakıyordu. "Hatta fazla rahatız."

"Ne o? Dövüşmek mi istiyorsun yoksa?"

"Acelemiz yok teğmenim." Omuzlarını silkerek Grange'ın yüzüne baktı. "Hiç acelemiz yok... Ama burada, böyle... Bir tuhaf oluyor insan..."

Eliyle boş ormanı işaret ederek başını salladı.

"... Desteklemiyorlar bizi..."

Ağaç kesim yerini üstünkörü, şöyle bir dolaştılar. Kesimin yapıldığı baltalık koru çok genç ağaçlardan meydana gelmişti. Daha önce yontulmuş kazıkların hiçbiri ölçülere uygun kalınlıkta değildi; zaten işin de son derece gevşek ve baştan savma yürüdüğü açıkça görülüyordu. Henüz yontulmamış incecik tomruk kümelerinin yanındaki koruluğa yaslanmış derme çatma kulübeye girdiler. İçeride oturak görevi yapan kabaca yontulmuş üç dört kütük vardı. Birinin üzerine, bir şeyin simgesiymiş gibi bir deste oyun kâğıdıyla iki boş şişe koyulmuştu. Artık güneş altında kışlayan bu savaşın *natürmort* tablosuydu sanki... Grange ellerini ceplerine sokarak oturmadan perişan kulübeyi Varin'i aratmayan bir bakışla süzerek suratını buruşturdu.

"Ulusal Atölyeler[10]..." diye tısladı dişlerinin arasından... "Ama ödedikleri ücretin karşılığında başka ne beklenirdi ki?"

Eliyle süpürür gibi bir hareket yaptı. Bu "ormanda uyuyan ordu"nun yaptığı şekerlemenin kendisini de ilgilendirdiğini ancak şöyle böyle hissedebiliyordu. Hatta zihninin karanlık ve ücra bir köşesinde kendini de bu uykunun suç ortağı gibi duyuyor, görüyordu. Önce dümenini sonra da küreklerini denize atmış bu "sarhoş gemi" nin içinde yan gelip yatmakta bulanık ve ürkütücü ama güçlü bir çekicilik, bir büyü vardı. *Akıntıyla birlikte* gitmenin o garip büyüsü...

Kütüklerin üzerine oturarak hiç konuşmadan sigaralarını yaktılar. Güneşin kaybolmakta olduğu batı yönünde ağır ve uzun bir küme fırtına bulutu birikmişti. Kulübeden yalnızca, o da ara sıra, yavrularına dönmekte olan bir karatavuğun kamçıladığı yaprakların hışırtısıyla, bazen hemen diplerinden, çalılıkların içinde bir tavşanın kaçışı işitiliyordu. Belçika'ya doğru, uzak ufukların mavimsi tülü geceye dönmüştü bile... Ağır bulutlardan bir kubbe gökyüzünde yavaş yavaş ilerliyordu; orman ufkunun kenarında, sıcaklık şimşekleri yükselen karanlığı yırtmaya çoktan başlamışlardı. Akşamüstünün bu sakinliği uyku değildi. Bu uzak çarpıntıların esintisi altındaki toprak, sanki dikkatini gökte dakika dakika yükselen ağır kapaktan başka şeye veremez olmuştu. Sac damın üstünde birkaç damla tıkırdayıp sustu. Yerden sıcağın tüm yoğunluğunu genizlere taşıyan kavrulmuş bir toz kokusu yükseldi.

"Amma da bahar ha!" dedi Grange montunun kopçalarını çözerek. "Neredeyse çimende yatılıp uyuyacağız..."

"He ya!" dedi Hervouët. "İnsanın eve dönesi gelmiyor."

"Braye arazisine kadar uzanalım. Şebekeye bir göz atarız."

Sınıra kadar giden belli belirsiz patikaya (tam bir kaçakçı yoluydu) sapar sapmaz kendilerini ta burun deliklerine kadar yükselen, yaklaşan gecenin toprağa iyice bastırdığı yeni bi-

10 "Ateliers Nationaux": Fransa'da 1848 devriminin ardından kurulan İkinci Cumhuriyet'in, ayaklanmalarıyla rejimi tehdit eden işsiz kitlelerini meşgul etmek için kurduğu politik ve sosyal amaçlı işyerleri. Girişim ekonomik bakımdan doğal olarak fiyasko olmuş, rejim de zaten 1852'de başkanın hükümet darbesiyle İkinci İmparatorluk'a dönüşmüştür. (ç.n.)

çilmiş ot kokusundan da keskin, yeşil, acı bir kokunun içinde buldular. Zaman zaman bir serinlik dalgası yüzlerine kadar çıkıp aniden şakaklarını soğutuyordu. Yolun bütün çukurları hâlâ son fırtınalardan kalma su birikintileriyle doluydu. Üstlerinde, iki yandaki ağaç duvarlarının arasında, fırtına bulutlarının hızla kemirdiği sarımsı bir aydınlık şeridi görünüyordu. Bu kıvrım kıvrım patikada ilerledikçe yön duygusu hızla kayboluyor, Grange'ın benliğini iyi tanıdığı bir rahatlık ve huzur duygusu kaplıyordu. Orman gecesine her defasında bir tür özgürlüğe girer gibi giriyordu.

"Geldik herhalde teğmenim."

Bir konserve kutusunun tıngırtısını işittiler. Dikenli tel ağı bir dönemeçte patikayı kesiyordu. Uyarı telini zamanında fark edemeyince dikenli tele takılmışlardı. Sınırın öte yanında yamaç pek derin sayılmayacak bir koyağa doğru iniyordu. Aşağıda puro dumanı gibi pürüzsüz ve yapışkan uzun bir sis kütlesi akmaya başlamıştı bile. Koyağın Belçika yamacı, öteye beriye serpilmiş birkaç genç köknar dışında ağaçsız, otlarla kaplı dikçe bir sırt halinde yükseliyordu. Yeni doğan ve bulutların henüz örtmediği ayın zayıf ışığı bu düz yamaca vuruyor, hafif bir gün ışığı kalıntısıyla da karışarak sis gölünün öte yakasında, yoğun koyu renkli köknar konilerinin arkasındaki açıklığı biraz sihirli ve girilmesi yasak bir yere –yarı ağaç perilerinin gezinti alanı, yarı cadıların toplantı yerine– dönüştürüyordu. Tırmanan çayırın yöneldiği doruğun ardındaki ağaçların arasında, çok alçak bir damın sırt kısmı görülüyordu. Herhalde oduncu ya da kömürcü kulübesiydi...

"İşler artık usul usul yapılıyor anlaşılan" dedi Hervouët çenesiyle damı işaret ederek. "Ne de olsa şebeke yüzünden eskisi gibi rahat değiller."

"Kulübeyi mi diyorsun?"

"Sınırdan kaçak adam geçirenleri diyorum. Burası kaçakçı saklanma yeri..."

Grange gece devriyeye çıkarken neden yanına Hervouët'yi aldığını yavaş yavaş anlamıştı. Sınır bu adamı âdeta büyülüyordu. Gece kuşlarının karanlık geceyi, tazıların küçük av hayvanlarını bildiği gibi Hervouët de sınırdaki en gizli saklı, en akıllı-

ca yapılmış saklanma yerlerinin hepsini ayrıntılarıyla biliyordu. Grange hiçbir şeyin ikisini ara sıra sessizlik anlarıyla kesilen bu fısıltılı konuşmalardan ve birlikte devriyeye çıktıklarında dikenli tel ağının karanlıkta görülmeyen uyarı telini eldivenli elleriyle merdiven trabzanı gibi yoklarken uzun uzun geceyi dinleyişlerinden, daha iyi birbirine bağlamadığını hissediyordu. Onları bağlayan, ezici gecenin içine tek başına gerilmiş bir yaşam hattıydı bu tel...

"Bu işte artık fazla para yok" diye devam etti Hervouët yüzünü buruşturarak. "Hem sonra başka yerde de işleri var artık."

"Askere mi çağrılıyorlar yoksa?" dedi Grange, pek de şaşırmadan başını kaldırarak. Sınırdan geçişlerin garip biçimde seyrelmiş olduğunu Moriarmé'den gelen bilgilerden öğrenmişti.

"Evet" dedi Hervouët. "Sınır bölgelerindekileri de başkalarını da. Tehlike kokusu almış olabilirler. Son günlerde pek çok yedeği askere aldılar. Yalnız Wareignies'de bile..."

"Ama hâlâ alarm verilmedi" dedi Grange inançsızca.

"Bana sorarsanız yine de bir şeyler biliyor olmalılar teğmenim." Hervouët başını sallıyordu. "Ne de olsa bizden daha yakındalar... Zaten zorunlu da. Mevsimi geldi..."

Bir an sessizce sigaralarını tüttürdüler. Keyifleri yerine gelmişti. Bulutlar dağılıyordu. Belçika ufkunun ardında gökyüzü, fırtına kalıntısının yatışmış homurtusuyla bir iki kez gürledi. Ay bulutlardan iyice sıyrılmıştı; çimene mürekkep lekesi gibi oturmuş genç köknarlarla göz göz, soğuk ve madensel bir ışık, ağaçsız açıklığın öte yakasındaki yamaca kırağı gibi düşüyordu. Grange, masal ormanında yaşamak duygusunu hiç bu akşamki kadar derinden hissetmemişti Uçsuz bucaksız Ardenne bütün genişliğiyle, sihirli bir ormanın yüreğinin kendi sihirli pınarının etrafında atması gibi, bu hayaletler çayırında soluk alıp veriyordu. Yüksek ağaçlı ormanın bu boşluğu, bu uyuklayan korunma düzeneği Grange'ın huzurunu kaçırıyordu. Hervouët'nin sarfettiği garip bir söz aklına geldi: "Bizi desteklemiyorlar." Arkada bırakılmış olanlar, savunmalarının yüklenilmiş olduğu varsayılanlar artık gerçekten önemli olmaktan çıkmış, aradaki bağ kopmuştu. Önsezilerle dolu bu karanlıkta *varlık nedenlerinin* dişleri körelmişti. "Belki de ilk kez" diyordu Grange, "hayal-

ci bir orduda seferber durumdayım. Burada hayal kuruyorum. Hepimiz hayal kuruyoruz. Ama neyin hayalini?" Çevresindeki her şey bulanık ve sallantılıydı, bir türlü ele avuca gelmiyorlardı. Sanki insanların dokumuş olduğu dünya ilmik ilmik sökülüyor; kala kala, yıldızlı gecenin, yitik ormanların, ufkun ardından kabarıp yükselen dev gece dalgasının insanı içinde hoyratça soyduğu kör ve katışıksız bir bekleme kalıyordu. Kum tepelerinin ardında çağlayan dalgaların insanda birden çıplak olma isteği uyandırması gibi...

Bir süre, sırası yaklaşan Hervouët'nin izne ayrılışından söz ettiler. "Brière'den sular çekilmiştir herhalde" diye düşündü Grange. Arkların ve kanalların arasındaki kızıl-boz bir halıyla kaplı, turba ateşlerinin hiçbir zaman tamamen kalkmayan hafif sisi içinde sonsuzca genişleyen büyük mavna çekme yollarını garip bir netlikle hatırlıyordu. Otların altında alevsiz ve ısısız yanan sıcak yaz gelir gelmez toprağı can evinden kavrayan o gizemli sayrılığı, usul usul seyreden o ateşlenmeyi anımsıyordu; turbalığın kabuğu bir değnekle biraz kazındı mı, dürtüklenince dişlerini gösteren köpek gibi, sıçrayan kıvılcımların çıtırtısı duyuluyordu.

"Bu işler!" diye sözü bağladı Hervouët bir tür umursamazlıkla. Farkına varmadan, memleketlerinden, gidip gezmenin hoş olacağını tasarladıkları fakat gerçekten gidebileceklerini ciddi olarak düşünemedikleri, Afrika'da bir yerli ülkesinden söz eder gibi konuşmaya başlamışlardı.

"Peki, Mazures çiftliğini hiç özlemeyecek misin?" dedi Grange, Hervouët'nin omuzuna hafifçe dokunarak.

"Mazures'de artık kimse kalmadı" dedi Hervouët başını çevirmeden. "Dün herkesi tahliye ettiler."

Sonra da omuzlarını kaldırarak ekledi: "Böylesi daha iyi... Artık kadınlarla ilgilenme zamanı değil..."

Konuşmadan kesim yerine döndüler. Sisi buharlaştıran ay burayı kararsız bir cengel haline getiriyordu; genişlemiş olan ağaçsız alanın öte yakasındaki orman duvarı soğuk ışığın altında bir adam gibi ayakta ve hareketsiz duruyordu.

"Sen eve dön" dedi Grange. "Benim Falizes'e uğramam gerekiyor."

Mona'nın küçük evinde hâlâ ışık vardı. Grange gıcırdayan kapı mandalını iki üç kez gürültüyle oynattı. Mona'nın henüz uyumadığı durumlarda gelişini haber verme biçimi buydu. Kız, üstünde yalnızca mavi bir bez pantalonla Julia'nın bluzlarından biri olduğu halde yalınayak yatağına yüzükoyun uzanmış, kitap okuyordu.

"Gel, otur... Kalkmadan yan dönüp karnını içeri çekerek divanın üstünde Grange'a yer açtı. Hiçbir şey onu Mona'ya, kendisiyle birlikteyken yaptığı bu birbirine sıkıca uyan kör insan jestlerinden daha fazla bağlamıyordu.

Dirseğinin üzerine kalkıp Grange'ın yüzüne biraz kaygılanmış gibi bakarak. "... Neyin var gelinciğim?" diye sordu.

"Savaş..." dedi Grange yorgun bir solukla. Bir yandan da miğferini alışılmış bir jestle dolabın kocaman anahtarına asıyordu. Birdenbire yüreğinde hafif bir şok hissetti; her asılışta kayışının ucunda biraz sallanan miğfer, sürtüne sürtüne cilalı tahtada yay biçiminde bir iz yapmıştı.

"Ne kadar şapşalsın!" dedi kız, Grange'ı tutup dudaklarına doğru çekerek. Fakat çabuk ayrıldılar. Dudakları, Mona'nın dudaklarının üzerinde, üzücü bir yüksek ateş duygusu, ekşimiş ve senmiş bir tat bırakıyordu.

"Sen hastasın küçük kuşum. Kesin *bataklık humması* olmuşsundur" dedi Grange'ın bileğini tutup o bilgiç edasıyla başını sallayarak. "Julia hep söyler; senin yaptığın gibi geceleyin gidip o bataklıklarda devriye gezmek *o kadar* kötü bir şeydir ki..."

"Hayır Mona, inan ki öyle değil. Savaş sahiden kapıda... Buradan gitmen gerekiyor" dedi Grange, istediğinden daha az inançlı bir tavırla başını çevirerek.

"Ne kadar da tatsızsın sevgilim!" Hafifçe iç çekti. Grange'ın iyi bildiği o haberci hareketti bu iç geçirme; *uyku* saati gelmişti. Böyle anlarda birden bastıran uyku, kızı dört ayağı bağlanmış oğlak gibi tamamen savunmasız yatağa atıveriyordu. Bu uyku da kimi zaman ince ve kurnazca bir kaçış, bir sığınma yoluydu. Tehlike karşısında *ölü taklidi yapan* zararsız hayvancıklar gibi...

Grange kızı omuzundan tutup biraz sarstı.

"Gitmen gerekiyor Mona, sana söylüyorum!" diye yineledi ciddi bir tonla.

"Ne var, ne oluyor?"

Bir hamlede doğrularak kâbus görmüş gibi Grange'a baktı.

"Julia'ya da haber ver..." Mekanik bir hareketle Mona'nın parmaklarını avuçlarına aldı. "Yarından tezi yok..." Gözleri sert ve dalgın bakıyordu. Zamanın kendisini omuzlarından ittiğini hissediyordu. Sabahın erken saatlerinde, vedalaşmanın mahrumiyet tadı verdiği ama sabah rüzgârının serin serin yüzleri okşadığı o istasyon peronlarını düşünüyordu. Mona'nın tüy gibi hafif de olsa yaşamında gereğinden fazla yer tuttuğunu ve kendisinin artık yalnızlığa susamış olduğunu söylemeye cesaret edemiyordu.

Mona uzun süre ağladı. Hıçkırıklarla sarsılan, Grange'ın omuzuna dayalı küçük ve ağır başı gözyaşlarıyla yapış yapış olmuştu ama bundan dolayı büyük bir üzüntü ya da kaygı duymuyordu. Bu gözyaşlarında, başında kavak yelleri esen bir gençliğin gücünü kanıtladığını hissediyordu. Nisan yağmuru gibi bir şeydi bu, genç ağacın kendi özsuyuyla yapış yapış olması gibi... Hıçkırıklar durduğunda, uyanmış ormanın açık kapıdan gelen gürültüsünü birlikte dinliyorlar; Grange yanı başında onun, üzerinden fırtınanın son damlalarının süzülüp gittiği bir bitkiyi anımsatan tatlı, gecelik soluk alışlarının yeniden başladığını hissediyordu. "Tam bir mevsim..." diye düşünüyor, onu sevmiş olup olmadığını kendi kendine soruyordu. Sevmek kadar olmasa da sevmekten daha iyiydi; yalnızca Mona'ya yer olmuştu yanında...

Dokuz mayısı on mayısa bağlayan gece asteğmen Grange huzursuz uyudu. Başında bir ağırlıkla, orman gecesinin bile bastıramadığı erken sıcaklara karşı bütün pencerelerini açarak yatmıştı. Sabah erkenden uyanınca, önce rüya görmüş olduğunu sandı. Kafası anormal, inatçı bir uğuldamayla doluydu. Yanı başındaki pencereden serin ve ıslak taze bir hava akımının üzerine geldiğinin farkındaydı ama bu akım, böceklerin kınkanatlarının çı-

tırtısından örülmüş gibi, yüzünü çok özel, müzikli ve titreşimli bir dokunuşla yalayıp geçiyordu. Karışık rüyasında bir an, saatlerin birbirine girdiği ve ormanda şafağın ağustosböcekleriyle elektriklenen yakıcı bir öğleye karıştığı duygusuna kapıldı. Çok hoş bir duyguydu. Sonra bu izlenimin kaynağı belirginleşti ve Grange penceresindeki macunu dökülmüş bir camın, yanağının dibinde, çerçevesinin içinde titreşip hopladığını anladı. "Penceremin camıymış" dedi, başını tekrar yastığına gömerek. "Bir ara Olivon'a haber vereyim de..." Fakat bölük pörçük uykusunun arasında camın hoplamasıyla bağlantı kurmaksızın aynı zamanda sabah havasında, saniyeden saniyeye kabarıp genleşen, tiz ve panikli bir acil durum notası, günün yıldırım gibi gelişen gebeliği türünden bir şey de hissediyordu. Ayrıca garip bir biçimde, üstündeki uçup gidiyormuş gibi görünen damın gülünç inceliğinin de bilincine varıyordu. Gökten akan ve gittikçe genişleyen gümbürtünün göbeğinde, rahatsız, çıplak ve korunmasız, yatağında kıvrılıp büzülüyordu. Kapısına iki kez vurulunca iyice uyandı.

"Geçiyorlar teğmenim" dedi Olivon kapının arkasından.

Genizden gelen garip bir sesi vardı; biraz boğulur gibi, inanamamakla panik arasında bir yere rastlayan.

Adamlar yalınayak, saç baş dağınık, pantolonlarının kemerlerini bağlamaya çalışarak pencerelere üşüşmüşlerdi bile. Güneş henüz doğmamıştı ama doğuda gece yavaş yavaş soluyor, Belçika ormanlarının geniş deniz ufuklarına kül rengi bir kenar suyu işliyordu. Islak şafak çok soğuktu, çıplak betonun üzerinde insanın tabanları donuyordu. Yavaş yavaş başucu noktasına yaklaşan dev bir uğultu açık pencerelerden içeri doluyordu. Bu gürültü yerdenmiş gibi gelmiyor, göğün her yeriyle aynı derecede ilgiliymiş gibi görünüyordu. Sanki koca kubbe bir anda katı bir kapak, gerçek bir *gökkubbe* haline gelip sacdan yapılmış gibi titremeye başlamıştı. İnsanın aklına önce garip bir atmosfer olayı, anlaşılmaz biçimde aydınlığın yerini sesin aldığı yeni bir tür "kuzey ışığı" geliyordu. Bu izlenimi güçlendiren bir etmen de hâlâ geceyle örtülü olan yerden gelen karşılıktı. Toprak, henüz üzerinde insanla ilgili hiçbir kıpırtı görülmemesine karşın kaygılanarak hayvanlarının sesleriyle yarım yamalak da olsa

öteden beriden bilgi toplamaya çalışıyordu. Seslerin çok uzağa erişebildiği soğuk gecede, Buttés taraflarında köpekler dolunay varmış gibi durmadan uluyor, bazen de monoton uğultunun pes fonu üzerine, yakınlardaki ağaç altlarından boğukça ve sinsi bir gıdaklama yükseliyordu. Derken ufuktan yeni bir uğultu dalgası sızmaya, görkemle gökte kaymaya ve telaşsızca başucu noktasına doğru yükselmeye başladı. Köpekler bu kez birden sustu. Artık yalnızca bu dalga vardı etrafta. Sonra gümbürtü yavaş yavaş hafifledi, o güçlü ve pürüzsüz dalga tekdüzeliğini yitirdi ve ardında aksırıklar, tıksırıklar, kesik kesik homurtular bırakarak uzaklaştı. Fırtına sonrası gibi ıssız ve afallamış toprağın üzerinde, boş ormanın içlerinde, horozlar ötmeye başladı. Güneş doğuyordu...

Birdenbire buz kesmiş olduklarını hissettiler. Ama pencereleri kapamak akıllarına bile gelmiyor; kulak kabartarak rüzgârın orman üzerinde gezdirmeye başladığı hafif gürültüleri yakalamaya çalışıyorlardı. Olivon kahve yapınca hararetli bir tartışma açıldı. Yalnızca Olivon geçenlerin Almanya'dan dönen İngiliz uçakları olduğunu savunuyordu.

"Hitler'in filosunun peşindeler teğmenim. İngilizler için yalnız bu önemlidir, gerisine boş verirler..."

İngiliz politikası söz konusu olduğunda askerlerin birbirlerine kurnazca göz kırpmaları Grange'ın dikkatini çekiyordu. Onlara göre bu, *kalleşçe vuruşun* en yetkin biçimi, sinsi bir üçkâğıtçılığın en tipik ve en gizemli örneğiydi.

"Gazetelerde görürüz" diye konuyu kapadı Goucuff. Ne yapacağını bilemediğinden erkenden bir şişe kırmızı şarap açmıştı.

Fakat günün hemen yeniden şirazesine girmeyeceği açıkça belli oldu. Ufuktan yeni, ama bu kez daha zayıf ve oldukça kuzeye doğru kaymış bir uğultu daha yükseldi. Daha yeni aydınlanmış olan gökyüzünde, birden ormanı âdeta yalayarak kaymakta olan bir dizi siyah nokta hoplayıp zıplamaya başladı. İki, üç, dört şiddetli patlama sabahı derinden sarsarken uzaklardaki süvari birliklerinin mevzilerinden doğru, silkelenen toprağın böğründen makinelilerin öfkeli hıçkırıkları işitildi. Bu kez koğuşta bir sessizlik oldu. Bu kadar gürültüden sonra âdeta düş kırıklığı yaratan ince, gri bir duman sütunu çok uzaklarda orma-

nın üstünde kıvrılıp bükülüyor, yavaş yavaş çözülüp dağılıyordu. Uzun süre hiçbir şey söylemeden baktılar. Nihayet Gourcuff ağır ağır "Giyinmek lazım" diyerek son sözü söyledi.

Telefon çaldı.

"Sen misin Grange?"

Ses kalındı, biraz da perdelenmiş gibi geliyordu, Grange'ın beklediği kadar alaycı da değildi. Arka planda alışılmadık birtakım gürültüler duyuluyordu. Bu sabah yüzbaşının bürosunda bayağı koşuşturma vardı anlaşılan...

"Size *bir numaralı* alarm emrini aktarıyorum..."

Varin'in sesi numarayı oburca bir mizah duygusuyla vurguluyordu.

"... Yazılı olarak da teyit edilecek."

Ses daha senli benli, daha alaycı bir nitelik kazandı. Yüzbaşı herhalde resmî bir ziyaretçiyi başından savmıştı.

"*Birinci* diyorum, dikkat edin, *ikinci* değil; zira biz düzen adamlarıyız. Her zaman da geç kalırız. Ama tabii bu daha ilk taksitti. Radyonuz var mı?

"Hayır, bozuk."

"Yazık azizim, çok yazık. Zira bu sabah çok ilginç şeyler oldu. Hollanda, Belçika ve Lüksemburg'a girdiler..."

Yüzbaşı öğüt verir gibi bir tonla devam etti:

" ... İki adamınızı sınıra kadar gönderin.. Alet edavat da alsınlar. Belçikalılar bu sabahtan itibaren barikatlarını kaldırıyorlar. Belki yardıma ihtiyaçları olur."

"Hemen gönderiyorum."

Yüzbaşı telefonu kapatmıyordu.

"Eee, işler nasıl? İyi yürüyor mu?" diye devam etti, biraz çekingenlik sezilen yeni bir sesle.

"Neden yürümesin?"

"Demek istediğim..." Yüzbaşı birden sıkıntılı, ne diyeceğini bilemez görünmeye başlamıştı. "Her neyse, sizin için ilginç olmalı ne de olsa..."

Grange haberin adamlarını pek o kadar etkilemediğini fark etti. Düzmece savaşın sisi artık kalkıyor, hoş olmasa da çoktandır on görülen ve beklenen bir perspektif yarı yarıya açılıyordu... Ama

yine de bir belirsizlik bölgesi kalıyordu ki daha bir süre için oraya her şey doldurulabilir, yumuşatılabilir, bir süre de bununla geçinilebilirdi. Belçika ve Hollanda, Norveç'e göre çok daha yakındaydı gerçi ama biraz aklını kullanmakla hâlâ belirsizlik imal etmek mümkün olabilirdi.

"Ne olursa olsun, biz burada olduğumuz için şanslıyız" dedi Olivon, iyi kalpli ev sahibi bakışlarını koğuşta gezdirerek. "Süvariler gibi değiliz" diye de ekledi ikiyüzlü bir tonla. "Onların hali fena..."

Günün ilk saatleri geçtikçe koğuşun ateşi hissedilir biçimde yükselmeye başladı. Hervouët'yle Gourcuff sınırdan mataraları cin, cepleri sigara ve küçük Belçika bayraklarıyla dolu döndüler. Waregnies Belediye Başkanı barikatı açmak için sınıra bizzat gelmişti. Birçok da kadın vardı. Belçikalıların perişanlığı adamları derinden etkiliyordu. Uzaklardaki büyük sarsılmanın haberini uyuşukluk içinde karşılamışlardı ama şimdi nerdeyse anında gelip sınıra dayanan karşı şok dalgasından, işin büyüklüğünü anlıyorlardı.

"Kıçlarına tekmeyi yiyince görecek namussuz **Alamanlar**!" diye olacakları ilan ediyordu Gourcuff. Şimdiden kızarıp tere batmış ve birden iyimser kesilmişti.

Sekize doğru orman yolu canlanmaya başladı. İkisi sepetli üç motosiklet son hızla sınıra doğru geçip gittiler. Sonra flamalı bir arabayla bir istihkâm müfrezesi geçti. Berkitilmiş evin arkasında, süvari mevzilerinin bulunduğu taraftan gittikçe şiddetlenen bir motor uğultusu yükselmeye başladı. Grange, Olivon, Gourcuff ve Hervouët 14 Temmuz sabahındalarmış gibi pencerelerin kenarlarına oturup bacaklarını sallandırmışlardı. Hava bulutsuz, güneş kızgındı. Dokuza doğru batıdaki büyük homurtunun şiddetli motor patlamalarıyla bir an parlayıp sonra tekdüzeleştiği ve yavaş yavaş kalın, boğuk bir uğultuya dönüştüğü işitildi. Yolun başından da süvari birlikleri sökün etti.

Her şeyi bastıran, korkunç bir gürültüydü; sarsılan sac, zincir, bidon, palet ve zırh tangırtılarından oluşan, insanı ensesinden yakalayıp bir daha bırakmayan, ağır, kulakları sağır eden bir gümbürtü... Geçit alayının âdeta sihirli çekimine kapılarak ıssız koruların diplerinden çıkıp yol kenarında beliren kü-

çük sivil grupları, ilk arabalar geçerken bağırıp alkışlamış ama çok geçmeden cesaretleri kırılarak vazgeçmişlerdi. Artık bu biraz fazla uzun marşandiz treninin sonunu sessizce bekliyorlardı. Araçların üstündeki askerler de merdivenleri boyunca sıra sıra oturmuş itfaiyeciler gibi dilsiz ve kayıtsız, biraz da yerinel önlerinden geçiyorlardı. Güneş zırhları kızdırıyordu. Araçlardaki ekipler ceketlerini atmış, bazıları da belden yukarı soyunmuştu. Siperliksiz miğferlerin ağır yumruları altından görünen terli yüzler çok gençti ama yıpranmış, hummalı, için için kemirilen, maden ocaklarının cevher yığma ve ayırma yerlerinde yapıldığı gibi kürek kürek koca makinenin ağzına atılan garip bir gençlikti bunlarınki. 1914'ün "namlusu çiçekli" erlerini değil; koca gözlüklerini çukur ve fazla parlak gözlerinin üzerine kaldıran ekspres makinistini, kömür deposundaki yükleme-boşaltma işçisini akla getiriyordu. Yağ lekeli ateşçi tulumları içinde, yarı beline dek çeliğe batmış bu garip insan ırmağı karşısında yol kenarındaki dilsiz grupları birden oldukları yerde donduran da, korkunç gürültü kadar, bu kasvetli ve ürkütücü işçi sessizliğiydi.

Kervan düdük sesleri, duraklamalar, tutukluk yapmalar, araçları şiddetle önden arkaya sarsan ani sinirli fren darbeleri arasında, gri tozunu ormanlar üzerinde kalın kalın gezdirerek uzun süre geçti, geçti... Küçük kale çoktandır suskundu; artık yalnızca yakıcı güneşin tozun boğazda bıraktığı yavan kuruluğun, kızmış çeliğin gıcırtısının ve kırma taşın ezilişinin bilincindeydiler. Saat ona doğru arabalar seyrekleşti. İkmal ve bakım servisleriyle cephe gerisindeki her türlü etkinlik, daha kolay geçilebilir durumdaki ana yolları izliyordu besbelli. Hâlâ tek tük birkaç sepetli motosikletin geçtiği oluyordu, artık boşalmış olan yolda daha hızlı gidebiliyorlardı. Seyirliğin bittiği hissediliyor, seyirci grupları dağılıyor, yol boyunca hâlâ miskin ve uyuşuk halde uzaklaşıyordu. Gecikmiş araçlar geçerken, gruptan kopup geride kalmış koşuculara yapıldığı gibi, durmaya bile gerek görmeden yalnızca küçük bir el hareketi yapıyorlardı.

Bunun ardından iki uzun ve boş saat geçti. Öğleye doğru bir piyade bölüğü yoldan Belçika yönüne doğru gitti. Askerler ağaç gölgelerine yapışmış gibi, çok aralıklı müfrezeler halinde, yolun bir kenarından tek sıra olarak yürüyordu. Buradaki izlenim her

şeyden çok bir serüven aramaya çıkış izlenimiydi. Uçak piyadeyi çağların merdiveninde geri götürüp "tuz kaçakçısı"[11] konvoyu, "çitler savaşının" yolunu şaşırmış Chouannerie birliklerinden biri derekesine indiriyor, Mohikanların Sonuncusu'ndaki savaşın patikalarına getirip bırakıyordu.

Grange son takımla birlikte geçen asteğmenle ter içinde kalmış adamlarına içecek ikram etti. Mahzeninin fazla dolu olmasından dolayı karşılarında biraz utanç duyuyordu. Zaten bu sabah yoldan kim geçerse geçsin durdurup biraz laflamak geliyordu herkesin içinden. Yol, gürültüsüyle insanı vantuz gibi çekiyordu. Piyade taburu süvari tümenini desteklemek için cepheye gidiyordu. Asteğmenin dediğine göre, Belçika'da köprülerin korunmasını tümenden devralacaktı. Pembecik ve güler yüzlü asteğmen "Şu var ki, onlar motorlu, biz ise tabana kuvvet" diye yorum yaptı kadehini kaldırarak. "İnanın bana, her şey karmakarışık. Konuşlanma yerlerimize ulaşmamıza daha çok var bu gidişle..."

Askerler yollarına gitti. Meuse boyundaki mevzileri sabahleyin makineli tüfekle taranmıştı. Ormana garip bir yürüyüşle, âdeta sürtünerek, boyunlarını biraz çarpıtıp miğferin bir yanını hafifçe kaldırarak ve ara sıra yol boyunca üstlerinde uzanan açık gök şeridine kaçamak bir göz atarak ilerliyorlardı.

Öğleden sonra yolda aksi yönde giden başka bir alay belirdi; ivedilikle Meuse üzerindeki istasyonlara tahliye edilen Falizes'in son sakinleri... Kafilede kasvetli ve neredeyse askerî bir düzenlilik vardı. Tüm yırtık yastıklarından avluya tavuk tüyü yağdıra yağdıra panik içinde terk edilmiş çiftliklerin o zavallı duygusallığından eser yoktu. Falizes köyünde zaten pek az insan kalmıştı. Çocuklarla yaşlılar, büyük bagajlarla birlikte daha kıştan gitmişlerdi. Bu sınır insanlarının, takvimin kendile-

11 "Faux-sauniers" (tuz kaçakçıları): 1789 devriminden hemen önce ve devrim sırasında, fiyatı çok yükselen tuzun kaçak ticaretini yapan ve devlet güçlerini çok uğraştıran kaçakçılar. "Chouan'lar" (şefleri Jacques Chouan'ın adından dolayı): Devrim sırasında dışarı kaçmış soylular ve İngilizlerce desteklenen, Batı Fransa'nın Cumhuriyet'e karşı ayaklanan kralcı köylüleri. Bu iç savaş, yörenin çalılar ve çeşitli bitkilerden oluşan sık "canlı çitlerle" bölünmüş arazisinde yapılıyordu.

ri için yedekte don ya da doludan başka tehlikeler sakladığı, eski bir sınır köyünün halkı olduğu da hissediliyordu. İzin verilince, askerî yetkililerin kendilerine bir atış alanında bir süre için birkaç parça toprak bağışlamış olduğu ve kısa bir uyarıyla buradan çıkmaya alışık insanlar gibi, homurdanmadan ve Tanrı'yı tanık tutmadan, haysiyetleriyle çekiliyorlardı. Hemen hepsi genç olan kadınlar arabalarda, bir çarşafla tertemiz bağlanmış çamaşır bohçalarının üzerine oturmuş, sessiz sessiz ağlıyor, erkekler ise hiç konuşmadan ama oldukça kararlı bir tavırla arabalarının yanında yürüyordu. Oğul Bihoreau bile tahta bacağıyla savaşçı gibi yola vurmuş, hayvanının yanında topallaya topallaya gidiyordu. Arabasında, saçlarını kırmızı bir mendille toplamış Bayan Tranet vardı; brandaya dayanmış, terden ve yoldaki sarsıntılar yüzünden tazeliğini yitirerek Rus kadınlarına benzemişti. Yol rengi cılız kafileyi bir sefalet ve toz örtüsü sarıyordu. Yüzleri aniden yaşlandıran da yalnızca korku ve kaygı değildi; güçlü bir el, kâğıtları karıyor, kısa vedalaşmalar ve belirsiz ayrılıklar dünyasına giriliyordu. Kafile, seyredenlerin gözleri önünden bir anının yavan ve yıprak rengiyle kayıyordu bile. Olivon, Bayan Tranet'yi kucakladı, fakat çevreden ve bakışlardan sıkılıyordu. Son anda yanağına kocaman bir köylü öpücüğü kondurmakla yetindi.

"Anahtarı kapıda bıraktım" dedi kadın bir ara, eliyle bir işaret yaparak. "Altı üstü kahvehane zaten... Ne olacak..."

Sessizce tokalaştılar.

"Savaştan sonra görüşürüz... Hitler'i astıktan sonra!" diye bağırdı Gourcuff. Söylediğine kendisi bile inanmıyor gibiydi. Fakat sözü müstehcen bir söz gibi ortaya düştü. Ne yankı uyandırdı ne de insanları güldürdü. Kafile uzaklaştı. Bayan Tranet saçındaki mendili çözerek arabanın brandasına asılmış, uzaktan uzağa hâlâ işaretler yapıyordu. Erkekler, omuzları düşmüş, uzun yollara özgü tutumlu adımlarıyla arkaya dönmeden yürüyordu.

Falizes'in boşalması, sabah süvari birliklerinin gösterişli geçişleriyle oldukça heyecanlanmış olan koruganın birden keyfini kaçırmıştı. Akşama doğru, güney tarafında, çok uzaklardan yeraltından gelir gibi boğuk bir dizi patlama duyuldu. Gürültü bu

kez camları sarsacak yerde, ayakların altında örs gibi titreyen beton zeminden yükseliyor gibiydi. Hallaç pamuğu gibi atılan toprağın derinliklerinde gizemli ve anlam yüklü mesajların karşılaştığı hissediliyordu. Adamlar koğuşta, vakit öldürmek için abur cubur yiyor, ekmek ve çikolata kemiriyordu. Gerçek savaşın başlamış olduğu, durgunluk anlarında artık bütün çenelerden yükselen öğütme gürültüsünden anlaşılıyordu. Fakat patlamaların sarsıntısı sırasında yemeyi bırakıp yüzlerinde aptalca bir kaygı ifadesiyle –aniden başını çayırdan kaldırıp kulaklarını diken huysuzlanmış at gibi– başlarını gürültüye doğru kaldırıyorlardı. Küçük depremin ardından tekrar sessizlik olunca, pencerelerin tam karşısında, ormanda kuşların cıvıltıları, ayakların altında da sarsıntının koruganın beton zemininde yuvarladığı boş şişelerin şıngırtısı işitiliyor, insan daha uzun bir süre toprağın derinliklerindeki kaygılı kaynaşmayı daha uzaklara dek yakalayan kendi içindeki yeni kulağı dinliyordu.

Akşam, Grange'ın istihkâmcıların depoladığı dikenli tel rulolarını aramak üzere Falizes'e kadar uzanması gerekti. Moriarmé koruganın çevresindeki küçük ağın da güçlendirilmesini emrediyordu. Son hava bombardımanları durmuştu. Akşamda sakin bir yumuşaklık vardı; sanki gündüz de gizlice zırhının kopçalarını çözüyor, yaşadığı aşırı gerginliği üstünden atıp gevşiyordu. Çok uzaktan, ağaçkakanın meşe gövdelerini çekiçlemesi ile havalanırken dalların altında salıverdiği gürültülü kahkaha duyuluyordu. Savaşın iri dalgası geri çekilmiş ama arkasında çalılıklara takılı boz bir köpük bırakmıştı; Falizes yolunun kenarları öteye beriye saçılmış boş şişeler, yağ bidonları, konserve kutularıyla doluydu. Yol da ince parlak izlerle kaplıydı. Tırtıllı araçlar yumuşak asfaltı ezerken paletlerinin kalıbını çıkarmıştı. Grange yoldan açıklığa çıktığında, meraların üzerine ormanın kıyısının uzun gölgesi düşüyordu. Bal rengi aydınlıkta, taflan çitinin ardındaki bakımevinin pencereleri bütün camlarıyla alev alev yanıyordu. İlk ambarların hizasına gelince huzursuzlanarak bir an durdu. Yolun kenarında, otların arasına devrilmiş bir loğun üstüne oturduğunda birkaç saniye nefesini tuttu. Sessizliği dinliyordu. Koca güneşin altında, kar gibi ya da yarasaların uçuştuğu tüylü ören yerlerindeki günbatımı gibi kulakları

incecik bir pamukla tıkayan gevşek ve sönük bir sessizlikti bu. Köye yoldan gelince, insan birden bir çitin öte tarafına düşmüş gibi bu sessizliğin içine düşüyor, biraz şaşkın, nirengilerini yitirmiş durumda, belli belirsiz omzuna bir elin dokunmasını bekliyordu. "Burada yalnızım! Olamaz ki!" diye düşündü Grange sersem sersem. Sırtı ürpererek arkasına döndü. Çevresine, taş silindirin gömüldüğü tazelenmiş, siyah ve yüksek otlara, iki yanı düşmanca bakan kapalı kapı ve pencerelerle duvarlanmış, akşam rüzgârının gürültüsüzce hafif toz nakışları gezdirdiği küçücük sokağa bakıyordu. Bakımevinin pencereleri söndü, aydınlık da birden azalır gibi oldu. İncecik bir toz duvarların bozluğunu, kiremitlerin, panjur ve kapıların zaten atmış renklerini iyice matlaştırıyordu. Yoldan ayrılıp evlerin arkalarından dolaşan küçük ara sokağa saptı. Lahana bahçeleri, arpa kavuzu yığıncıkları ve nohut kurutma sergileri arasından geçerek Mona'nın evine kadar yürüdü. Onun gidişinden beri Falizes'e gelmemişti. Mekanik bir hareketle demir mandalı birkaç kez oynattı. Daha yoğun bir iç sıkıntısıyla arkasına döndü; arpa kavuzlarını eşelemeyi bırakmış, bir ayakları havada beş altı tavuk, kırmızı gözleriyle yan yan, pesten bir gıdaklamayla kendisini seyrediyordu. Sanki bu hayvancıklar alacakaranlıkta fısıltılı ve temkinli bir dedikoduya dalmış, adamın dul kalışını konuşuyorlardı. Mandalı kaldırıp itince kapı yavaşça açıldı. Vaktin geç, panjurların da kapalı olması yüzünden oda çok karanlıktı. Loşlukta yalnızca küçük bakır orta sehpası ile aralanan kapıdan süzülen ışının canlandırdığı, dolabın cilalı kapıları görülüyordu belli belirsiz. Oda o akıl almaz dağınıklığından kurtulmuş,hamakla karmaşık çamaşır ipi ağı toplanıp katlanmıştı. Gösterişsiz mobilyalardan, uzun kışın, dürülüp dolaplara kaldırılmış sert bezlerin mumsu parfümüyle karışan soğuk bir küf kokusunu damla damla sızdırdığı çıplak duvarlardan, kapalı kalmış bir yaşı belirsiz hüzün akıyordu. Bir perdenin üstünde iri mavi bir sinek uyandı, yoğunlaşmış havada vızıldamaya başladı.

" İşte burasıydı..." diye düşündü Grange ürkek ürkek. İçinden çekip gitmek geliyor, sessizlik garip bir biçimde şakaklarına baskı yapıyordu. Bu mahpus kalmış hava, panjurlardan ve kapının üstündeki küçük pencereden süzülen bu alçı ren-

yaşlı aydınlık midesini bulandırıyordu. Eşikte bir tavuk belirdi, boynunu uzatıp içerdeki alacakaranlığı şöyle bir denetledi. Hâlâ yabancı gelmiş olmalıydı ki bir an kararsız kaldıktan sonra küçümser gibi gıdaklayarak arpasına doğru uzaklaştı. Sıvı gibi yoğun havanın içinden, geceyi geçirmek üzere Çınarlı Kafe'nin önündeki kestane ağacına toplanan kuşların çığlıkları artık daha seyrek duyuluyordu. Grange düşünceli düşünceli yatağa oturdu; karyola alışık olduğu bir gıcırtıyla hafifçe yaylandı. Birden içini, tüm düşünce ve hayallerinden boşalmış olarak yüzünü duvara dönüp oracığa uzanma arzusu kapladı. Bir saate kalmadan ormanın gecesi yabani kokusuyla, gürültüsü ve hayvanlarıyla açık kapıdan girecek, humma kokan bu dünyanın günahını bağışlayacaktı. Grange geceyle birlikte kapalı evin içine girecek olan dinginlik gölünü, serin siyah kuyuyu, istek ve beklentiyle kafasında canlandırırken içindeki bir şeyin orada umutsuzca susuzluğunu gidereceği izlenimine kapılıyordu. Boğazının düğümlendiğini hissetti, sinirli sinirli omuz silkti. Anahtar iç tarafta, kapının üzerinde kalmıştı; çıktı, kapıyı iki kez kilitleyerek anahtarı cebine attı. Dışarda hava hâlâ aydınlıktı ama serinlemişti. Şeftali ve kiraz ağaçlarının dalları arasından süzülen incecik, narin, yumuşacık bir ışık filesi sebze tarhlarına vuruyordu.

Bakımevinin arkasında, asma kilitli bir ambarda depolanmış dikenli telleri kolayca buldu. Artık Falizes'de yapacak işi kalmamıştı ama dönmek gelmiyordu içinden. Gecenin ağır ve belirsiz olacağı anlaşılıyor, Varin'in korugana telefon etmesi olasılığı da keyfini kaçırıyordu. Yeniden yan sokağa girdi, kararsız adımlarla Çınarlı Kahve'ye doğru yürümeye başladı. Sokağa bakan kimi pencerelerde panjur yoktu; bu pencerelerin dilsizce bakışları Grange'ı hem sıkıyor hem de kendilerine çekiyor, o da boş sokakta birinden ötekine zikzaklar çiziyordu. Pencereye gözünü dayayınca, şişe camından iri süslerle buzlanmış küçük camların ardında, zemini kaplayan çıplak kırmızı karoları, yatak takımlarından boşanmış ceviz karyolayı, isli duvarlarda sinek lekeli aynaları ve indirilmiş aile fotoğraflarından kalan daha açık renkli dikdörtgenleri seçebiliyordu. Bazı yelerde bu izler yatağın baş ucunda ve haç biçimindey-

di. Kutsanmış şimşir dalı hâlâ taze, ya çivisine asılı kalmıştı ya da gri çubuklu bez kaplı somyanın üzerine düşmüştü. Evlere özel bir yıpranmışlık görüntüsü veren de asıl duvarlardaki bu lekelerdi. Bu yüzden sanki içeride güpegündüz küçük bir gece lambası sönmüş gibi daha bir teslim edilmiş, düşmanın insafına bırakılmış görünüyorlardı. Zaman zaman elinde olmadan kulak kabartıp çevreyi dinliyordu Grange. Kuşların cıvıltıları yavaş yavaş susuyor, yalnızca Çınarlı'nın kestanesinde geceleyenlerin keyifli gürültüsü ile uzakta, evlerin ardında, ormanın kenarında çağrışan karatavukların ötüşleri duyuluyordu. Küçük bahçelerin önünde, artık hiçbir şeyin kımıldatmadığı havada, akzambak, leylak ve mor salkım kokuları ayrı ayrı, âdeta yola yatmışlardı. Çınarlı Kahve'ye varınca Bayan Tranet'nin sözlerini hatırladı.

"Sonuçta davetti" diye düşündü cesaretlenerek. Güneşlik ortada yoktu ama bahçe masasıyla koltuklar yerli yerindeydi. Sönmekte olan kuş gürültüsüyle taçlanmış kestane ağacı avluya koyu bir gölge salıyordu. Yüksekçe küçük teras, dipteki kapının aralanmak için yalnızca mehtabın işaretini beklediği bir tiyatro sahnesine benziyordu. Grange kapıyı itti, el feneriyle dolabı gözden geçirerek bir şişe konyak bulup çıkardı. Birden çok susadığını hissetti. Gidip meydandaki kuyudan bir kova su çekti. Çöl sessizliğinde kuyunun çıkrığı kuvvetli, alışılmadık bir anırtı kopardı, kestanenin dallarından da kınayan gıdaklamalar geldi, ama bunlar artık hayli sönük ve uykuluydu. "Burada kalırsam hayvanlarla konuşmak isteyeceğim galiba" diye düşündü Grange. Batan güneş hâlâ aydınlık ve sapsarıydı. Okul görevi yapan demirhanenin camlarının ardında, sınıfın sıraları bu yalayıp geçen ışıkta âdeta tutuşup küçük aynalar gibi parlıyordu. Grange koltuğuna iyice yayılıp bacaklarını masanın üzerine uzattı. Bir kara kedi gizlice sokağa girmiş, temkinli bir biçimde, bir patisini ötekinin önüne büyük bir dikkatle koyarak yürüyordu. Bir ara alttan alta Grange'ı süzdü, sonra ciddi ciddi düşünerek kararını vermiş gibi terasa doğru yöneldi. Hayvanı ensesinden yakaladı; kaçmaya çalışır gibi yapan kedi ise dizlerine yerleşir yerleşmez, fethedilmiş küçük kent gibi utanmazca keyfinden mırlamaya başladı. Grange, pek

bulanık ve belirsiz bir coşku içinde, küçük yudumlarla konyağını içiyordu. Bu coşkuda, "her şey serbest" duygusunun biraz sarhoş, biraz kaygılandıran sevinci, denetimde tutulan bir kap kacak kırıp dökme ve geceleyin patırtı çıkarma isteği ve serin akşamdan akıp gelen duru ve yeğin bir rahatlıkla keyif vardı. Ama ta diplerde de, kıyamet borusunun hayalini kuran bu sessizliğin beslediği, sessiz ama diri, hayvani bir tedirginlik yatıyordu. Yine de dizlerinin üstünde uyuyan küçük sıcak canlılık yumağı Grange'a güven veriyordu.

"Teğmeniiim!"

Köyün girişinden, Hervouët'nin karanlık bir ormanın dibinden seslenir gibi kendisini çağırdığını duydu. İkisi birlikte, ilerleyen alacakaranlıkta bazen el fenerlerini kullanarak ambarları aradılar. Sonunda eski bir el arabası bulup dikenli tel rulolarını yüklediler. İki kişi olunca hayalet köyün ıssızlığı çok hoş geliyordu. Kendilerini yürekli, serüvene hazır, yanlarındaki her şeyi taşımaktan memnun hissediyorlardı. Yola çıkmadan önce kestane ağacının altında son birer konyak yuvarladılar. Sakin ve gayet aydınlık bir gece bastırmış, ağaç başlarının üstünde göğe karşı kenarları kıvırcık, karanlık terasa daha da koyu bir gölge salan ağır bir mürekkep bulutu oluşturuyordu. Fakat kenar yapraklarının, hatta dallarının arasından bir yığın yıldızın parladığı görülüyordu. Grange'la Hervouët sakin sakin, zaman zaman susarak alçak sesle konuşuyorlardı. Yalnızlık, ormanın rayihası, koca ağacın kadife gölgesi, bu ölü köyün hayaletlik görkemi Grange'a alışılmadık bir lüks duygusu veriyordu. Gür çimen ve gece kampı kokusuyla iyice gençleşmiş olan toprak yabansılaşıyor, eski barbar karakterine yeniden kavuşuyordu. İnsandaki bir şeylerin öcünün alındığı ve dirildiği, kulağa serin gelen taze bir sessizlik çöküyor, sanki gökyüzü yepyeni yıldızlarla doluyordu. Grange'la Hervouët içinde yalnızca sigaralarının kırmızı uçlarının kımıldadığı ağaç gölgesine saklanmış, mavi geceyle dolu dar sokak boyunca ay ışığıyla ıslanmaya başlayan damları seyrediyorlardı. Yarasalar kestanenin etrafında uçuşmayı kesmişlerdi ama hemen yakındaki ormanın kenarından, kukumavın garip tehlike sinyalinin yükseldiği işitiliyordu.

Ertesi gün öğlene kadar her şey çok sakindi. Falizes yolu ıssızlaşmış, orman da yalnızlığına geri dönmüştü. Fakat Çatı artık eskisi gibi dingin değildi. Zaman insanların üzerine çöküyordu. Midenin altında âdeta bir demir çubuk peyda olurken ellerle ayaklar da garip titremelere kapılıyordu. Yemekleri bile ayakta ve burunlar pencereye dayalı yeme arzusu uyanıyordu. Gün sıcak ve ağırdı. Bir gün öncesinin tozu kıpırtısız yaprakların üzerinde birikmişti. Taşların üstündeyse yalnız bir sıcaklık buharı titreşiyordu.

İkindi vakti dekor birden değişti. Meuse taraflarından sıcaklıkla birlikte boğuk bir uğultu da yükseldi. Hemen hemen tüm batı ufkunu kaplayan yarım çember boyunca üst üste, nerdeyse aynı anda, demetler halinde büyük patlamalar oldu. Kül rengi dumanlar bu kez ormanla kaplı ufuklardan yavaş yavaş yükseliyordu. Önce üç, sonra yedi, sekiz, on, on beş... İnsanı sarsmıyor, hatta uğursuz bile görünmüyorlardı. Ama oradaydılar işte. Yeni bir mevsim gibi, manzarayı onarılamayacak biçimde yeniden düzenliyorlardı. İstense de istenmese de artık onlarsız yaşanamayacağı hissedilebiliyordu. Çatı'nın bütün çevresini dolaşan hızlı bir el sahne ışıklarını yakmıştı.

"Savaş tiyatrosu" diye düşündü Grange. Kelime başarılı bir buluştu... Onu asıl şaşırtan, bu ani ve şiddetli kabarış, bu aşırı gümbürtülü dekor yerleştirme tarzı ile hemen ardından gelen unutkanlık ve boşluktu. Önce masaya yumruğunu vurup kıran, sonra da kafasının dumanları arasında kime kızmış olduğunu hatırlamaya çalışan sarhoşlar gibi... "Ne var yani, alt tarafı Meuse'ün oralarda bir bombardıman işte!" diye söyleniyordu biraz sonra. Ama huzuru kaçmış olarak. "Gayet sıradan bir bombardıman... Asıl bombalamasalardı tuhaf olurdu... Belçika'nın kara ve demiryolları... Her şey oradan geçiyor..." Ne düşüneceğini bilmeden ufku kaplayan ve birkaçı seyrelip dağılmaya başlamış olan dumanları seyrediyordu pencereden. Bir yandan bakarken bir yandan da kafasında bir düşünce, koku gibi başa vuran kötü bir fikircik kımıldanıp duruyordu. Yoldan, Belçika yönüne doğru bir piyade taburundan başka hiçbir birliğin geçmemiş olduğunu fark ederek şaşırmıştı. Önceki akşamdan beri orman yolu boştu. Herhalde piyade, bindirilmiş kıtaları izlemiyordu.

"Tuhaf..." diyordu düşünceli düşünceli. "Ne bekliyor olabilirler acaba? Sonra... Ama Varin'le tabur da bombalardan nasibini almış olabilirler..." Pusulasıyla, ormanların ardında en semiz duman sütunlarından birini besler görünen Moriarmé yönünü bulmaya çalıştıysa da bunu bir çeşit dalgınlıkla, âdeta iş olsun diye yaptığının bilincine vararak şaşırdı. Algılanan ufuk daralıyor, savaşın gelip çattığı bundan da anlaşılabiliyordu.

Adamlar dikenli telleri çekmeyi bitirmişti. Bombardıman keyiflerini kaçırıyor ama işin daha çabuk yürümesini de sağlıyordu, zira düşünmeyi engelliyordu. Tahta tokmağın vuruşları arasında Gourcuff dişlerinin arasından homurdanıyordu. Zaten tellerde doğru dürüst diken bile yoktu; istihkâmcılar Falizes'e yalnızca kırık dökük kalıntılarını bırakmışlardı. *Brun* ağıydı bu yaptıkları; akordeon gibi açılan kalın nikelajlı rulolarıyla, berkitilmiş evin çevresinde bebek oyun alanı yapıyor gibiydi.

"Sizce de bir şey eksik değil mi teğmenim?" diye sordu Olivon iş bitince. Yapılan işi bütün olarak değerlendirmek üzere birkaç adım geri çekilmiş, uyduruk tel kafese garip bir tavırla, gözlerini kısarak bakıyordu "Bir tabelamız eksik: *Dikkat! Köpek var!*"

Akşama doğru Moriarmé'den telefon geldi; karargâh tellerin çekildiğinin teyidini alarak cephane stoklarının, füze takımlarının ve yedek erzakın tamam olup olmadığının kontrol edilmesini emretti.

"Kamyonetle size yedek işaret tabancası yolluyorum" diye ekledi Varin. "O tabancalar hiçbir zaman alışmaz çünkü. Hiçbir zaman!"

Grange telin öbür ucunda, burun kanatlarının o benzersiz kıpırtısını zihninde canlandırmaktan kendini alamıyordu. Fakat tam bu sırada yüzbaşının başka işi çıkmış olmalıydı ki ahizeyi çavuş Prinet aldı.

"Sizin oraya da düştü mü?" diye sordu Grange kibarca.

"Fazla hasar yok teğmenim. Birkaç at, birkaç da ev... Les Verreries'de ise..."

"Haber var mı?"

Prinet biraz tereddütten sonra "Açık bir şey yok" dedi. "Radyo, Almanların Albert Kanalı'nı geçtiğini söylüyor."

Adların ne derece ağır ya da hafif olmaya başladıklarını hissetmek çok ilginçti. Albert Kanalı kuzeyde, çok uzaklardaydı. Escaut'nun aşağı çığırında... Yani biz değil başkaları...

"Peki, bizim tarafta neler oluyor?"

"Kimse bilmiyor" dedi Prinet. "Süvariler Belçika'daymış..."

"Kendi başlarına mı?"

"Ee... evet, galiba teğmenim." Prinet biraz şaşırmış gibiydi. "Pek hareket yok gibi görünüyor... En azından burada... Bekliyoruz işte."

Prinet'nin sesinin arka planında, bürodaki bir radyo hafifften Belçika millî marşı *Brabançonne*'u çalmaya başladı. Gezegenin tüm çırpınışı kulağa bir deniz kabuğu tutulunca duyulan denizin gürültüsü gibi birden, gizemli biçimde, dalga dalga oraya vuruyordu şimdi. Açık pencereden , küçük bir bulutun tüye benzer gölgesinin yolu geçerek çevik bir hayvanın esnek silkinişiyle koruluk yamacı tırmanmaya başladığı görülüyor, kuşların sakin gevezelikleri işitiliyordu.

Yemekten sonra, akşam çökerken, küçük kalenin ekibi sigara tüttürüp laflamak üzere yolun kenarındaki çimenliğe yerleşti. Kapalı odalarda artık kendilerini kıyıya atılmış balık gibi hissediyorlardı. Grange 2 Ağustos 1914'te, kendisi daha çocukken, tüm kasaba halkının kucaklarında tabaklarıyla istasyona toplanıp dev bir piknik yaptıklarını hatırlıyordu. Bütün evler sandalyelerini pencerelerden dışarı kusuyordu. *Belirtilere* daha yakın olabilmek içindi bu. Kimileri ayda bayrak görüyor, kimileri nehirden yukarı gelen dev bir dalgadan söz ediyordu. Esrarengiz bir patlayıcı olan *Turpin barutu* deneniyordu. Yaşamı boyunca bu olaydan büyüleyici bir anı saklamıştı Grange. O akşam insanlar yatmayı unutmuştu; dünya yeniden çocuk beyni gibi oluyordu.

Konuşmalar o günkü bombardımanlarla ilgiliydi. Hervouët öğleden sonra Meuse tarafından dönen Buttés'li bir adama rastlamıştı. Hasar sanıldığından daha büyüktü. Nehir kıyısındaki koruganlar da saldırıya uğramıştı. Buttés'li adam uçakların bombalarını bırakmak için hedeflerine pike yaptıklarını, o arada da canavar düdüğü sesi çıkardıklarını söylüyordu. Özellikle bu siren sesi adamları gözle görülür biçimde etkiliyor, hatta öf-

kelendiriyordu. Bu enayi tuzağı, tam her şeyi toz edeceği anda korkuyu bile aldatıp oyalayan bu pis oyun, içlerindeki onur duygusunu yaralıyordu. Bu yapılan, insanlıktan çıkmış bir dehanın simgesi, kalleşçe vuruşun, kural dışı yasak hareketlerin daniskasıydı onlara göre.

"Kötülük bunların içine işlemiş" dedi Gourcuff başını sallayarak.

Gece bastırırken uçaklar Meuse'ün üzerine tekrar geldi; bu kez bomba atmıyor, acele etmeden dolaşarak herhalde öğleden sonra başlayan yangınların resimlerini çekiyorlardı. Adamlar kararmış, şimdiden nemlenmiş otların üzerine uzanıp dirseklerine dayanarak birer sigara yaktı ve bir süre sessizce çarpışmayı seyretti. Panayır şenliklerinin ufukta, soğuk yıldızların altında sönen son fenerleri gibiydi manzara. Vadiden, dev bir değirmen çarkından fırlayan işaret fişekleri gibi arka arkaya yükseldikleri, acele etmeden birbirlerini izleyerek ağır ağır akan gece tarafından yutuldukları görülüyordu. Sonra da makinelilerin çarkıfelek tıkırtıları gibi kısa kısa tarayışları duyuluyordu.

Küçük kaleye dönerlerken, Moriarmé'den gelen kamyonetin tüm farları sönük olarak yolun kenarında durduğunu gördüler. Sürücü, süvarilerin geçişiyle delik deşik olmuş yola lanetler yağdırıyordu. Öğleden sonraki bombardımanlardan pusulası hâlâ biraz şaşmış görünen adamın gevelediği bölük pörçük haberlerden, Moriarmé'de havanın daha da ağırlaşmış olduğu anlaşılıyordu. İstihkâmcılar kayık ve mavnaları Meuse'ün sol kıyısına getiriyordu, köprüyü tahrip etmekle görevli ekip yerini almıştı, sığınmacı siviller istasyonda ve sokaklarda kamp kurmuş, şimdiden yarı aç, bir türlü gelmeyen treni bekliyorlardı. "Siviller gidince..." dedi şoför yüzünü buruşturarak. "Aslında, bir bakıma, sorun siviller de değil... Siz burada pek farkında değilsiniz teğmenim. Süvarilerin yaralılarının geçişini görmüyorsunuz."

Kamyonet yolda uzaklaştı ve farlarını yakarak, hoplayıp zıplamalarla fren gıcırtıları arasında Buttés'ye giden patikaya saptı. Dingin gecede sesinden bile daha uzaklara kadar izlen-

mesi mümkün oluyordu. İçinde bu küçük ışığın hoplayıp zıpladığı ormanın karanlığı birden daha da geniş ve kuşkulu, deniz gibi bulanık ve insana yolunu şaşırtan bir şey gibi görünüyordu.

Grange yatmak üzereyken Moriarmé'den telefon geldi. Berkitilmiş evlerdeki bütün garnizonların artık süvari tümeninin emrine verildiğini ısrarla vurguluyorlardı.

"Biliyorum" dedi biraz şaşırmış olarak. "Elbette..."

"Henüz emir almadınız mı?"

"Hayır."

Telin öbür ucunda şaşkın bir sessizlik oldu.

"Anlaşıldı" dedi ses. Hem kaygılı hem de durumu istemeyerek kabullenir gibiydi. "Bir şey gelmezse yarın erkenden telefon edin. Sakın unutmayın."

Grange yatağına uzandı. Ne yapacağını bilemiyordu. Telefondaki tanımadığı sesten soyunmamasını öğütleyen bir şeyler sezmişti. "Neler oluyor acaba?" diyordu içinden. "Moriarmé'nin uykusunu kaçıran nedir?" Bir yandan da kafasının içinde bir söz dönüp duruyordu. O ağızda zehir tadı bırakan, kurşun gibi, yakıcı bir söz: "Süvarilerin yaralıları". Ne uçaklar Grange'ın hayal gücünü sarsabilmişti ne de bombalar. Çevresi aniden dumanlarla çiçeklenen Çatı'da bile doğal bir manzaranın bazı özelliklerini görebilmişti. Fakat bu "süvarilerin yaralıları" sözü ile artık her şey *elle tutulur* hale geliyordu. Kelimeler tetiğe basıyor, yeni bir toprağa açılan kapıyı itiveriyordu. "Acaba *o şey* şuradan mı gelecek?" diye düşündü hem sersemlemiş hem de kızmış olarak... Ormana doğru bir bakış attıktan sonra omuz silkti. "Ardenne'den mi?" diye tekrarlıyordu inanamayarak. Sanki bu ad güven veriyor, tehlikeyi savıyormuş gibi... "Ardenne ha!" Bunun için deli olmak gerekti.

Sabahın ikisine doğru uyandı. Bir serinlik vücudunu ürpertiyordu. Pencereyi kapatmak için kalktı. Gece dingin mi dingindi ama tamamen uyumuyordu da; ufukta ormanın sınırını çizen gökyüzünden azıcık daha koyu çizgiye dikkatle bakılınca, üzerindeki göğün uzun aralıklarla, hızlı ve belli belirsiz bir parlamayla uyandığı görülüyordu. Sıcaklık şimşeklerinin yumuşak yanıp sönmesiyle ilgisi olmayan, kısa kısa ve tek tek

göz kırpmalarıydı bunlar. Daha çok, ufkun altında ağır bir çekicin düzenli aralıklarla dev bir örste kızgın demiri dövmesini düşündürüyorlardı insana. Grange birkaç dakika gecenin gürültülerine kulak kabarttı. Tembel bir rüzgâr ağaçların yalnızca yüksek dallarını kıpırdatıyor, Meuse taraflarından yürüyüş halindeki bir askerî birliğin hafif gürültüsü geliyordu. Derken, adamakıllı sağa kaymış bir başka göz kırpma bir öncekinin yerini aldı. Grange, yüreğinin bulanık ve korkulu bir beklentiyle çarpmasına engel olamadan gözlerini artık pembeleşmeye başlayan ve ışıklarını sakin sakin ormanın üstünde kırpıştıran garip gece istasyonu göğüne dikmişti. El fenerini yakarak kaba saba tahta merdivenden küçük evin tavanarasına çıktı. Küçük pencereden bakıldığında göz, ağaçların yüksek dallarının üzerinden kayıp gidiyor, ufuktaki ışıkların kaynağı birden algılanabilir oluyordu. Görünen alanın en ucunda, tembel bir ritimle yanıp sönen minicik ama son derece parlak bir ateş noktasıydı bu. Ritimdeki gevşeklik, havadaki durgunluk ve sessizlik, karanlık kubbeden aralıklarla hep aynı yere düşen bir damlayı –bir dikitin ucuna isabet edip dağılan ve dikiti yaralayan bir damlayı– akla getiriyordu. Dikkatle bakılınca, parlak sivri ucun çevresinde bir an için pembemsi hafif bir köpük de seçiliyordu. Gecenin dinginliği ağır ve yumuşaktı. Grange açık pencerenin kenarına dayanmış, artık soğuğu hissetmeden elleri çenesinde büyülenmiş gibi, gizemli bir biçimde toprağa çarpan ateş sızıntısını seyrediyordu. "Çok uzakta" diyordu içinden, "Bouillon taraflarında... Belki de Florenville... Ama nedir bu?" Zaman zaman battaniyenin bir ucunu omuzlarına çekiyordu. İki buçuğa doğru ateş noktaları seyreldi, sonra garip meteor olayı tamamen durdu. Gece aniden üzgün ve mahpus, burnuna dek bitki kokularının içine sinmiş gibi göründü. Grange da birdenbire soğuğu hissetti; beyni uyuşmuş olarak inip yatmaya gitti. Koğuşun aralık kapısının önünden geçerken bir an adamlarının soluk alışlarını dinledi. Bu solunum ona, içinde uğursuz ışıkların dolaştığı bu fazla sakin geceyi biraz daha katlanılır kılıyormuş gibi geliyordu. Böyle rahat rahat uyudukları düşüncesi kendisini de mutlu ediyordu.

Öyle saatler vardır ki ağır ve gece dolu bir el, çekici indirmeden önce hayvanın alınlığını[12] yoklayan kasabın yumuşak ve iğrenç eli gibi bir anda toprağın üzerine çöker, bu dokunmayla toprak bile olacakları anlayıp irkilir ve tiksinir. Sanki ışığı bile bayatlar. Sabah onun üzerine iğrenç bir hayvanın burun deliklerinden üfleniyormuş gibi yoğun ve sıcak eser. Çözülebilecek hiçbir şifre, hiçbir işaret gelmemiştir ama kaygılı bunaltı orada, aniden yoğunlaşan hasta odası havasındadır. Birdenbire insan ne açlık hisseder olur ne de susuzluk; yalnızca cesaretinin karnından boşaldığını duyar ve sanki dünya yüreğinin üstünde dönüyormuş gibi burnundan soluduğu işitilir.

"Bugün pazar" diye düşündü Grange keyifsiz keyifsiz esnerken camlarında yavan bir şafağın attığını görerek. Rahat uyuyamamıştı. Kalede boğucu bir ölüm sessizliği, bir manastır ve bataklık suyu sessizliği hüküm sürüyordu. Issız yola dalgın dalgın baktı. İçinde bir tedirginlik vardı. Bu boşluk, çarpışma hattının gerisindeki tutulmamış yolların böyle uyuması garip, olanaksız, hatta biraz da sihirli bir şeydi. Uyuyan Güzel'in şatosuna giden ağaçlıklı yol gibi... Metal merdivenden inerken sigara yaktı. Sabahın tadı sulu ve gevşekti ama ot kaplı yol kenarlarına soğuk soğuk çiy düşmeye başlamıştı bile. Olivon'un sıcak kahvesi aklına gelince içinden bir an dönmek geçtiyse de kahvaltıdan önce orman yolunun *uçurulması* için istihkâmcıların koruganın biraz ilerisinde hazırlamış oldukları mayın yuvasına kadar uzanmayı kafasına koymuştu bir kere. Orada mayıncılardan bir nöbetçi postası bulacağını tahmin ediyordu, belki de haber de alabilirdi.

Fakat kimsecikler yoktu. Yuvanın üstünde toprak biraz göçmüştü. Çukuru doldurdukları toprak fazla yumuşaktı. Tırtıllı araçların paletlerinin kazdığı izlerde yeşil ormanın kararttığı küçük su birikintileri oluşmuştu. Patlatıcıya giden telin topraktan çıkan iki çıplak ucu biraz ötede, bir çakıl kümesinin üzerinde duruyordu.

"Tuhaf..." diye düşündü şaşkın şaşkın. Keyifsizce taş yığınının üstüne oturdu. Çevrede, bir fersahlık mesafede ormandan

12 Hayvanlar boğazlanmıyor, –kanları ziyan olmasın diye– başlarına ortasında yaylı bir çivi bulunan bir "alınlık" geçirilip çiviye bir çekiçle vurularak kafatası delinip beyni zedelenmek suretiyle öldürülüyor.

çıt çıkmadığına yemin edilebilirdi. İnsanların böyle kuşkulu biçimde ortadan kaybolmasından, genel grev düşü gören bu şantiyeden belli belirsiz tedirgin, kuşsuz korulara kulak kabartıyordu. Sigarasını yeniden yakarken birdenbire başını üstünde, çok yükseklerde, havada garip bir yırtılma oldu. Raylarına sürtünen ve makaslarda takırdayan bir gök ekspresinin uzun ve görkemli gürültüsü gibiydi. Meuse cephesindeki ağır topçu birlikleri Belçika'ya doğru ateş açıyordu.

Sonra her şey çok çabuk oluyormuş gibi geldi. Kale yolunu ancak yarılamıştı ki kuvvetli bir motor uğultusu, av kovalayan bir grup avcının kabalığı ve umursamazlığıyla ormanı dört bir yanından eşmeye, delik deşik etmeye başladı. Çatı, büyük bir bomba ve mitralyöz gürültüsü içinde transa geçti. Grange şaşkın, bir an öylece kalakaldı. Orman, havalı beton delicinin takırtısıyla sarsılan sokak gibi titriyordu. Hem tabanlarından hem de kulaklarından içine giren şiddetli ve anlaşılmaz titreşimlerin kendisini tokatladığını, itip kaktığını hissediyordu. Kendini yana, yapraklı dallardan oluşmuş kemerlerin yukarıda ancak daracık bir beyaz gökyüzü parçası gösterdikleri bir patikaya attı. İnsan kendini gözlerden saklar saklamaz gürültü de artık o kadar kuvvetli gelmemeye başlıyor, patlamalardan çok motor gürültüsünden oluşmuş olduğunun farkına varılıyordu. Arada uzun sessizlik anları oluyordu. Güveni yerine gelen Grange, gürültü kubbesinin altında bir an küçük kaleye gitmek üzere tekrar yola bile koyulduysa da on metre kadar ilerisinde, yolun bu tarafını kaplayan yıpranmış asfaltın garip biçimde âdeta yağda kızarmakta olduğunu gördü; mitralyözle tarandığını anlaması bir iki saniye aldı. Koşar adım patikasının girişine seyirtti. Çok daha rahatlamış, tekrar sigara içmeye başlamıştı. Gürültü rahatlatıyordu. Yankılanan motor gürültüleri arasında patikanın üstündeki gökyüzünden zaman zaman, büyük bir siyah yelkenin hızla geçtiği de oluyor, başka da bir şey seçilemiyordu. Grange bir şeyler görmek için yola kadar gitmeyi göze aldığında, yolun daha açık olan göğüne oldukça seyrek, yüksek ve şaşılacak kadar yavaş –akıntıya kapılmış yüzmek gibi âdeta hareketsiz– uçakların yapışmış olduğunu görüyordu. Grange'ı etkileyen, bunların son derece rahat davranmaları; yükseklerde, kar-

şılaşınca birbirlerini görmezden gelip kendi yollarına giden balık sürüleri gibi rahatça dağılmaları ve biribirlerine aldırış etmemeleriydi. İçinde yaşadıkları ortama telaşsız ve aldırışsızca egemen olduklarını düşünüyordu insan. Yalnızca ara sıra bulutlar ekspresinin ani ve şiddetli gümbürtüsü başucu noktasına doğru kuvvetle atılıyor, bu yumuşak takımyıldızların yüzdüğü hava tabakalarını bir ipekli kumaş cızırtısıyla yırtıyordu.

Uçaklar geldikleri gibi, ani bir rüzgâr alıp götürmüşçesine ortadan kayboldu. Ormanın üstünde yavan bir toz kokusu dalgalanıyordu. Grange, kırbaç teli gibi incecik bir izin kazılmış olduğu yolda beyaz ve parlak bir madenden parçalanmamış bir mermi buldu. Ateş altında kalmış olduğu fikri ona rahatsız edici, biraz da tuhaf geliyordu. Berkitilmiş ev saldırıya uğramamıştı. Adamlarını koruganın içinde buldu. Biraz solgun, ellerinde bardaklarla sandıkların üzerinde oturuyorlardı. "İşe bak!" diyordu Gourcuff başını sallayarak. Olivon bir şey söylemeden Grange'ın bardağını doldurdu, mitralyöz kurşunu elden ele dolaştı. Parlak merminin ağırlığı avuçta hissediliyordu. Grange telefonun ahizesini kaldırdı. Moriarmé cevap vermiyordu. İnanamıyormuş gibi, ses vermeyen aleti bir an kulağının dibinde salladı. Sonra hemen yerine astı, çünkü adamları tuhaf tuhaf bakmaya başlamışlardı. Hat kesikti.

"Hadi bakalım, temizliğe!" dedi sert bir sesle. "Aşağı taşınıyoruz..."

Yangına karşı dayanıklı olmak üzere inşa edilen küçük evde yakacak olarak pek bir şey yoktu. Korugana iki saman döşekle birkaç yatak takımı taşıdılar, sonra derme çatma mobilyalarını metal merdivenden indirmeye başladılar. Ama bu işten çabuk bıktılar. Masalar, sandalyeler, hatta çam tahtasından küçük bir dolap bile pencerelerden, tel örgünün üstünden, dışarı savruldu. Kırılan tahtaların çatırtılarını duydukça işe daha sıkı sarılıyorlardı.

"Tertemiz oldu işte" diye yorumunu yaptı Olivon, işten anlayan biri gibi. "Zaten, bir bakıma, kamuflaj açısından da bu daha doğal. Sanki koruganı tahliye etmişiz gibi görünüyor."

Korugana yerleşince konserve kutularını açıp iştahsızca biraz bir şeyler yediler. Ara sıra başlarını kaldırıp yabancı bir

yerdelermiş gibi mahzenin yavan nemliliğini, kaldırılan tünel kapağından yükselen derin toprak ve kök kokularını kokluyorlardı. Grange'ın Falizes'den getirdiği kara kedi iğrenir gibi yalnız patilerinin uçlarını yere basıyor, sonra birden sıçrayıp bir sandığın üstüne sığınıyordu. Çok geçmeden zırhlı kapıyı açıp temiz havaya çıktılar. Yolun kenarına yerleşirlerken, Belçika tarafından sepetli bir motosiklet çıkageldi; ardından da yolu tam gaz bir araç kasırgası süpürdü: Piyade kamyonları, çekili toplar, tırtıllı araçlar, otomatik mitralyözler... Kazınmış boyaların üzerinde kurşun izleri seçiliyordu. Tüm araçların çamurluklarına pensli paçalarıyla tozun üzerinde ayakta deli gibi pedal çevirir görünen bir bisikletli alayı asılmış, tüm basamaklara da salkım salkım sığınmacılar yüklenmişti. Çılgın konvoy araya bir et arabası sıkıştırmanın yolunu da bulmuş, iğrenç bir gri hardalla sıvanmış bir sergi dolusu iri et parçası da tangır tungur gidiyordu. Bütün kafile tozdan tünelinin içinde tek parçaymış gibi kayarak, sonra da orman yangınının sıkıştırdığı, deli gibi ırmak geçidine doğru koşan manda sürülerinin toprakla karışık gümbürtülü akışına kapılmış gibi Meuse'e doğru seğirtiyordu. "Hayrola süvariler, sıvışıyoruz galiba?" diye bağırdı Hervouët boğuk sesle. Araçlarda adamların hiçbir şey söylemeden, başlarını bile çevirmeden, iplere dayanmış boksörler gibi yavaş ve yaşlı, ağızlarının bir kenarını çarpıttıkları görülüyordu.

Sel bir anda kurudu. Sonra, daha toz yatışmadan, tek başına, daha yavaş, namlusu geriye çevrili bir otomatik makineli tüfek sarsıla sarsıla berkitilmiş evin önünden geçti. Tam koruganın hizasına gelince ani bir frenle durdu. Taretten deri kenarlı bir miğfer uzanıp ellerini boru gibi ağzına koyarak küçük eve doğru şaşkın şaşkın bağırdı:

"Oradakiler! Soytarılığı bırakın! **Alamanlar** on dakika mesafede..."

Araç hareket etti. Grange adamlarına döndü. Yanakları kül rengine kesmiş gibiydi. Birden arkadan ensesine ağır bir şaplak indirildiğini hissetti. Adamın sesine karşılık mekanik bir hareketle bileğini kaldırarak alık alık sordu: "Saat kaç? On bir mi?" Ve o gün ilk kez kol saatine baktı.

Saat öğleden sonra dörttü. Ormanın arkasında, sigortalar atıyormuş gibi sert şakırtılarla, Meuse köprüleri arka arkaya havaya uçmaya başlamıştı.

Bir sıçrayışta korugana girip zırhlı kapıyı arkalarından kapadılar. Kısa bir panik oldu. Parmakları titriyor, sandıkların kilitlerine takılıp acıyordu. Yağlanmış çelik şıkırtıları bir an kesilince, yalnızca sıcak çorbaya üfler gibi burundan gelen uzun soluklar duyuluyor oldu. Grange'ın hafiften başı dönüyor, gözleri yaşarıyordu. Aynı zamanda kaburgalarının altından, kendisine enerji veren kuru ve sevimsiz bir gülme krizinin yükseldiğini de hissediyordu. "Tam bir *kışla komedisi* yaşıyoruz" diye homurdanıyordu kendi kendine, "üstelik bunun içinde rahatız da..." İstemeden yüzünde beliren hüzünlü bir gülüş yanaklarını buruşturuyordu. "Hem de et arabasıyla! Peki, benim burada ne yapmamı bekliyor *bunlar*?" Yumruklarını beline dayayıp çıkışası geliyordu. "Üç vaftiz kaçkını adamımla! Üstelik *tahrip kalıpları* da hiçbir şeyi tahrip etmemiş!" Bu patlamayan mayın olayı nedense özellikle kafasını bozuyordu. Yukarıdan, bürosundan indirdikleri kâğıt tomarlarına öfkeli, kin dolu bir tekme atarak "Gerizekâlılar!" diye düşündü yine, büyük ve iğrenmiş bir yansızlıkla... "Zavallı gerizekâlılar!" Ne düşündüğünü kendisi de açıkça bilemiyordu. Daha çok, dünyanın yardım isteğini geri çevirip onu tamamen keşmekeşine geri yollayan bunak bir günahtan arınıştı bu...

Silahlar hazırlanınca Gourcuff matarasından bardakları doldurdu. Grange bir sigara yakıp Hervouët'nin sönmüş izmaritine uzattı. Her ağız ötekinin, dumanı açgözlü yudumlarla oburcasına içine çektiğini hissediyordu. Sonra blokun bir köşesine yığılmış kum torbalarıyla tanksavar topunun penceresini iyi kötü kalafatladılar. Daracık bodrum birden karanlık oldu. Artık ormanın sesleri de gelmiyordu. Yalnızca dar ve beyaz bir ışın, topun mekanizmasına vurup dağılıyor, sanki tüm korugan bütün ağırlığıyla yavaş yavaş toprağa gömülüyordu. Grange kapıyı ardına kadar açtı. Karanlık korkulu bekleyişten daha boğucu geliyordu. Ormanın cıvıltıları yeniden duyulmaya başladı.

"Geldiklerini görecek vaktimiz var yine de" dedi birden gelen aydınlıkta gözlerini kırpıştırarak. Kapıdan içeri süzülerek yüze vuran taze hava gibi kulağa hoş gelen tembel orman gürültülerine bir an kulak kabarttılar.

"Hiçbir şey duyulmuyor" dedi Gourcuff başını sallayarak. "Hiç ama hiçbir şey..."

Işık hafiften sararmaya başlamıştı. Dört köşe kapı açıklığından, bu tarafta neredeyse eve yapışık olan ağaç altları görülüyordu; kıvırcık ve nemli sık bir ot ormanı, yumuşak bir pırıltı...

"Kartal eğreltileri" diye düşündü Grange, "kartal eğrelti otları bunlar..." Otları ilk kez görüyormuş gibiydi. Türlerini tanımış olması da ona garip bir zevk veriyordu. Bir hayvanı adıyla çağırmış gibi... Yeniden, kapıdan giren yağmur sonrası havanın açmasından bile daha çok ılıtan sessizliğe uzun uzun kulak verdiler. "Geri çekilmemiz gerekiyor herhalde" diye düşündü kararsızlıktan başı dönerek. "Emir bekleyecek olursak... Beni buradan *toplamakla* görevli süvariler emri yutmuş, açıkça görülüyor." Fakat içinden gitmek gelmiyordu. Güneşli sessizlik hoşuna gidiyordu. Moriarmé, kafasında canlandırdığı kana tere batmış bitkin asker kargaşası, tüm mekanizmanın o kasvetli gıcırdayışı, düşündükçe midesini kaldırıyordu. Şimdi artık korkulu beklentilerin sisi biraz dağılmaya başlarken kafasında sıcacık, diri bir fikircik de baş vermeye başlıyordu. Telefonun kesik olması ne şanstı! Gerçekten de ne büyük şanstı!

"Öyle ya da böyle, durum çok açık!" diye kestirip attı. İçi birden rahatlamıştı. "Emir yok! Bana emir ulaştırmanın yolunu onlar bulsun! Emir yoksa çekilme de yok..."

Vicdanını iyice rahatlatmak için biraz iki yüzlülükle ekledi:

"Kaldı ki emir gelmediğini görürsem Gourcuff'ü de pekâlâ Moriarmé'ye gönderebilirim..."

Tekrar saatine baktı. Beşe geliyordu. Şimdi adamlar da birer birer korugandan çıkıp sıcak betonun üstünde güneşte kertenkele keyfi yapıyorlardı. Öğle sonrasının bu son saatleri pek tatlıydı. Olgunlaşan meyve kıvamında bir ışık yolun boşluğuna gölgeleri sermeye başlamıştı bile...

"Süvariler" dedi Hervouët yere tükürerek, "bizi iplemediler bile..."

Grange havayı koklayarak yolda birkaç adım ilerledi. Yol gerek Moriarmé gerek Belçika taraflarına doğru tamamen ıssızdı. Ancak küçük evin hizasını geçince sanki bir sessizlik kuşağından çıkmış gibi oluyordu insan; çok uzaklardan ama açık seçik biçimde topçu ateşinin ağır gümbürtüsü algılanabiliyordu. Gürültü arkalarından, biraz kuzeye doğru, vadi tarafından geliyordu. Belçika tarafında neredeyse sihirli tam bir sessizlik vardı. Güneş, basamak basamak ufka doğru yükselen orman dalgalarının yuvarlak doruklarını portakal rengi bir ışıkla göz alabildiğine yaldızlıyordu. Grange eliyle evi gösterdi; dört adam uzunca bir süre yolun ortasında birbirine yapışıp başlarını yavaşça çevirerek kulaklarıyla rüzgârın yönünü saptamaya çalıştılar. Sonunda Hervouët, apaçık bir şeyi ister istemez kabul eden bir sesle "Meuse üzerinde" dedi.. "Braux taraflarında."

Korkulu bekleyiş geri geliyordu. Az önce onları koruganın betonuna yapıştıran, paniğin sıcak ve amansız hayvan soluğu değildi. Grange'a çocukluğun ve masalların derinliklerinden gelen, hem harika hem de hemen hemen çekici bir korkuydu. Gün battıktan sonra ormanda kaybolan çocukların, uzaktan meşe gövdelerinin masal devinin yedi fersahlık çizmeleri altında çatırdayışını dinlerken duydukları korku...

Beklemeye başladılar. Topların gürlemesi bir kez ortaya çıkınca, bir daha nereye gidilirse gidilsin, kulaktan çıkmıyordu. Artık yalnız o vardı, sanki dünyanın bu köşesinin tüm yaşamı bu biricik uyanık bölgeye doğru akıyordu. Yolun ormanda açtığı hendeğin iki yanındaki ağaç duvarlar zaten seyrek olan dumanları gözden saklıyordu. Grange bir an kulaklarını parmaklarıyla tıkayınca, bütün yol, uzak mavi ufuklara doğru görkemle koşan, altın sisinin içinde şimdiden ılık ve tatlı bir ilkbahar ırmağı oluveriyordu. Zaman geçtikçe Grange içinde, kendi üzerlerinden atlayıp geçmiş olan savaşın dev adımlarından doğan gerçeklik dışı bir güvenlik duygusunun garip bir biçimde büyüyüp güçlendiğini hissediyordu. Havaya çok tatlı bir serinlik geliyordu. Yalarcasına gelen ışığın akşam ormanları üzerinde pul pul ışıldaması öylesine zengin, o kadar benzersiz bir görüntüydü ki birdenbire oraya dalmak, banyo yapmak, yeniden güçlenmek arzusu doğuyordu içinde.

"Kim engel olacak?" dedi henüz anlayamadığı hayli bulanık bir sevinç jestiyle. "Köprüler atılmış. Burada yalnızım. *İstediğimi yaparım...*" Sigara yakarak elleri ceplerinde yolun ortasında yürümeye başladı. "Orada kalın!" diye bağırdı korugana doğru. "Ben gidip bir bakacağım." Topların gürlemesi hafiflemeye başlamıştı. Meşelikte kargaların patırtısının duyulduğu uzun suskunluk anları oluyordu artık. "Belki de Meuse'ün doğusunda hiç Fransız kalmamıştır" diye düşünüyordu yolda giderken. "Neler olduğunu kim bilebilir? Belki de geriye hiçbir şey kalmamıştır..." Ama kendisine akla yatkın gelen bu fikri düşündükçe yüreği bastırmaya çalıştığı bir heyecanla çarpıyor; ruhunun kuş gibi hafif, felaketin suları üzerinde yüzdüğünü hissediyordu. "Belki de geriye hiçbir şey kalmamıştır..." Toprak, Tufan sonrası gibi güzel ve arınmış görünüyordu. Hemen önünde, iki saksağan, masallardaki hayvanlar gibi birlikte yolun kenarına konarak çimenin üzerinde dikkatle uzun kuyruklarını tarayıp düzeltmeye koyuldular. "Böyle nereye kadar yürünebilir acaba?" diye düşündü. Âdeta taş kesiliyor, gözleri acıtana kadar göz çukurlarına bastırıyormuş gibi geliyordu. Dünyada bazı *kusurlar,* içine bir kez süzülmenin yeterli olduğu, bilinmeyen damarlar olmalıydı. Zaman zaman durup kulak kabartıyor, dakikalar boyunca hiçbir ses duyulmadığı oluyordu. Sanki dünya tembelce bir omuz hareketiyle insanı silkip attıktan sonra tekrar uykusuna dalıyordu. "Belki de ben *öte taraftayım*" diye düşündü arı bir rahatlık ve mutluluk ürpertisiyle. Kendini hiçbir zaman kendine bu kadar yakın hissetmemişti. Islık çalmaya başladı. Miğferini de çıkarıp eline aldı; kayışından tutarak sepet gibi sallıyor, ara sıra da tokasını çözdüğü kılıfında tabancasının sapına dokunuyordu. Her türlü tehlike duygusu uçup gitmişti ama silahla temas parmaklarını serinletiyordu. İçinde birden beliren garip kendine yeterlik duygusunu, gereken her şeyi yanında taşıma duygusunu belirginleştiriyordu. "Baston elde!" Neşeli bir coşkuya Varin'i düşündü, sonra Mona'nın anısı mayıs dallarının kokusuyla aklından geçti. Varin'in kendi usulünce tahmin ettiği şeyi, Mona'nın bilmeden gelip de hayatında dizginlerini çözdüğü o şeyi anlamaya başlıyordu. O palamarları birer birer çözme ihtiyacı, yürek hoplatan, *koyuver gitsin* anlamındaki o hafiflik ve safra atma duygu-

su... "Ben zaten hep çürük bir iple bağlıydım" dedi kendi kendine gülerek. Zaman zaman yoldaki taşlara tekme savuruyordu. "Orman..." diye düşündü yeniden. "Ormandayım işte." Söyleyecek daha fazla şeyi yoktu. İçinde düşünce de –daha güzel bir ışık yararına– uykuya yatıyormuş gibi geliyordu. Yürümek yetiyordu Grange'a. Dünya, gittiği yol boyunca önünde ırmak geçidi gibi açılıyordu. Birden, başını sallayarak ve sarhoşların bilgiden olgunlaşmış sesiyle işaret parmağını öne doğru kaldırarak "Alman yok işte!" dedi. Kendini de biraz sarhoş gibi, yalnızca birdenbire bütün *eksenler* aynı zamanda kendisinden geçmeye başladığı için sendeleyen bir sarhoş gibi hissediyordu; silah işlemeyen, kefareti ödenmiş bir yasa koyucu ve yargıçtı...

Tahrip kalıbının yanından geçip sınıra doğru devam etti. Yolun yokuş aşağı gitmeye başlamasıyla koruganı gözden kaybetmişti. Topların gürlemesi durmuştu, sessizlik tamdı. Ağaçların daha yüksek olduğu beri tarafta gölgeler yolu kaplamaya başlamıştı. Fakat yüksek ormanın ötesinde ağaçlı yol, güneş altında pırıl pırıl, görkemli ve ufka doğru usul usul kaçışıyla dünyadaki en cazip şeymiş gibi görünüyordu. Bir çimen şeridi yolun tekerlek izlerinin arasındaki kısmını da istila etmiş, orman kendi üzerine daha sıkı kapanıyor görünüyordu. Grange, bu kuşkulu ve yasasız topraklarda esen, gecenin rüyalarından daha açık bir yabancı rüzgâr tarafından omuzlarından itildiğini hissediyordu.

"Yapılacak tek şey çekip gitmekti..." diye düşündü, başında bir ağırlıkla. Eliyle de hemen hemen razı oluş anlamında bir hareket yaptı. Bakışları tekrar yola daldı. Bu kez uzakta küçük bir gölgenin hareket edip hemen yok olduğunu görür gibi oldu. İnsan ya da hayvan; bir an görünüp korkulu ve çevik bir sıçrayışla ağaçların arasında kayboluvermişti.

Tabancasının emniyetini açarak ilerledi. Korkusu da cesareti de tükendiği için olacak, adam fazla uzağa kaçamamıştı. Bir dişbudak gövdesinin arkasına sinmiş, çenesi dizlerinde, nerdeyse yolun kenarında duruyordu. Kendisini yarı yarıya gizleyen ağacın öte tarafından, yolu gözlemek için başını biraz uzatmıştı. Kaçmaya bile yeltenmeden, canlı ve ısrarlı sincap bakışlarını Grange'ın gözlerine dikmişti. Göz kapakları yokmuş gibi görünen bu kırmızı ve yuvarlak gözlerde öylesine çıplak bir kor

ku vardı ki adamın kendisi küçücük, üflesen uçacakmış gibi hafif görünüyordu. Ağacının altından âdet mantar gibi elle toplanabilirdi.

Dış görünüşüne bakılırsa, işsiz güçsüz bir gezgin ya da önüne gelen hayvanı vuran avcılardan olmalıydı. Picardie yöresinin pancar tarlaları boyunca, azıkları heybelerinde iş arayan Flaman gündelikçilerinden biri olduğu da akla gelebilirdi. Ne olursa olsun, çantası, yamalı ceketi ve kabaralı potinleri, adamın yollarda pek yabancılık çekmediğini gösteriyordu. Grange bozgunun, –yağmurun salyangozları dışarı uğratması gibi– açıkta kalmayı fazla dert etmeyen bir yığın küçük ve önemsiz insanı da ininden çıkarmış olduğunu anlıyordu. Üstündeki Fransız üniforması Belçikalı'nın korkusunu gidermeye yetmemişti; adamın düşman korkusunun, daha eski ve köklü bir duygu olan jandarma korkusunun kalıbına döküldüğü görülüyordu. Bu biraz ürkütücü sis kaçkınını sevmişti doğrusu Grange. Şu anda ağlama sızlanma dinleyecek havada değildi.

Adam bir gün önce sabahleyin Marche taraflarındaki köyünden kaçmıştı. Bir Alman zırhlı müfrezesi erkenden köyü ateşe vermişti.

"*Döner namlulu toplarla*" diye özellikle vurgularken, kuruyan boğazında Âdem elmasının inip çıktığı görülüyordu. Böyle akıl almaz bir savaş aracının kullanılması âdeta soluğunu kesiyordu. Fakat kaçışının bundan sonraki kısmı siste kayboluyordu; mesleğine özgü bu ağzı sıkılığın ardında, av dolu uzunca bir özel gezintinin, sağa sola tavuk tüyleri saçılarak koşulan uzun bir yarışın da yer aldığı seziliyordu. Anlattıklarına bakılırsa hiç kimseye rastlamamıştı.

"İnanılmaz!" diyordu Grange içinden, afallamış. Çevresinde gittikçe genişleyen anlaşılmaz boşluğa parmağıyla dokunmaktan coşkuya kapılıyor, kendini bunun içine atıyordu. Aslında, bilincinin diplerinde bir yerde, biraz da işine geldiği için durumu böyle gördüğünü hissediyordu ama ne yapsındı? Bunaltıya dönüşen korkuyu duyulmadıkla, görülmedikle bastırmaya çalışıyordu işte...

Sakin sakin konuşarak korugana geri döndüler. Güneş batmış, gece ağaçların gölgesinde sessizce ilerlemeye başlamış-

tı bile. Grange'ın yakaladığı Belçikalıyı bırakmaya artık niyeti yoktu. Adama, damdan düşer gibi yatacak yer vermeyi önerdi. "Buralar son derece sakin" diyordu gittikçe daha içten hale gelen bir inanmışlıkla. "Tanrı'ya şükür, hiçbir eksiğimiz yok. Hem hava da kararıyor..." Yolda Belçikalıya gayet rahat, hatta hafiften sayıklamaya çalan bir iyimserlikle dolu sözler söylüyordu. Savaşın elbette türlü türlü hali vardı ona göre, ama ne olursa olsun, önemli olan "neyi alıp neyi bırakacağını" bilmekti. En azından buralarda herkesin keyfi yerindeydi.

"Böyle şeyler eski tüfekleri sarsmaya yetmez!" dedi sonunda adamın kulağına eğilip göz kırparak ve kolunu çimdikleyerek. Belçikalı, Grange'a belli etmemeye çalışarak alttan alta garip bir tavırla bakmaya başlamıştı. Bastıran karanlıkta yürürlerken Grange, serseri kurşundan çekinerek, korugana doğru mendilini sallıyordu. Yolun ucunda, gemi direğinden ufka bakan gözlerden daha keskin üç çift gözün üstlerine dikildiğini seziyor, bu düşünce içini ısıtıyordu. "Bir şey getiriyorum getirmesine" diyordu içinden, "ama ne güvercin ne de karga." Etraflarındaki karanlık, toprağı iyiden iyiye silmeye başlamıştı. Ara sıra yol arkadaşına bir göz atıyordu. Adam hiç soru sormadan yanı başında, olağanüstü hafif adımlarla yürümekten çok yüzer gibi görünüyordu. İnsan olduğu bile şöyle böyle anlaşılıyor, daha çok topraktan yükselen alacakaranlıkta kanat çırpan silik bir yarasayı anımsatıyordu. Bu yarasa Grange'ı yatıştırıyordu. Dünya artık yalnızca bataklıkların üstünde uçuşan küçük alev dillerine benzer, tüy gibi hafif küçük ölü ruhlarla meskûn gibi geliyordu. *Sorular* sona ermişti, gün tamamıyla sönüyordu artık. "Sahiden de geç olmuş" diye düşündü birden, hemen hiç telaşsızca... "Akşam karanlığı... Ama o kadar da kötü bir saat değil. İnsan sanıldığından daha iyi görüyor."

Koruganın garnizonunu sinirli olmaktan çok acıkmış buldu; Gourcuff ona şimdiden nerdeyse kafayı bulmuş gibi geldi. Akşam yemeği için, ağaçların altında hâlâ oyalanmakta olan aydınlık kalıntısından yararlandılar. Bir ayağı topal kalmış beyaz bir tahta masayla küçük evin temizlenmesi sırasında her nasılsa sağlam kalmış iki üç sandalyeyi ormandan toplayıp korugaının arkasına taşıdılar. Orada, ağaçların gölgelediği küçücük bir

çimenlik yola kadar uzanıyordu. Ormanın sessizliği bir hayalet sessizliğine dönüşmüştü –topların gürlemesi tamamen susalı hayli zaman olmuştu– ve yukarıdaki yapraktan kubbe, gittikçe daha koyu ve ağır, üstlerine çöküyordu. Fakat sağdan, çakıl kaplı yüzeyinin, hâlâ çok açık renkli bir şerit halinde, bitmekte olan alacakaranlığa daldığı görülen yolun oluşturduğu hendekten, boz ve yumuşak, taş rengi, garip bir ışık sızıyordu. Gece olunca masanın üzerine iki boş şişe yerleştirip ağızlarına birer mum diktiler; karanlık o derece dingindi ki mum alevlerinin üstündeki dallara doğru ancak incecik bir duman dimdik yükseliyor, alttan aydınlanan yaprak yığınları hafifçe geceden sıyrılıyordu. Ağaçlı yolun üstündeyse hâlâ, kuzey ülkelerindeki gece ışıklarına benzeyen kül rengi bir aydınlık kalıntısı dalgalanıyordu. Yemek işi bitince bir süre boş bardaklarının önünde sigaralarını içtiler. Hava serinlemişti. Yalnız Belçikalı hâlâ bir şeyler bulmak umuduyla tabağını eşeliyor; arada sırada da sessizlikten biraz şaşkın, sinsi sinsi gelecek tekmeyi gözleyen hırsız köpek gibi gözlerini yan yan adamlara dikiyor, bu arada ağzı da kendi işiyle meşgul oluyordu. Grange ormanda Meuse'e kadar tek bir ışık bile olmadığını düşündü. Sönmekte olan mumlardan birini çakmağıyla yaktı; küçük alevden zeytin tekrar oluştu ve siyah göbeğinin çevresinde genişledi. "Işık yol boyunca çok uzaklardan görülebilir" diye düşündü. Dolayısıyla karanlık daha güvenli olurdu. Artık hiç kimseyi beklemiyorlardı. Fakat söndürmek de içinden gelmiyordu. Mumların ışığı ancak perdeleri rüzgârda sallanan uzun bir koridorda hızla kayıyorlarmış gibi üstünde kömürlü gölgeler oynaşan dört yüzü geceden çekip çıkarmaya yetiyor, bu yüzler de Grange'ın hoşuna gidiyordu. "Umurumda bile değil..." diye tekrarlıyordu içinden, artık iyice kaygısız bir tavırla. Uzakta, ötelerde, derinden gelen bir dalganın az önce toprağı süpürdüğünü pekâlâ biliyordu ama kendisi yalnızca bu dalganın, altından gürültüsüzce kayan yuvarlak ve pürüzsüz sırtı ile kendi hafifliğini hissediyordu. Dalganın ardında insan biraz afallamış olarak bir yasak bahçe sessizliğinin içine düşüyordu. Şakaklarının kenarında hemen hemen kösnül bir bulantı duyuyordu. "Artık hiçbir şey için uğraşmıyorum" diyordu kendi kendine. Gözleri birkaç kez seğirdi. Elini cebine sokup Mona'nın

evinin anahtarını yokladı. İri, solgun bir ayın ormanın üstünde yükselişine bakıyordu; ayın yanlamasına aydınlattığı yolda, pürüzlü kırma taş şeridi keskin gölgelerle alalanıyor, sonra yeniden sel yatağına dönüşüyordu. Artık hiçbir şey Grange'a, toprağın altüst oluşunun göbeğinde, bu selin kenarında oturmaktan daha önemli görünmüyordu. Karın boşluğunda, çıplak ayakların aşırı serin bulduğu çakıldan bir plajda denize koşarken duyulan hisse benzer nahoş bir tiksinti duymuyor da değildi, bunun öldürülmek korkusu olduğunu anlıyordu ama benliğinin bir parçası ayrılıp hafif gecenin içinde dalgalanıyordu. Nuh'un gemisindeki yolcuların, sular yükselmeye başladığı sırada duymuş olabileceklerine benzer bir şey duyuyordu.

Grange, nöbetini sabahın üçüne doğru devraldı. Gündoğumunun kritik an olacağını düşünüyor, o ana kadar önünde biraz zaman kalmasını istiyordu. Koruganın kapısı aralık bırakılmıştı; bu taraftan, koca kara beton küp, duvara boyanmış gibi görünen küllenmiş bir gece parçasına açılıyordu. Gourcuff'le Olivon saman döşeğin üstünde yan yana uyuyorlar, tünel kapağının bulunduğu köşede, hemen hemen yer hizasında, yeni yatmış olan Hervouët'nin sigarasının ateşböceği parıltısı seçiliyor, görünmez bir parmağın hafif tıktıkları düzenli aralıklarla ucundaki külden çıkıntıyı silkeliyor, bu da Grange'ın sinirine dokunuyordu. Hakkı yeniyormuş gibi geliyordu ona; başka birinin de kendisi gibi karanlıkta düşüncelere dalmasını çekemiyordu. Sessizlik, gece treninin sesli ayazın buza kestirdiği istasyonda durmasına benziyordu. Hava çok soğuktu. Omuzuyla yaslanarak kapı blokunu itti, blok gürültüsüzce zıvanasında döndü, Grange boğazının dibinde bir yerde sisin taze çamaşır tadını duydu. Bu ağır buğuda demlenen gece yaklaşan sabaha doğru yavaşça, kıpırtısızca çürüyüp ayrışıyordu. Bir fişek sandığının üstündeki termosu açıp sıcak kahve aldı. Elektrik fenerinin ışığı, oraya boşaltılmış bir sepet şişe gibi topun kundağının yanı başına dik olarak sıralanmış tanksavar mermilerinin uzun parlak lobut biçimlerine takıldı. Grange ışın demetini bir süre alçak tavanda, tozlarda, sızıntılı duvarlarda gezdirdi. Ağaç altlarından içeri sü-

zülen acı sis, zayıf ışığı gümüşlerken dili, ağzında bir küf tadını evirip çeviriyordu. *"Amma da tuhaf oda ha!"* diye düşündü sersemlemiş gibi. İçinde kıpırdamaya başlayan bulantıyla birlikte gözlerini kısıp ağzını yumdu. Midesi kalkıyor, karnında tatlımsı ve çamurlu bir tortunun şapırdadığını duyuyordu. Cesaretin alçalan sularıydı. Feneri söndürdü, içindeki sıkıntı hemen biraz dağıldı. İçgüdüsel olarak, koruganın çevresindeki gecenin kalın bir kar tabakası gibi hâlâ *dayandığını* anlıyordu ama kara soğuk dişlerini takırdatıyordu. Gourcuff'le omuz omuza ılık ot yatağa gömülüverme isteği duydu. Ölçüsüz, panik derecesinde bir istekti bu. "Doğrusu iyi başladık!" diye mırıldanarak el yordamıyla sandığın üzerine oturdu. Beyninden göz kamaştırıcı yumuşak harelerin geçtiğini hissediyordu. "Önemli olan iki üç kez derin nefes almak" dedi budalalara özgü çokbilmişlik havasıyla başını sallayarak. İdmanına başladı. Fakat kafasında yeni, insanı çıldırtan bir fikir cirit atmaya başlamıştı: *On iki kilometre...* On iki kilometre ötede Meuse vardı! Kendini, gemi direklerini kıracak kadar şiddetli bir sallantıya kapılmış hissetti. *İmkânsızdı!* Hastalıklı bir titizlikle bir gün öncesinin olaylarını zihninden geçirdi. Mutlaka bir yerlerde bir boşluk, bir atlama olmalıydı; yanlış anladığı bir emir, kaybettiği bir kâğıt... "Üstüne bir de divanı harbe çıkarsak" diyordu çırılçıplakmış gibi titreyerek, *"doğrusu tadından yenmez!"* İçinden ağlamak ve çekip gitmek geliyordu. Ama işin bu kadar basit olmadığını da hissediyordu. Benliğinin derinliklerinde, kışa girerken yollarda kuru yaprakları dans ettiren yeller gibi küçük, kuru, şen ve küstah bir rüzgârın esişini dinliyordu.

Fenerini tekrar yakarak koruganı çabucak gözden geçirdi. Her şey yerli yerinde görünüyordu. Top gece nirengilerine göre hedefe yönelikti; makineli tüfeğin yanında, küçük bir sandığın üstüne otuz kadar dolu şarjör yığılmıştı; bir köşede, el arabasından boca edilmiş gibi rasgele yığılmış fişekler parlıyordu. Aklına tahliye tünelini son bir kez kontrol etmek geldi. İçeri girip kapağı gürültüsüzce kapadı. Toprak basamaklar sertti. Sağlamlaştırmak için kullanılan sandık tahtaları kenarlardan taşıyor, insanın topuklarına takılıyordu. Küçük merdivenden inilince, tahta kalıbının içinde tertemiz kısa ve dar bir galeriye ayak basılıyordu.

Yirmi metre kadar ileride eğik düzlem başlıyor, ağaçların altında, dallarla kamufle edilmiş bir çukurdan açık havaya çıkıyordu. Orada bir süre, bir kütük yığınının üstüne oturdu. Soluğunun sevimsiz ıslığı artık kendisini izlemiyor, hava da hafiflemiş gibi geliyordu. Arkasındaki tünelden, taze odun kokusu getiren hafif nemli bir soluk yükseliyordu. Karanlıkta henüz bir şey seçilmiyordu ama gece yavaş yavaş açılmaya başlıyordu. Grange gidip koruganın kapısını kilitledi ve dönüp çukurun başındaki yerini aldı. Şafağın yaklaştığı bu saatlerde yalnız kalmaya ihtiyacı vardı. "Yirmi dakikaya kadar Olivon'u da uyandırmam gerek" diye düşündü keyifsizce. "Nöbette iki kişi fazla sayılmaz bu durumda. Almanların erkenden gelmeleri olasılığı yüksek." Yine de savaş imgesi zihnini fazla etkisine alamıyordu. Kendini daha çok, beyaz peçelerin hışırtısı ve buzlu camların gerçek dışı sisi içinde uyanmakta olan sakin bir manastırın göbeğinde sanabilirdi. Bu ücra kovuğun girişine çömelmiş, yaklaşan şafağın yavaş yavaş ormanın karanlığını soldurmasını seyreden bir adamdan başka bir şey değildi artık. Yalnızca orada durmanın bile neden bu kadar olağanüstü bir önem taşıdığını kendi kendine tekrar soruyordu. "Ne var savaşla benim aramda?" diye düşünüyordu. Bir an garip bir dalgınlığa düştüğünü hissetti. "Ama asıl mesele bu değil." Kafasının içinde sabaha özgü taze bir mırıltı oluşuyor, bir daha da susmuyordu. Sanki bir *fon gürültüsü*, çok alışıldığı için fark edilmez olmuş bir tür gıcırtı kesilmiş, hayatını karıştırmaktan vazgeçmişti. "Dün akşam oldu" diye düşünüyordu. "Eller cepte yolun ortasında yürümeye başladığım zaman... Almanlar yakında gelecek ama ben aslında hiç kimse için burada değilim. Kim derdi ki bir insanın yeniden denize açılması için bu kadar az şey yeterli olacak?" Isıran soğuğa karşı kaputunun yakasını kaldırdı. Dallardan yağan damlacıklar ensesinden içeri akmaya başlamıştı. "Yine de, özetle durum apaçık kaygı verici" diye mırıldandı dudaklarını biraz kısarak. Serüveninin son aşamasının, sis perdesinin ardında hızla olgunlaşmakta olduğunu, ormanın sessizliğinin dakikadan dakikaya olasılık dışına çıktığını pekâlâ anlıyordu. Korkusu geçmemişti. Fakat yoldan yukarı bir askerî birlik görünseydi, birileri yardıma gelseydi, kendini hakkından yoksun bırakılmış gibi hissedecekti.

Çukurdan çıktı, küçük budakların kamçılarından korunmak için sırtını kamburlaştırarak birkaç adımda yolun kenarına kadar gitti. Ağaç altlarında gece yavaş yavaş ceviz boyası rengini kaybediyordu; önünde uzanan ormancı yolu, zemini aydınlatmadan ağaç dorukları arasında dalgalanır görünen yumuşak bir samanyolunu da birlikte götürüyordu. Yolun ortasında durunca, sessizlik ağaçların altındakinden daha çok kavrıyor, sanki dipsiz ve âdeta görkemli bir yokluğun üzerine asılıymış gibi geliyordu. Grange yolunu kaybeden bir birliğin neden içgüdüsel olarak top sesine yöneldiğini anlamaya başlıyordu. Savaş alanının boşluğu, kulak rahatsızlığı gibi, insanın dengesini bozuyordu. Haber alınamayan dünya ipini koparıyor, aşınıyor, kör ve sağır, yumuşak *sargasso* yosunlarının içinde kayboluyordu. "Meuse!" diye düşündü birden. "Meuse'de neler oluyor acaba? Almanlar şimdi herhalde Moriarmé'yi geçmişlerdir!" Savaş, hayalinde, aldığı hızla, bozgun halindeki süvarilerin deli gibi koşmasıyla devam ediyordu. "Galiba burada bir tür adadayız... Belki de savaş bitmiştir..." dedi içinden. Bütün olasılıklar kafasında tepişiyordu, ama fazla gürültü yapmadan... Sanki bütün bunlar kendisini pek ilgilendirmiyordu. Gözleriyle, sisin bembeyaz pamuğundan ayrılmaya başlayan, sigarasının incecik sarımsı dumanını izliyordu. "Gündüz olmuş galiba" diye düşündü bir tür zevk duygusuyla. Askerlerin gününün, ak iplik kara iplikten ayırt edilince başladığını hatırladı. Toprak daha adam boyu yüksekliğe kadar yeşilimsi bir ağır yağ gölünde yüzüyordu ama ağaç dorukları daha açık tondaki gökyüzünde siluet halinde belirmeye başlamıştı bile. Birkaç adım ötesinde daha toplu, daha yoğun bir karanlık lekesi seçiyordu; küçük evin silueti. Dinginlik mutlaktı; alacakaranlığın sessizliği ve *yürek üşüten* soğuğu, yaklaşan şafağa garip bir sıradışılık, bir resmiyet havası veriyordu. Sanki bu, toprağa işleyen gün değildi de bu dünyaya ait olmayan arı bir beklentiydi. İçinde anlaşılabilir bir anlamın belli belirsiz dalgalandığı aralık bir gözün bakışlarıydı. "Ev" diye düşündü evi ilk kez görüyormuş gibi. "Bir şeylerin geleceği bir yolun karşısında tek başına bir pencere..."

"Saat beşe geliyor olmalı" diye düşündü Grange saatine bile bakmadan. Küçük meşe korusunun gölgesi artık enlemesine bütün yolu kaplıyordu. Günün ilk serinlik ürpertisi, hâlâ bayat kokulu nemde yüzen beton bodruma kadar sızamıyorsa da güneş ağırlaşıyor, ancak inişe başlama anında biraz tereddüt ediyordu. Mazgal deliğinden bakılınca, ufka uzanan boş yol, iyice uzamış gölgelerin düştüğü kırma taş kaplı uzun sert şerit görülüyordu. Ormana yeniden sessizlik çökmüş, ara sıra esen tembel bir rüzgâr dalları hışırdatıyordu.

"Rayları sökülmüş demiryolu gibi" diye düşündü Grange. "Sanki raylardan ayrılmışız..."

Açlıktan daha güçlü bir ihtiyaçla, mağaralarından gazete almak için çıkıp kendilerini yakalatan kaçakları hatırlıyordu. Adamlar saatlerden beri kafesteki hayvanlar gibi koruganın içinde dönüp duruyordu.

"Komutayı al" dedi Olivon'a, dürbünün kayışını boynuna takarak. "Ben dönene kadar kimse dışarı çıkmayacak. Houches taraflarına bir göz atacağım."

Betondan çıkar çıkmaz, havada uyarılmış, hummalı bir kıpırdanış –dar mazgal deliğinden içeri giremeyen bir telaş– duyuluyordu. Grange dalların kemerleri altında iki büklüm, çimen ve yosundan bir yolluğun üzerinde, çıtırtı çıkarmamaya çabalayarak yürüyordu ama yine de gittikçe hızlanmaya başladı. Güneşli öğle sonrası koruganda sanıldığı kadar uykuda değildi; ormanın kendisi bile, patikanın kuzeye doğru aştığı alçak sırtın ötesinden gelen uzak bir gürültüye kulak kabartıyordu. Yosunla yastıklanmış olmasına karşın zemin ara sıra derinden derine bir sarsılışı yankılandırıyordu. Grange on metrede bir durup geriye, boş ormanın içlerine bir bakış atıyordu. Çevresindeki bu ışıklı gölgeli, alacalı dinginlik adası *manşinel* ağacının gölgesi gibi zehirli olmuştu.

"Hiç olmazsa etrafı görebilseydim!" diyordu içinden. Bu kuşatılmış ıssızlık aniden ateşini yükseltmişti. Dal budak perdesini yırtmak, çevresinde toprağın tutuştuğu yeşil kafesin demir parmaklıklarını aralayabilmek için ömründen seve seve bir yıl verebilirdi.

Patika, Houches'a doğru inişe geçmeden önce yüz metre kadar, Buttés'ye kavuşan sırtın kamburunu izliyor, burada ağaçla-

rın az çok seyreldiği, henüz genç bir köknar koruluğundan geçiyordu. Ufuk hâlâ dalların arkasında saklıydı ama kuzeyden esen oldukça sert ve serin bir rüzgâr sırtı süpürerek sesleri taşıyordu. Çevre güneşe karşın loş ve hüzünlüydü. Bir çamın dibinde, şurada burada tek başlarına Shakespeare'in çapkın ormanlarının anısını yaşatan ve Çatı'yı daha melankolik bir yabansılığa düşüren yosundan kabuk bağlamış taş yalaklardan birinden ince bir su sızıyordu. Düzlüğe çıkar çıkmaz, çamların arasından esen rüzgâr yaygın ve boğuk bir çeşit homurtuyu âdeta insanın yüzüne çarpıyordu. Delik deşik yollarda durup dinlenmeden sarsıla sarsıla ilerleyen ve tüm kuzeybatı ufkunu yarıp geçecekmiş gibi gelen ağır araçların tokuşması, tangırtısı gibi bir şey...

"O kadar da uzak değilmiş" diye düşündü Grange. "Hatta galiba..."

Garip bir sarsıntıya tutulmuş, kulak kabartıyordu. Açık alan, dallardan oluşan kubbenin ardında varlığı sezilen, düzlüğün kuzeye doğru yayılarak inen uzun yamacı, çarpışmaya ilk kez panoramik bir olay niteliği veriyordu. Tehlike duygusu, ıssızlık korkusu, yeni bir ölçeğe geçiş izlenimi içinde silinip gidiyordu. Dünyanın bir ülkesi göğün ateşine hedef olmaktaydı. Bu konuda ne düşünüldüğü önemli değildi. Ancak, boğuk bir kemirme kıtırtısını, arka plandaki –dalgaların dövdüğü bir yarın yıkılışını andıran– kalın ve pes gümbürtünün önünde, kulak verilince, Houches yolu hizasında ormana âdeta yanlamasına kılıç çalan, daha yakın bir gürültü de ayırt edilebiliyordu. Zorlanan motorların aralıklarla genleşen ve hiç kesilmeyen homurtusu ile arkasından gelen bir tür sarsıntı, koca koca teneke levhalar bozuk bir kaldırımda sürükleniyormuş gibi madenî bir hoplayıp zıplama tangırtısı. Tırtıllı araçlar geliyordu. "*Oradalar*, geliyorlar!" dedi Grange kendi kendine. Beti benzi attı, bir köknarın arkasına sindi. Hafiften başı dönüyor, çevresinde zavallı ormanın kurduğu opera dekorunun kıpırtısına inanamadan bakıyordu. Grange'ı, insanı toprağından kökleyen bir *hesaba katılmamışlık* duygusu elden ayaktan kesiyordu. Demir ırmağı boylu boyunca, sakin, uyku veren, sonu gelmez bir biçimde akıp gidiyor, o da sersem sersem trenin geçişini seyrediyordu.

Korugana yaklaşırken bir işaret ıslığı çaldı. Sırttan iner inmez konvoyun tangırtısı, çarpışmanın gürültüsü sihirli bir biçimde kesiliveriyordu. Hafif bir sıcaklık sisi öğle sonrası güneşinin kızdırdığı yolun üzerinde hâlâ titriyor, dalların yırtmaya başladığı gün ışığında bir düzine karga orman yolunu eşeliyordu. Sihirli şato, koruma altındaki *ada* düşünceleri elinde olmadan yeniden filizleniyor, çılgın bir umut gibi Grange'ın bilincine sızıyordu.

"Pek bir şey anlaşılmıyor" dedi korugana girince. "Meuse kıyısında bombardıman var. Her neyse" diye ekledi omuzlarını silkerek çabuk çabuk, "gece bastırmadan ne olduğunu anlarız."

Hepsi sırayla Gourcuff'ün matarasından büyük bir ciddiyetle birer yudum alarak görev yerlerine geçti. Olivon hiçbir şey söylemeden mataradaki son damlaları betonun üzerine silkti. "Biliyorlar" dedi Grange içinden, biraz şaşkınlıkla. "Ya da tahmin etmişler. Sesimden olacak." Yüreğindeki ağırlığın kendiliğinden azaldığını hissediyordu.

Yarım saat daha geçti. Koruganın içine garip ince bir sessizlik, –kabartılmış kulakların sessizliği gibi ezici olmayan– bilenmiş gözlerin sessizliği; ince iğne işlerine dalmış bir nakış atölyesinin sessizliği çökmüştü. Mazgalın darlığı yüzünden dürbününü kullanamayan Grange ikide bir Hervouët'yi koluyla itip gözünü topun nişan alma dürbününe yapıştırıyordu. Beton koruganın loşluğunda artık bu sinsi ve çocukça dirsek güreşinden başka bir hareket yoktu. Işık sararmaya başlamıştı. Öğleden sonraları dar mazgaldan bakılınca göz kapaklarını pişiren yolun kırma taşları, uzaklara doğru bakıldıkça deniz kumu gibi yumuşuyor, insanın gözünü rahatlatıyordu. Akşamın nüansları, fazla ışıktan korunmuş gözlerin dibine karanlık odada gölge tiyatrosu figürlerinin Çin işi narinliğiyle birer birer yerleşiyordu. Çevik bir el yazısıyla çizilen incecik titrek bir çizgi beyaz orman yolunun üzerinden atlayıp kenardaki otların içinde kayboldu. Zerdevaydı geçen. Sessizlik bir süre daha devam etti. Sonra birdenbire tüm kargalar Wotan'ın kuşları gibi havalandı; tatlı öğle sonrasında yayılmaktan memnun saf yürek bir mırıltı, tombul yanaklı bir homurtu yükseldi yolun ucundan.

"*Dikkat!*" diye bağırdı Gourcuff, Hervouët'ye.

Homurtu ortaya çıkmakta acele etmiyor, rahat davranıyordu. Sırtın ardındaki görünmeyen yokuşa sararken sürücünün vites değiştirdiğini açıkça işittiler. Bu fazla hafif, fazla hızlı vızıltıda algıladığı beklenmedik nitelik, Grange'a elini cebine attırıp sinirli sinirli düşman araçlarının siluetlerinin bulunduğu defteri yoklattı.

Araç birden sanıldığından çok uzakta, yolun başında belirdi; yolun üstündeki havanın titreyişiyle yarı yarıya kemirilen dar, siyah bir siluet... Dar ve narin... Narin ve kırılgan... Önce hiç kıpırdamıyormuş gibi olduğu yerde büyüdü, sonra belli belirsiz sırttan inmeye başlarken aynı zamanda yolun kenarına yanaştı ve *tahrip kalıbının* kasisi önünde, üstünde yürüdüğü tahtanın kenarına geldiğini sezen bir karıncanın komik ikircimi içinde zınk diye durdu.

"Köylü bunlar!" dedi Olivon bir nefeste, sersem sersem.

"Bahisler!" diye sözünü kesti Hervouët. Gözü dürbüne dayalı, nişan alma vidasını kötü kötü okşuyordu. "Baksana, *yeşil...*"

Araç engeli kokladıktan sonra gayet yavaş tekrar kaymaya başladı, kasiste birdenbire, sanıldığından çok daha ağırmış gibi hopladı. "*Hususi* değil" diye düşündü Grange, "kamyonet bu." Artık düze çıkmış olan araç kapkara, bir tür boğa saldırganlığı içinde dikilmiş, burnundan buhar püskürüyormuş gibi hızla büyüyordu. "Tam zamanıdır!" diye düşündü Grange. Son bir tereddüt geçirdi, karnı korkunç bir acıyla burkuldu; fakat yanağından on santimetre ötede Hervouët'nin atış eğitim yerindeymiş gibi yavaşça açılan ağzını görünce kendini topladı.

"Hadi!" diye fısıldadı.

Merminin fırlayışı o kadar sert ve şiddetli oldu ki, namlu boyunca uzanmış olan Grange, vuruşun kendi omuzunu incittiğini sandı. Araç boğuk bir hıçkırıkla sarsılarak birdenbire havaya süs şeritlere benzeyen bir demet uzun kâğıt şerit kustu. Sonra burun üstü sağ bankete dalarak hafif yan yattı ama devrilmeden ağaçlığın dibinde hareketsiz kaldı.

"Tam suratına!" diye bağırdı Gourcuff dişlerini sıkarak. Dar bir garajda kalkış yapan motosikletin insanı hoplatan çılgın takırtısıyla enkazın üzerine yarım şarjör boşalttı.

Dürbünün yuvarlak alanında, dağılmış ön camın arkasında kimse yoktu. Araç boşalmış görünüyordu. Fakat ağaçlardan

uzanan dallar açık görüşü engelliyordu. Ön lastiklerden bir patlamıştı. Aslında ilk bakış hiçbir soru işaretine yer bırakmıyordu; araç ölüydü. İnsan ne kadar ölebilirse o da o kadar ölmüştü. Yabani otlara karışmış, silinmiş, yıpranıp rengini atmış, belki de unufak olmuş ön camın tozuna bürünüp solmuştu; örümcek ağlarıyla sarılmış gibi görünüyordu. Yaptıkları kıyımdan Grange'ın avuçları ter içindeydi; sanki ensesinden demir bir çubuk bastırıyordu; yanı başında, Hervouët'nin ceketinden çıkan ıslak, ekşi ter kokusunu duyuyordu. Barut kokusu insanın genzini yakıyordu. Basmakalıp deyimler de doğru söylüyordu; koku gerçekten sarhoş ediciydi.

"Git bak" dedi Olivon'a. Tüneli kullan, ağaç altlarından geç. Seni koruyoruz.

Tekrar doldurdukları silahların arkasında hiç ses çıkarmadan dalların arasından süzülen Olivon'un siluetini izliyorlardı. İnsanı çıldırtacak kadar yavaş gidiyordu. Başarabilseler elleriyle arkasından iteceklerdi. Hava şimdi daha serindi; yoldaki güneş lekeleri bir bir sönüyordu. Geri gelen sessizlik, patlayan bir tokadı izleyen taş kesilmiş sessizlikti. Bir yerlerde soğuk ve ölçüsüz bir öfkenin, öldürme niyetiyle toplanıp patlamaya hazırlandığı hissediliyordu.

"'Öldürüleceğiz' korkusu değil bu" diye düşündü Grange, kurumuş diş etlerini diliyle nemlendirerek. "İlginç ama daha çok, *'cezalandırılacağız'* kaygısına benziyor."

Dürbünüyle, Olivon'un kamyonetin arkasından atlayıp yoldan koşa koşa korugana döndüğünü gördü.

"İki kişi var" dedi Olivon soluk soluğa. "İki genç..."

Fişek sandığının üstüne zeytin yeşili iki apolet, eski model iki toplu tabanca ve ambalaj mukavvasını andıran sarımsı gri birkaç plaka attı; ekşimtrak yavan bir tatla ağızda kıtırdayan *knackebrot*, yani Almanların çavdarlı gevrek ekmekleri... Acınacak bir azıktı...

"Yok" diye ekledi suçluymuş gibi, "kâğıt mağıt yoktu."

"Peki yükü neymiş?"

"Askerlik cüzdanları herhalde teğmenim" dedi Olivon rahatsız bir tavırla. "Sandıklar dolusu kimlik cüzdanı vardı."

Biraz tereddütle de ekledi:

"Bir tümene yetecek kadar vardı sanırım."

Afallayarak bakıştılar. Sonunda Hervouët, kafasına bir topuz yemiş gibi :

"Kahretsin!" dedi. Karanlık ve ürkütücü bir *kutsallığın* hayaleti ormanın ortasında kışlanın derinliklerinden tekrar yüzeye çıkıyordu; gizli operasyona karışmışlardı. Sonuçları tahmin etmek olanaksızdı. *Depodan* bir şişe açıp tekrar görev yerlerine geçtiler. Hava ağırlaşmıştı, kırmızı şarap artık mideye lök gibi oturuyordu. Bayatlayan barut kokusu, soğuk ve ekşi, nemli betona iniyordu. Güneşin son yatık ışınları da yolun solundaki orman duvarına tırmanıp sönünce bütün görüş alanı, soğuktan titriyormuş gibi birden akşamın içine devriliverdi. Sonra, yolun iki orman duvarı arasında bir mazgal girintisini andıran uzak ucu yeniden, geç uyanan sarıca arı yuvaları gibi ağır ağır ikinci bir homurtu salıverdi. Bu kez kötü bir ürperti adamların tenlerini yalayıp geçti. Gözle görülmeyen homurtu bütün akşamı istila ediyor; çevrelerindeki ormanlar bile güven vermez, hatta düşmanca gelmeye, aniden bir sürü gizli yollarla kaynaşmaya başlıyordu.

Motor gürültüsü sırtın doruğuna ulaşmadan söndü ama hemen ardından başka bir gürültü nöbeti devraldı. Orman yolunun uzantısında, sırtın ardındaki kısa yokuşta baş başa vermiş homurtuların kâh tiz kâh ağır, zehirli, gizli görüşmeleri artık hiç kesilmiyordu. "Belki de ağaçların arasından yeni bir yol açmışlardır. Evet, mutlaka orman içinden bir sapak belirleyip oraya sapmışlardır..." Grange kulak kabartıyor; budalaca, umutsuzca, uğultunun sola doğru kaymakta olduğuna kendini inandırmaya çalışıyordu. Derken birdenbire ağır ve şiddetli bir dolu sağanağı, beton korugana tam cepheden vurdu. Mazgaldan bakmakta olan Grange birdenbire yerden bir demet ateşböceğinin fışkırdığını, ardından pençeli ve umutsuz bir miyavlama sürükleyerek dalların arasına çılgın gibi saçıldığını gördü.

"Aman Tanrım!" dedi Olivon renksiz bir sesle. "İşaret fişekleri!" Sonra yeniden beton odada burnundan soluyan ahırın keskin nefesinden başka bir şey duyulmaz oldu. Grange, Gourcuff'e, sinirli sinirli "Bir avuç leblebi gönder!" dedi.

Gourcuff başını salladı. Işığa karşı, makineli tüfeğinin yanında, yaşlı bir at gibi *kafa sallıyordu* aşağı yukarı.

"Görünmüyor ki!"

Sesi korku dolu, çocukça bir inleyişti.

"Dipteki koruluklara doğru... Tara!"

Gourcuff tarayacak vakit bulamadı. Çok yakından gelen, göğüslerin içine dek yankılanan ağır bir şok, kuru ve çatırtılı bir patlamalar dizisi korugana cepheden çarptı. Ardından da dalgalar halinde akarsu şırıltısını andıran kırık cam şangırtıları koptu. Mazgal deliğini kapatan kum torbaları bir anda dağıldı, beton odayı ta diplerine dek kirli ve uğursuz bir beyazlıkla süpüren bir gedik açıldı. Delikten fışkıran çıplak ve çiğ aydınlığa karşı Grange'ın gördüğü son şey, sanki melekler tarafından omuzlarından itiliyormuş gibi istemeye istemeye, gayet yavaş, adım adım, dipteki duvara doğru gerileyen Hervouët oldu.

"Kirişi kırmanın tam za... *İçeride!*" diye düşündü Grange. "Hayır, dışarıda! Yok, içeride..." Fazla duman yoktu. Baldırına ve uyluğunun üst kısmına yediği oldukça şiddetli kamçı darbelerinin altında, içgüdüsel olarak yavaşça, *yumruğu yiyince yuvarlanan* boksör gibi yere kaymıştı. Pek ağır yaralanmış hissetmiyordu kendini. Boğaza yapışan çimento tozunun içinden, üstündeki beton tavana bakıyordu. Doğru çizgi halindeki kalıp sızıntılarının arasında, küsküyle parçalar koparılmış gibi, daha açık renkli yuvarlak çukurlar vardı. Ne kafasında boşluk ne de şakaklarında serinlik hissediyordu. Bayılmanın insana neredeyse cazip gelen kıyısıydı bu. Bunun ötesinde de bir rahatlama, bir hafifleme vardı; sayfanın çevrildiği, günün bittiği duygusu.

Grange, Gourcuff'ü tünelin girişine doğru itti. Kendisi de basamakları yarı beline kadar inmişken geri dönüp koruganın içine son bir göz attı. Obüs odanın içinde patlayalı beri hiç ivecenlik göstermemişti. Kendisini, açıklanamaz biçimde korunmuş, esirgenmiş hissediyordu. Olivon'la Hervouët'nin cesetleri saman döşeğin üzerine yan yana uzatılmıştı. Üstlerine atılan kaput kısa gelmişti; yüzleri örtüp ayakları açıkta bırakmaktansa –Grange'da nedense acıklı bir saygısızlık etkisi uyandırıyordu– kaputu aşağı çekip yüzleri açmışlar, ancak görmemek için de cesetleri yan üstü yatırıp yüzleri betona çevirmişlerdi. Gran-

ge cebinde, bileklerinden çıkarmış olduğu iki künyeyi yokladı; ağırca bir metal nesneye çarparak tıngırdadıklarını duydu; Mona'nın evinin anahtarı. Blokun içi, insanın ayaklarının eğri büğrü demirlere takıldığı, alçılı, moloz dolu bir yıkıntı yeriydi. Yatışmakta olan toz ağır ağır üzerine çöktüğü kaputu küllendirmeye, kumaşın katlarına iğrenç bir kardan kenar suyu çekmeye başlamıştı bile. Bu toz Grange'ın sinirine dokunuyordu. Çukurun içinden yükselerek kaputu öfkeyle silkeledikten sonra yeniden yüzlere doğru çekti. Sonra arkasına bakmadan tünele girerek kapağı başının üstüne çekti.

Tünelden çıktıklarında ağaç altları henüz aydınlık görünüyordu. Grange'ın pusulasıyla yönlerini belirlediler ve batıya doğru ormana daldılar. Yolda motor gürültüleri tekrar başlamıştı; arkalarında, berkitilmiş ev yönünde insanlar, sürek avı bitiminde birbirini çağıran avcılar gibi, ağaçların arasından yüksek sesle birbirlerine sesleniyorlardı. Grange'la Gourcuff sık ve esnek mayıs fışkınlarından oluşan ormanda iki büklüm ilerliyor, arkalarında da kırılan çalı çırpıdan oldukça gürültülü bir iz bırakıyorlardı. Fakat pek aldırış etmiyorlardı; arkalarındaki sesler yavaş yavaş sönüyor, yaralılara ve tutsaklara gelen o garip bağışıklık duygusu, neredeyse sarhoş edici niteliğiyle hâlâ devam ediyordu. Ara sıra durarak ayakta, Gourcuff' ün matarasından soluk soluğa birer yudum alıyorlardı. Bütün düşünceler bir anda kendiliğinden başka bir çığırda akmaya başlamıştı. Savaş sürüyordu gerçi ama bir dolu sağanağının camlardan kurulanan son damlaları gibi çok uzaklardan geçip gidiyordu artık.

"Savaştan sonra ne yapacaksın?" diye sordu Grange birdenbire, âdeta dalgınlıkla.

Sanki tren garının peronundaymışlar, lokomotif takılmış, aktarma treni az sonra kalkarak gönülsüz vedalaşmayı kısa kesecekmiş gibi, kafalar başka yerde konuşuyorlardı.

Önlerindeki arazi hafifçe inişe geçmeye başladı. Yaylayı tırmalayan pençe izleri berkitilmiş evin biraz arkasında sona eren Braye koyaklarına gelmişlerdi. Bu tarafta orman, genç ve gürbüz kestane ağaçlarından oluşuyor; elleriyle kenara itmek zorunda kaldıkları sert ve diri dallar yüzünden yürüyüş çok yorucu oluyordu. Gourcuff'ün tüfeği ikide bir birbirine girmiş dal-

lara takılıyor, oğlan küfürler savuruyor, bu defa da kaputunun uçuşan etekleri çalılara takılıyordu. Süngüsünün kını ile mataralar ağaçlığın içinde, yayladan inen bir sürünün çatlak sesli çıngırakları gibi çınlıyordu.

"Varamayacağız" diye düşündü Grange, hemen hemen umursamazca. "Hem zaten..."

Bacağı şişmeye ve ağırlaşmaya başlamıştı. Pansumanı yenilemek için durdu; eski kirli tamponu ağaçların arasına fırlattı. Topuğunu yere basınca şiddetli, dayanılmaz bir ağrı ok gibi ta beline kadar vuruyordu. Gözleri kapalı, şakakları soğuk, eliyle alnındaki fena teri silerek durup uzun uzun soluklanıyordu. Orman kararmaya başlamıştı; solgunlaşan gökte, iki üç akışkan yıldız şimdiden dalların ucunda parlıyordu. İnsan sesleri ve motor gürültüleri kesilmişti. Grange kaybettiği kan yüzünden başında bir tür hafiflikle, ilerleyen sakin gecenin içinde âdeta yüzüyordu. Meuse'e doğru gidiyorlardı ama Meuse'e varmak artık o kadar önemli değildi. Hiçbir yere varmak artık o kadar önemli değildi. Derisini tahriş eden kaba kumaşa dokunan bileğinde, yüksek ateşin henüz nerdeyse kösnül, kadife gibi, hafif ürpertisini duyuyordu.

"Dur" diye fısıldadı Gourcuff'e, tıngırtısı tüylerini ürperten süngüsünün kınından tutup çekerek. "Susadım."

Mataralarında yalnızca kırmızı şarap vardı; bu kez buruk sıvıyı daha tadar tatmaz, testere tozu yutmuş gibi, karnı ani bir bulantıyla altüst oldu. Ayağa kalkmaya çalıştı ama bacağı, binlerce iğne batıyormuşçasına ağırlığının altında büküldü. Paçasını dizinin üstüne kadar kıvırdı; dizi sert ve şişti, hafif morluklarla damarlanmıştı. "Herhalde yassı bir parça gelmiş, o zaman fark etmemişim" diye düşündü. Bir kestane sürgününe sırtını dayayıp bacağını önüne, yosunların üzerine uzattı. Soğuk ter dalgası yeniden vücudunu yaladı, şakaklarından karnına dek indi. Palaskasını gevşetmek için arkadan elini altına sokup çıkarınca kandan yapış yapış olduğunu gördü; böğründen de yara almıştı.

"Olmayacak" dedi kısaca, hafif bir sesle. "Beni burada bırak."

Önüne dikilmiş, bacakları açık, dudakları aralık durumda matarasını kapatan Gourcuff'e bakıyordu. Ne yapacağını bilmez

haliyle o kadar komikti ki Grange üzerinden, uzaktan geçer gibi, yüzü kımıldatmadan üstünden kayan bir gülüş hayaletinin geçtiğini hissetti. Erkeğin yara karşısındaki acemiliği, beceriksizliği birden Grange'a çok çarpıcı geldi. Ama yine de şu anda yanında bir kadın bulunmasını istemezdi.

"Hadi git!" diye üsteledi sinirli sinirli. "Bak, gece bastırıyor"

Pusulasını uzattı. Gourcuff, başı eğik, önünde dikilip duruyor; kararsız bir tavırla, postalının ucuyla yerde, yosunun üstündeki çöpleri eşeliyordu. Karanlık hızla çöküyor, yüz çizgilerini silmeye başlıyordu.

"Kalsam daha iyi olur herhalde" dedi nihayet, yüzünü ağlayacakmış gibi buruşturarak. Pusulayı kahve fincanının altındaki tabak gibi, beceriksizce elinin ucuyla tutuyordu.

Hafifçe parodiye çaldığını hissetmekten kendini alamadığı bir tonla "Aptallık etme. Kaç. Burada boş yere kendini enseleteceksin" dedi. "*Bu bir emirdir!*" diye de ekledi. Bir kez daha, bu savaşın ayrıntılara dek bir şeyi, ne olduğu tam bilinemeyen bir şeyi taklit ettiği hissi doğdu içinde.

Gourcuff birkaç saniye tereddütten sonra başını salladı, mataranın birine çeyrek litre şarap doldurup Grange'ın yanına, yosunların üzerine koydu, bir gazete parçasına çantasından bir avuç peksimet döktü. Sonra Grange'ı kestanenin gövdesine rahat edecek biçimde yaslayarak battaniyesini bacaklarına örttü. Grange, bile bile oyalandığını anlıyordu. Yapacak iş kalmayınca ağacın yanma bağdaş kurup oturdu. Gourcuff'ün kavlı çakmağıyla birer sigara yaktılar. Karanlık iyice bastırmıştı; önlem olarak, karanlıkta kor gibi belli olmaya başlayan küçük kırmızı noktaları miğferleriyle kapatıyorlardı.

"Demek öyle teğmenim? Madem siz öyle istiyorsunuz..." dedi Gourcuff, birbirlerine şans diledikten sonra. "Orada hâlâ birilerini bulursam sizi aramaya geleceğiz mutlaka" diye de ekledi saygılı bir tavırla.

Ağaçların arasından, âdeta ayak sürür gibi uzaklaşmaya başladı. Gövdeler ve dallarla boğuşarak yavaş yavaş genç sürgün ormanının içine dalan hantal bir kütleydi... Zaman zaman durup geriye dönüyordu; Grange onun kendisine, evinden kaçan ama geri dönmeye çalışan ve çağrılmadığını fark edince

birden korkuya kapılan köpeğin paniklemiş bakışlarını attığını tahmin edebiliyordu.

Uzun süre, ağaçların arasında gittikçe uzaklaşan, zayıflayan, suya batan taş gibi ormana gömülen çatırtıları dinledi. Tamamen hareketsiz durunca bacağının acısını pek az duyuyordu. Geceyle birlikte bastıran serinlik henüz rahtsız etmiyordu. Mekanik bir hareketle bir parça peksimet kemirdi, sonra da tükürdü. Alçı tadındaki un diline yapışıyordu. Yine susamıştı. Üstünde, dalların arasında, hâlâ yeşilimsi bir aydınlık kalıntısı sürünüyor; ormanın üzerine, gece yaratıklarının geçişleri başlamadan önce, gecenin ilk anlarının uyuşturucu dinginliği çöküyordu. Bu saatlerde hayvanlar değil, yalnızca orman yaşıyordu. Korulukta ara sıra gündüzün sıcağında gerilmiş bir dal gevşeyip boşanıyor, ardı sıra –yağmur sonrasında bahçelerdeki gibi– baygın ve tüylü bir hurma dalı sürtünüşü de getiriyordu.

"Nasıl bir yokluk!" diye düşündü Grange. Kafasında anılar dönüp duruyordu. İnsansız bir dünyanın anılarıydı bunlar; kışın örtüsü altındaki ormanda yapılmış uzun gezintilerin ve penceresinden yalnızca sisli güneşin altında eriyen kardan süzülen ılık damlaların birer birer dalların uçlarını tombullaştırdığı görülen berkitilmiş evde geçirilmiş öğle sonralarının anıları... Savaş bütün bunların üzerinden, yabancı, uygunsuz, akıp gidiyordu. Gürültüsü gittikçe şiddetlenen, bir süre ufukta kayan, sonra da kırlarda sönüp giden gece ekspresi gibi... Soğuk, hemen hemen boylu boyunca yere uzanmış olan Grange'ı pençesine almaya başlıyor ama dile gelmez bir dinginlik de bütün benliğini kuşatıyordu.

"Burada iyiyim..." dedi kendi kendine. Birden savaşın kaybedilmiş olduğunu düşündü. Ama sakin sakin, dalgın dalgın dalgın... Bir de "terhis oldum" diye düşündü. Birdenbire aklına Falizes köyünün çok yakında olduğu geldi. Kapalı, korunaklı yer, in, yuva düşüncesi tekrar saplantı haline geliyordu. Bütün yaralıların evlere doğru sürünmeye çalıştıklarını anımsıyordu. Mona'nın evinin hemen dibinde derin, soğuk su dolu bir kuyu vardı. Bu kara suyun tadı boğazını kurutuyor, soğuk ve lezzetli dokunuşunu ağzında hissediyordu.

"Birazdan denerim" dedi kendine. "Ama hemen değil. Biraz güç toplamam gerek."

Bu kadar iyi us yürütmüş olmaktan memnun, karanlıkta bir iki kez başını salladı. Falizes'e giden patika hemen yakından, doğuda bir yerden geçiyor olmalıydı. Peki, doğu ne taraftı? Birden pusulasını Gourcuff'e verdiğini hatırlayarak kısa, çılgın, inatçı bir öfkeyle gövdesini birkaç kez yaslandığı ağaca vurdu. Birkaç damla kızgınlık gözyaşı yanaklarına aktı. Fakat düşünceleri elinde olmadan yolundan sapıyor, demir tarıyordu. Olivon'la Hervouët'nin belki de madalya alacaklarını düşündü. Kimse –hiç kimse– koruganı savunmadıklarını söyleyemezdi.

"Öldükten sonra" diye düşündü. Bu nokta kafasında mekanik olarak dönüp duruyor, ona biraz karmaşık ama önemli ve etkileyici geliyordu. Eski parşömenlerde rastlanan, kenarından kurdele parçası sarkan mumdan mühürler gibi... Ateşi yeniden yükselmişti; gecikirse bir daha ayağa kalkamayacağını anladı. Gourcuff'ün bıraktığı mataradan bir yudum şarap içip peksimetleri cebine tıktıktan sonra çakısıyla başının üstünden bir dal kesip kendine değnek yonttu. Birkaç dakikalık çabadan sonra ayağa kalkmayı başardı. Dizini kırmamak şartıyla, yaralı bacağından hemen hemen bir tahta bacak gibi yararlanabiliyordu. Oldukça aydınlık gecede, sağdan aralıklarla köpek havlaması duyuluyordu. Ağaçların altından o yöne doğru yürüdü ve yüz adım sonra Falizes patikasına çıktı. Onu artık çocukça bir heyecan, bir ivecenlik ileri doğru çekiyor, yaralı bacağını adım adım siyah patikanın çukurlarından çekip çıkarmasına yardım ediyordu. Eve doğru sanki orada bir bekleyen varmış gibi gidiyordu. Kan ter içinde, yüksek ateşten şakakları zonklayarak durduğunda, yeniden ormanın sessizliğine kulak veriyor, adamı bir kum yığınının suyu kaçırması gibi elinden kaçıran bu dünyaya şaşıyordu. Halsizlik ensesinden yakalamıştı. Miğferini attı, boynunun çevresindeki serin hava iyi geldi. "Kimse yok!" diye tekrarlıyordu. "Hiç kimse!" Yeniden kendine ağlamak geldi içinden. Yüreğinde bir şey düğümleniyordu. "Belki de öleceğim burada" diye düşündü tekrar. Zihni elinde olmaksızın bu düşüncelerden zevk almaya başlıyordu. İltihaplanan yaraların neden olduğu kangreni düşünüyordu artık. Birdenbire bacağının gittik-

çe kararmakta olduğu düşüncesi saplantı, sayıklama gibi zihnine yerleşti. Durdu, yere uzanarak pantolonunun paçasını kıvırmaya koyuldu. "Elektrik fenerimi unutmuşum" diye düşündü. Tekrar çılgın ve çaresiz bir öfkeyle, hıçkırıklarla sarsıldı. Koyu karanlıkta öküz inadıyla, ağrıyan böğürlerini zorlayarak, gözünü bacağına yaklaştırmaya çalışıyordu. Bayılmak üzere olduğunu hissetti; soğuk ter akıntısı alnından beline kadar süzülüyordu. Yan yatarak içtiği kırmızı şarabı ve yediği birkaç parça peksimeti yudum yudum çimene kustu. Uzanıp hareketsiz durunca ağrısı yine azalıyor, kuvveti yerine geliyordu. Bir dinginlik, budalaca bir mutluluk duygusu, topraktan çıkıyormuş gibi, benliğini istila ediyordu. "Nekahet devresinde gibiyim" diye düşündü. "Ama hangi hastalıktan?" Böylece bir saat kadar yere uzanmış kaldı. Artık yola koyulmakta acele etmiyordu. Başının üstünde daha aydınlık göğe karşı yolu yarı yarıya kubbeleyen ağaç dallarını seyrediyordu. Önünde gece, bu dipsiz ve dingin kubbeyle birlikte uzanıyormuş gibi geliyordu. Kendini kaybolmuş ama gerçekten kaybolmuş, bütün çamur çukurlarından çıkmış hissediyordu. Onu artık kimse beklemiyordu. Hiçbir yerde... Bu anı çok keyifli buluyordu. Soğuk dayanılmaz olmaya başlayınca neredeyse kolayca ayağa kalktı. Patika da ayaklarının altında hemen sertleşti. Adımları karanlıkta, boş bir odadaymış gibi boğuk yankılar uyandırıyordu. Farkına bile varmadan kendini köyde buldu. Bu tarafta, ambarların uzun kör duvarları ormana sıkıca yapışıyordu. Mona'nın evinin baktığı sokağın girişinde son bir kez durup etrafı dinledi. Burada, duvarların ve evlerin katı beşik damları, kesip biçtikleri geceyi sanki daha duru, daha içi boş kılıyordu. Sessizlik mutlaktı ama artık ormanın sessizliği gibi değildi. Sokağa taşan taş duvarların geceye verdiği kederli ve içe dönük nüansla dopdolu, dul bir sessizlikti. Yalnız sağa doğru, köyle orman arasına küçük bir açıklığın sokulduğu yerde, mayıs köpüğünün itip kaktığı bahçeler kara evlere doğru, geceyi yerden kaldıran ve yıldızlı göğün altında kımıldamadan şişer görünen yumuşak ve soluk alan bir gelgit dalgası gönderiyordu. Köyün öbür ucunda, köpek aralıklarla tekrar havlamaya koyuluyordu. Yolda içine yayılan tatlı, sihirli dinginlik duygusu Grange'ı yeniden kavramaya başladı. Dar sokakta birden

gücünün kesildiğini hissetti. Değneğini atmış, bir eliyle avlu kazıklarına tutunurken diğeriyle mendiline sarılı anahtarı kavramıştı bile. Bahçelerden yükselen koku başına vuruyordu. "Geliyorum!" diye düşünüyordu. "Eve dönüyorum!" Yüksek ateşten çok çılgınca bir ivecenlikten dişleri takırdıyor, anahtar elinde titriyordu. Zaman zaman sağ bileğini sol eliyle kavrayıp bu delice sarsıntıları yatıştırmaya çalışıyordu. Ağırlaşmış başını eliyle desteklemeye çalışarak "Kapıyı açamayacağım" diyordu içinden. "Beceremeyeceğim." Oysa içeri girdikten sonra arkasından kapıyı iki kez kilitlemeyi bile başardı. Koyu karanlıkta, ellerini önüne uzatarak odanın dibine doğru yürüdü, dizini karyolanın kenarına çarptı ve bacakları açık durumda, yatağa sırtüstü devrildi.

Uzun süre bu durumda kıpırdamadan yattı. Soluğu yavaş yavaş düzeliyor, yüreğinin çırpınışı yatışıyordu. Kapının üstündeki küçük pencerenin dörtgenini ve panjurlardaki deliklerin yürek biçimlerini belirginleştiren çok hafif ve gri bir aydınlık odada erimeye başlamıştı. Gövdesi yumuşak yatak örtüsüne gömülen Grange, kendini orada ana karnındaymış gibi rahat ve güvende hissediyordu. Hafif bir mum kokusuyla cilalanmış, lavantanın keskin ve sağlıklı parfümüyle arıtılmış olan sessizlik harika bir şey gibi görünüyordu. Vücudu bu karanlık sessizlikte yavaş yavaş kendini topluyor, gücü kuvveti yerine geliyordu. "Ne serüven ama!" diye düşündü. Kendini hâlâ hafifçe sersemlemiş hissediyor ama kafasını toparlamaya çalışıyordu. Üstüne çarpılan kapının her şeye bir çizgi çektiğini, bir son deyiş üzerine kapandığını anlıyordu. Kısa savaş serüveni sona ermişti. Ona ilginç gelen, çevresinde oluşan boşluktu. Kocaman, hayalet gibi, tatsız, kendisini içine çeken bir boşluk... Mona'yı geri göndermişti. Olivon'la Hervouët ölmüşlerdi. Gourcuff gitmişti. Yeniden çıkıp gelen ve dört bir yana sinen bu ağır, toprak rengi gölgeler tarafından kemirilen savaş da artık tüm önemini yitirmiş olarak, çok uzaklara doğru kayıyordu. Grange, yarasının şokundan hâlâ kafası dağınık bir halde etrafına bakıyor; ay ışığında ayakta uyuyan, kırların sessizliği altında ezilen, dört bir yanı kapalı odadaki ağır suyun dalgalanışını seyrediyordu. "Ne taşınma ama!" diye düşündü. Alnını buruşturarak, bütün kış bu ateşle,

bu marazî merakla penceresinden yolun uzak ucunda neyi gözlediğini hatırlamaya çalışıyordu. "Hem korkuyor hem de istiyordum" dedi kendi kendine. "Bir şeyin olmasını bekliyordum. Bir şeye yer açmıştım yanımda." Bir şeylerin olduğunu biliyordu ama ona gerçek değilmiş gibi geliyordu. Savaş hâlâ kendi hayaletlerinin ardına saklanmaya, çevresindeki dünya da sessizce boşalmaya devam ediyorlardı. Ormanda, dilsiz sınır boylarında gezdikleri gece devriyelerinin anısı canlanıyordu şimdi de. Oralardan kaç kez bu yatağa, Mona'ya koşmuştu... Hiçbir şey somutlaşmamış, vücut bulmamıştı. Dünya hâlâ kaçak güreşiyor, ele gelmiyor, kasvetli mavi ışığın altındaki otel odalarının pamuksu yumuşak dokunuşunu koruyordu. Boş evin göbeğinde, karanlıkta yatağa uzanmış yatan Grange, bütün kış olduğu kör avare insana tekrar kavuşuyordu. Gece plaj kıyısında yürür gibi, alacakaranlık, belirsiz bir kıyıda kaymayı sürdürüyordu. "Ama artık dibe vurdum" dedi bir tür güvenle. "Beklenecek başka şey yok. Başka hiçbir şey yok. Geri döndüm."

"Işığı açmamam gerek" diye düşündü. Kalktı, el yordamıyla tuvalet masasını aradı, küvetin ortasına bırakılmış ibriği buldu ve kana kana içti. Arada bir dilinin üzerinden ince ve tatsız bir toz zarının kaydığını hissediyordu. Mona'dan ayrılalı daha sekiz gün bile olmadığını düşündü. Sonra yere, halının üzerine uzanıp yarasını temizledi. Su sessizce yere akıyor, aktıkça kalın halı tarafından emiliyordu. Soğuk sıvı etini yakıyordu ama yara temizlenince ağrı da biraz yatışmış gibi geldi. Ayağa kalkıp tekrar biraz su içti. Odanın dip tarafından hafif gri bir gölge kendisine doğru geliyor, eliyle işaret ediyor gibiydi. Elini kaldırdı, aynadaki gölge de, kalın su katmanları arasında yüzüyormuş gibi bitkin bir yavaşlıkla aynı hareketi tekrarladı. Neredeyse burnunu aynaya yapıştıracak kadar öne eğildi ama her yanından karanlığın kemirdiği görüntü bir türlü netleşmiyordu. Yaşam kendi kendisine kavuşmuyordu. Yüzüne bile bakamadığı perdelenmiş bir gölgeyle biraz daha yakın bir baş başalıktan başka hiçbir şey yoktu. Ama bir yandan da birden çok uzakmış gibi gelen birtakım düşünceler zaman zaman kafasında dalgalanıp duruyordu. "Acaba Gourcuff, Meuse'e varmış mıdır?" diye sordu kendi kendine. "Mazgal kapakları konusunda Varin haklıydı" dedi taraf-

sızlıkla. Fakat bütün bunların artık onun için önemi kalmamıştı. Hiçbir şey olmuyordu. Hiç kimse yoktu. Yalnızca belirsiz dünyasından ona doğru yüzen ama ulaşamayan o inatçı, bulanık, ürkütücü gölge vardı. O insanın beynini uyuşturan sessizlik...

Artık bir tür yorgunluk başını âdeta kurşunla doldurmaya, uyuşturmaya başlamıştı. Ağır bir uyku isteğinin bütün benliğini sardığını duyuyordu. Yeniden, soyunmadan, bir bacağı çıplak, yumuşak pamuklu yatak örtüsünün üzerine boylu boyunca uzandı. Sessizlik durgun bir su gibi üstüne kapandı. Eskiden bazen, uyuyan Mona'nın yanında yatarken bu sessizliği dinlediğini hatırladı. Bir an için tekrar kızı düşündü. Mona'yı, yağmurun altında ona rastladığı, "Dulum" dediğinde birlikte o kadar güldükleri zamanki haliyle gözünde canlandırdı. Ama bu düşünce bile zihninde tutunamıyor, sanki daha hafif sulara doğru çıkmaya, kaçmaya çalışıyordu. "Daha aşağı" diyordu içinden, "çok daha aşağı..." Köpeğin havladığını birkaç kez daha duydu, sonra da çok yakındaki orman kenarından baykuşun öttüğünü. Arkasından artık hiçbir şey duyulmaz oldu. Çevresinde toprak karla kaplı bir ova gibi ölüydü artık. Bu tatlımsı sessizliğe, kanın kulaktaki –asla erişilemeyen denizin, sedef kabuğun dibindeki çağıltısını andıran– hafif hışırtısıyla dolu bu çiriş otu çayırı sessizliğine yeniden yaşam yağıyordu. Yatakta ağır ağır dönerken, ezilen cebinde künyelerin birbirine sürtünüp gıcırdadığını duydu. Olivon'la Hervouët'nin bu uğursuz parayla ne ödemiş olduklarını sordu kendi kendine. "Herhalde hiçbir şey..." diye düşündü. Bir süre daha karanlıkta, gözleri açık ve tavana dikili, hareketsiz kalarak duvarlara ve camlara çarpan mavi sineğin vızıltısını dinledi. Sonra battaniyeyi başına çekip uykuya daldı.

Yüzbaşı Grange, 1939 yılında yeni görev yeri olan Belçika sınırına komşu Moriarmé köyü yakınlarındaki ormanda inşa edilmiş, "Çatı" adı verilen korugana ulaşır. Savaş ancak belli belirsiz bir tehdit şeklinde hissedilirken, günlerini ormanda, koruganda, köyde, bir süre sonra da genç ve güzel Mona'nın evinde geçirmektedir. 1940 ilkbaharında Almanlar bölgeye saldırınca Mona, diğer köy sakinleriyle birlikte uzaklaşır. Emrindeki üç askerle kapalı bir kasayı andıran koruganda kaderiyle baş başa kalan Grange huzur, korku, vurdumduymazlık arasında gidip gelirken "savaşa benzemeyen savaş" da giderek gerçekliğe yaklaşmaktadır.

On iki kilometre... On iki kilometre ötede Meuse vardı! Kendini, gemi direklerini kıracak kadar şiddetli bir sallantıya kapılmış hissetti. İmkânsızdı! Hastalıklı bir titizlikle bir gün öncesinin olaylarını zihninden geçirdi. Mutlaka bir yerlerde bir boşluk, bir atlama olmalıydı; yanlış anladığı bir emir, kaybettiği bir kâğıt... "Üstüne bir de divanı harbe çıkarsak" diyordu çırılçıplakmış gibi titreyerek, "doğrusu tadından yenmez!" İçinden ağlamak ve çekip gitmek geliyordu. Ama işin bu kadar basit olmadığını da hissediyordu. Benliğinin derinliklerinde, kışa girerken yollarda kuru yaprakları dans ettiren yeller gibi küçük, kuru, şen ve küstah bir rüzgârın esişini dinliyordu.

Kapak fotoğrafı: Nahide Dikel

ISBN 978-975-08-2053-3
12 TL
9 789750 820533